

Załącznik
do uchwały Nr _____
Rady Gminy Inowrocław
z dnia _____

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD
ZABYTKAMI
DLA GMINY INOWROCŁAW
NA LATA 2018 -2021**

WÓJT

mgr inż. Tadeusz Kacprzak

1. WSTĘP

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Inowrocław na lata 2018-2021 opracowano na zlecenie Urzędu Gminy Inowrocław w Pracowni Dziedzictwa Kulturowego Kujawsko-Pomorskiego Centrum Kultury w Bydgoszczy.

Dokument sporządzono w oparciu o *Poradnik metodyczny dla gminnych programów opieki nad zabytkami* opracowany przez Narodowy Instytut Dziedzictwa (opublikowany w „Kurierze Konserwatorskim” Nr 3, 2009, s. 14-36 oraz dostępny na stronie internetowej www.nid.pl).

Przedmiotem opracowania jest syntetyczne i kompleksowe opisanie dziedzictwa kulturowego w granicach administracyjnych gminy Inowrocław. Głównym celem Programu jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami.

Dziedzictwo kulturowe to dorobek materialny i duchowy pokoleń utożsamiany z archeologią, architekturą i sztuką. Z niego czerpiemy wiedzę o życiu i działalności naszych przodków. Zachowywanie tego dorobku dla przyszłych pokoleń powinno być naszym celem i obowiązkiem.

Zasoby kulturowe, położenie geograficzne oraz zabytki są wartością, która ma duży wpływ na rozwój Gminy i regionu. Zachowane zabytki gminy Inowrocław, otaczającej miasto Inowrocław, stanowią nieocenione dziedzictwo kulturowe regionu. Dostarczają one bogaty materiał badawczy historykom, historykom sztuki i archeologom. Atrakcyjne krajobrazowo i przyrodniczo tereny w Gminie tworzą ciekawy turystycznie obszar województwa kujawsko-pomorskiego.

Ocena stanu posiadania i potrzeb w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy stanowi podstawę do opracowania programów konserwacji, rewaloryzacji i rewitalizacji zabytków.

Stworzenie podstaw zmierzających do inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu oraz upowszechnianie i promowanie dziedzictwa kulturowego, będzie niezwykle pomocne przy realizacji stawianych przez Gminę celów.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Inowrocław na lata 2018–2021 jest dokumentem, który nakreśla kierunki współpracy samorządu gminnego, właścicieli obiektów

zabytkowych i Kujawsko–Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Tworzy ponadto politykę administracyjną w zakresie działań na rzecz zachowania, rewitalizacji i promocji zabytków oraz dziedzictwa kulturowego. Jego celem jest podniesienie świadomości znaczenia zabytków w lokalnej tożsamości kulturowej. Rolą programu jest przyczynianie się do istotnej poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego, przez określenie koniecznych działań organizacyjnych, finansowych i realizacyjnych.

Przy tworzeniu dokumentu przeanalizowano opracowania strategiczne i planistyczne sporządzone dla województwa kujawsko-pomorskiego, powiatu inowrocławskiego oraz gminy Inowrocław. Korzystano również z zasobów dokumentacyjnych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Toruniu, Delegatury w Bydgoszczy i dokonano terenowego rozpoznania obszaru Gminy.

W opracowaniu uwzględniono także zapisy strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy i wynikające z nich uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa oraz niezwykle ważne zapisy zawarte w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

Dotychczasowe zabiegi i czynności związane z opieką nad zabytkami oraz wykorzystaniem zasobów środowiska kulturowego pokazują, że są jednym z ważniejszych elementów polityki prorozwojowej gminy Inowrocław. Gmina obejmuje obszary stanowiące, pod względem dziedzictwa kulturowego i krajobrazu, cenny potencjał do działań na rzecz rozwoju regionu.

Przyjęty przez Radę Gminy w formie uchwały *Gminny program opieki nad zabytkami* jest elementem polityki samorządowej i powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Inowrocław na lata 2018-2021 zgodny jest w swych założeniach z rządowymi dokumentami o charakterze strategicznym, sporządzonymi na poziomie ogólnokrajowym, samorządowymi: na poziomie wojewódzkim i powiatowym oraz dokumentami strategicznymi gminy Inowrocław.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną nakładającą obowiązek sporządzenia przez gminy Programu opieki nad zabytkami są przepisy wynikające z Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U z 2017 r. poz. 2187, z późn. zm.). Zasady i główne cele gminnych programów określa art. 87 ust. 1,2,3,4 i 5) cytowanej ustawy, do których należą:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.
2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu w szczególności:
  - a. *włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,*
  - b. *uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,*
  - c. *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,*
  - d. *wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,*
  - e. *podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,*
  - f. *określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,*
  - g. *podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*
3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
5. Z realizacji Programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

Zgodnie z art. 87 wymienionej ustawy, prezydent, burmistrz lub wójt sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. *Gminny program opieki nad zabytkami* jest uchwalany przez Radę Gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Program ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa.

Przyjęty przez Radę Gminy w formie uchwały *Gminny program opieki nad zabytkami* jest elementem polityki samorządowej i powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Niniejszy *Program* przygotowany został zgodnie z metodologią przyjętą w *Poradniku metodycznym*, opracowanym przez Narodowy Instytut Dziedzictwa (opublikowany w *Kurierze Konserwatorskim* Nr 3, 2009, s. 14-36 oraz na stronie internetowej www.nid.pl).

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Inowrocław 2018-2021 zgodny jest w swych założeniach z rządowymi dokumentami o charakterze strategicznym, sporządzonymi na poziomie ogólnokrajowym, samorządowymi: na poziomie wojewódzkim i powiatowym oraz dokumentami strategicznymi gminy Inowrocław.

Zgodnie z art. 21 ustawy z dnia. 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U z 2017 r. poz. 2187, z późn. zm.) podstawę niniejszego *Gminnego programu opieki* stanowi opracowana i zaktualizowana *Gminna ewidencja zabytków gminy Inowrocław*.

Kolejnym dokumentem będącym podstawą prawną dla Programu jest Ustawa z dn. 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2018 r. poz. 994, z późn. zm.). W art. 7 ust. 1. pkt 9 ustawy zostały określone zadania własne gminy: „*zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*”.

W opracowaniu niniejszego dokumentu, a zwłaszcza przy definiowaniu założeń programowych przydatne były opracowane przez Urząd Gminy w Inowrocławiu sprawozdania, w których przedstawiono główne kierunki realizowanej polityki samorządowej Gminy, związanej z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami w ostatnich latach.

Dokumenty programowe Gminy:

1. Strategia rozwoju lokalnego Gminy Inowrocław na lata 2013-2020.
2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Inowrocław.

3. Program ochrony środowiska dla Gminy Inowrocław na lata 2016 - 2020, z perspektywą do 2024 r.
4. Dokumenty i opracowania Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
5. Dokumentacja fotograficzna.
6. Badania terenowe in situ.
7. Strony internetowe dotyczące gminy Inowrocław.

Gminny program opieki nad zabytkami jest dokumentem uzupełniającym w systemie planowania ochrony dziedzictwa kulturowego. Wyznacza cele i określa instrumentarium służące do ich osiągnięcia.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki w Polsce zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela (art.5, art. 6 ust.1 i art.86 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej).

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U z 2017 r. poz. 2187, z późn. zm.).

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się także w innych obowiązujących ustawach, w tym w:

- 1) Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073, z późn. zm.),
- 2) Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2018 r. poz. 1202 z późn. zm.),
- 3) Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2018 r. poz. 799, z późn. zm.),
- 4) Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2018 r. poz. 1614, z późn. zm.),
- 5) Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2018 r. poz. 121, z późn. zm.),
- 6) Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2017 r. poz. 862 z późn. zm.),
- 7) Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2018 r. poz. 450, z późn. zm.).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

- 1) Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2018 r. poz.720, z późn. zm.),
- 2) Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2018 r. poz. 574, z późn. zm.).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2018 r. poz. 217, z późn. zm.).

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U z 2017 r. poz. 2187, z późn. zm.) reguluje pojęcia zabytku, ochrony i opieki nad zabytkami, form ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków, w tym administracji rządowej i samorządowej, formy finansowania i ewidencjonowania.

1. Ochrona zabytków polega na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie, zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, kontrole stanu zachowania i przeznaczenia zabytków, uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.
2. Opieka nad zabytkiem w rozumieniu ustawy sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury.

Art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r. poz. 2187, z późn. zm.) oraz zmiana (art. 1 pkt. 1 ustawy z dn. 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw) regulują następujące formy ochrony zabytków.

I. Wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków:

1. Zgodnie z art. 9 ustawy do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru zabytków może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru zabytków, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków informację o wpisie zabytku nieruchomego do rejestru zabytków ujawnia się w księdze wieczystej nieruchomości. Decyzja o wpisie do rejestru zabytków stanowi podstawę wpisu w katastrze nieruchomości, jak również informację o wpisie do rejestru zabytków nieruchomych ogłasza się w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
2. Zgodnie z art. 10 ustawy do rejestru zabytków wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru zabytków w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.
3. Sposób prowadzenia rejestru zabytków oraz ewidencji zabytków określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

- II. **Uznanie za pomnik historii** zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego.
- III. **Utworzenie parku kulturowego** w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej; park kulturowy może utworzyć na podstawie uchwały rada gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
- IV. **Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego** albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U z 2017 r. poz. 2187, z późn. zm.) (art. 3) przyjęto następujące definicje:

zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową,

zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1,

zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1,

zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem,

instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucja kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami,

prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań,

prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań,

roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku,

badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich,

badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń,

badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego,

historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg,

historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi,

krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze,

otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków, w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Sposoby opieki nad zabytkami w świetle przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U z 2017 r. poz. 2187, z późn. zm.).

Według zapisów art. 4 ustawy z dn. 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U z 2017 r. poz. 2187, z późn. zm.), ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej, działań mających na celu:

- 1) *zapewnienie warunków: prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,*
- 2) *zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,*
- 3) *udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,*
- 4) *przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,*
- 5) *kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,*
- 6) *uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.*

Zgodnie z art. 5 ustawy opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

- 1) *naukowego badania i dokumentowania zabytku,*
- 2) *prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,*
- 3) *zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,*
- 4) *korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,*
- 5) *popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.*

W myśl art. 6 ustawy ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:
  - *krajobrazami kulturowymi,*
  - *układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,*
  - *dzielami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego,*
  - *obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,*
  - *cmentarzami,*
  - *parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,*
  - *miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.*
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
  - *dzielami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,*
  - *kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,*

- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
  - wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
  - materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 Ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. z 2018 r. poz. 574, z późn. zm.),
    - instrumentami muzycznymi,
    - wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
    - przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
  - cmentarzyskami,
  - kurhanami,
  - relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Art. 6 ustawy mówi również, iż ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Organy ochrony zabytków.

Zgodnie z art. 89 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami organami ochrony zabytków są:

- *Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków.*
- *Wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.*

3.1. OPIEKA NAD ZABYTKAMI JAKO ZADANIE WŁASNE GMINY

Obowiązki jednostek samorządowych określają zarówno przepisy ustawy z dn. 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U z 2017 r. poz. 2187, z późn. zm.), jak również ustawy z dn. 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2018 r. poz. 994, z późn. zm.).

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa obowiązki oraz kompetencje gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Obowiązki są określone m.in. w art. 22, pkt. 4 narzucającym obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków, art. 87 regulującym sporządzenie na okres czteroletni gminnych programów opieki nad zabytkami, oraz w art. 18 i 19 nakazujących uwzględnianie zapisów tych programów przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania.

Ponadto w nowelizacji ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dn. 18 marca 2010 r. (Dz. U. 2010 nr 75 poz. 474), która weszła w życie 5 czerwca 2010 r., do art. 19 dodano ust. 1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniona w decyzjach o ustaleniu inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Są to zabytki wpisane do rejestru zabytków wraz z ich otoczeniem oraz zabytki nieruchome, znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.

Dodatkowo w artykułach 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71 i 72 ustawy z dn. 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U z 2017 r. poz. 2187, z późn. zm.) zawarte są szczegółowe określenia obowiązków samorządu dla objętych ochroną zabytków, które są własnością gminy lub są w jej posiadaniu.

Dodatkowo art. 81 i 82 regulują możliwość udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Na podstawie art. 96 istnieje także możliwość, iż wojewoda, na wniosek Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, może powierzyć, w drodze porozumienia, prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, gminom i powiatom, a także związkom gmin i powiatów, położonym na terenie województwa.

W ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2018 r. poz. 994, z późn. zm.), w rozdziale 2 określone są zadania odnoszące się wprost lub pośrednio do ochrony zabytków.

Artykuł 6. 1. mówi, iż do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów, co za tym idzie również opieka nad zabytkami.

Artykuł 7. 1. doprecyzowuje, że zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy, co może się przekładać na działania związane z opieką nad zabytkami w kontekście: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, kultury, w tym bibliotek gminnych i innych placówek upowszechniania kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy i współpracy z organizacjami pozarządowymi.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Inowrocław jest zbieżny ze strategicznymi programami jak:

- 1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,*
- 2. Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004-2013 i Uzupełnienie NSRK na lata 2004-2020,*
- 3. Strategia rozwoju województwa kujawsko -pomorskiego do roku 2020,*
- 4. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego,*
- 5. Program ochrony dziedzictwa kulturowego województwa kujawsko-pomorskiego,*
- 6. Program opieki nad zabytkami województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2017-2020,*
- 7. Strategia rozwoju powiatu inowrocławskiego do roku 2020,*
- 8. Plan rozwoju lokalnego powiatu inowrocławskiego na lata 2008-2015.*

4.1.1. Założenia wynikające z Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Zabytki i ich wartości niematerialne są dobrem wspólnym, a dbałość o nie zakłada artykuł 82 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Obowiązkiem Państwa jest ochrona dziedzictwa kulturowego (art. 5 i 6 Konstytucji).

Polityka Państwa w dziedzinie ochrony zabytków powinna kształtować się tak, aby stworzyć mechanizmy dla potrzebnych w tym temacie działań. Jednym z rozwiązań jest dostosowanie tych mechanizmów do warunków gospodarki rynkowej.

Planowane działania powinny zmierzać w kierunku zmian organizacyjnych obejmujących rozszerzenie zakresu działań wszystkich inwestycji na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce.

W Tezach do *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami* znajduje się szereg zapisów mających istotny wpływ na niniejszy dokument. Należą do nich zapisy określające cele Programu i zasady ochrony konserwatorskiej.

We wstępie określono główne cele programu, którymi jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. Celem jest także stworzenie wykładni porządkującej sferę ochrony poprzez wskazanie siedmiu podstawowych zasad konserwatorskich:

- 1) *zasady „Primum non nocere”,*
- 2) *zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości,*
- 3) *zasady minimalnej niezbędnej ingerencji,*
- 4) *zasady, zgodnie z którą usuwać należy to, co na oryginał działa niszcząco,*
- 5) *zasady czytelności i odróżnialności ingerencji,*
- 6) *zasady odwracalności metod i materiałów,*
- 7) *zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.*

Wymienione zasady dotyczą zarówno konserwatorów, pracowników urzędów, profesjonalnych konserwatorów, restauratorów dzieł sztuki, konserwatorów architektów, urbanistów, archeologów, badaczy, właścicieli i użytkowników, w tym duchownych, codziennych konserwatorów zabytkowych świątyń.

Cele działań objętych programem ochrony zabytków i opieki wyznaczone zostały w poniższych zakresach:

- 1) *uwarunkowań ochrony i opieki nad zabytkami,*
- 2) *działań o charakterze systemowym,*
- 3) *systemu finansowania,*
- 4) *dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania,*
- 5) *kształcenia i edukacji,*
- 6) *współpracy międzynarodowej.*

W rozdziale 2 „Uwarunkowania ochrony i opieki nad zabytkami”, zagadnienia zostały opisane w sposób określający po pierwsze cel, a następnie kierunki działania.

Dotyczy to w szczególności stanu zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych, stanu zabytków techniki, pomników historii, obiektów z Listy Dziedzictwa Światowego UNESCO, (dla tych tematów wspólnym jest utworzenie krajowej ewidencji zabytków w systemie cyfrowym oraz monitoring stanu i sposobów wykorzystania), stanu służb konserwatorskich, stanu opieki nad zabytkami i wreszcie stanu uregulowań prawnych.

W rozdziale 3 „Działania o charakterze systemowym” zostały omówione powiązania ochrony zabytków z polityką ekologiczną, dotyczącą ochrony przyrody, architektoniczną i

przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa oraz o wypracowaniu strategii ochrony dziedzictwa i wprowadzeniu jej do polityk sektorowych.

W rozdziale 4 „System finansowania” omówione są aspekty stworzenia sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.

W rozdziale 5 „Dokumentowanie, monitorowanie i standaryzacja metod działania” omówione jest dokumentowanie poprzez tworzenie systemu i stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach oraz stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji; wypracowanie spójnego systemu dokumentowania badań, stanu zachowania oraz określania i certyfikacji wartości zabytkowych, wspólnego dla wszystkich typów zabytków; monitorowanie – poprzez gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwie użytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa oraz ujednoczenie metod działań profilaktycznych, konserwatorskich, restauratorskich i ochronnych.

W rozdziale 6 „Kształcenie i edukacja”, poruszone zostało fundamentalne zagadnienie stałej pracy nad wzrostem świadomości, dotyczącym wartości dziedzictwa kulturowego i jego ochrony w życiu i prawidłowym funkcjonowaniu społeczeństwa.

W rozdziale 7 „Współpraca międzynarodowa” opisane są zagadnienia mające na celu wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie.

4.1.2. Założenia wynikające z Narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004–2013 i Uzupełnienie NSRK na lata 2004-2020

Ogólne wytyczne do programów gminnych zawiera przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21.09.2004 r. Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004-2013 z uzupełnieniem NRK na lata 2004-2020 będąca rządowym dokumentem tworzącym ramy dla działań państwa w sferze kultury i polityki kulturalnej działającej w warunkach rynkowych i na niwie wspólnoty Polski i Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zróżnicowanego rozwoju kulturalnego poszczególnych regionów Polski. Za realizacją celów operacyjnych wymienionych w w/w Strategii odpowiedzialne są programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Programy te zakładają plan budżetu przeznaczony na ochronę dziedzictwa narodowego w poszczególnych latach budżetowych, rodzaje projektów rewitalizacji zabytków, sposób ich naboru i wyboru oraz wykaz podmiotów uprawnionych do ubiegania się o wsparcie finansowe.

Główne założenia Strategii dokumentu, wytyczające kierunki przy tworzeniu Gminnego programu opieki nad zabytkami to m.in. działania zmierzające do aktywnego zarządzania zasobami materialnego dziedzictwa kulturowego, poprzez poprawę stanu zabytków, zwiększenie ich dostępności dla turystów, inwestorów, mieszkańców, min. poprzez adaptacje, zwiększenie atrakcyjności regionów poprzez wykorzystanie przez nie wartości wynikających z lokalnego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz edukacja i wdrażanie metod nowoczesnego administrowania, związane z ochroną i zachowaniem zabytków. Beneficjentami Programu mogą być m.in. samorządowe instytucje kultury i jednostki samorządu terytorialnego. Zadania Programu będą realizowane poprzez:

Priorytet 1. Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych, realizowany bez udziału środków europejskich, dotyczy bezpośrednio:

- 1) *rewitalizacji historycznych obszarów miejskich,*
- 2) *ochrony i zachowania krajobrazu kulturowego wsi,*
- 3) *rewitalizacji, rewaloryzacji, konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele inne niż kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, w tym zespołów fortyfikacyjnych oraz budowli obronnych, parków i ogrodów,*
- 4) *rewaloryzacji i konserwacji zabytków budownictwa drewnianego,*
- 5) *rewaloryzacji zabytkowych cmentarzy oraz renowacji, ochronie i zachowaniu miejsc pamięci i martyrologii w kraju i za granicą,*
- 6) *prowadzenia badań archeologicznych i zabezpieczenia zabytków archeologicznych,*
- 7) *konserwacji zabytków ruchomych (niewchodzących w skład zasobów muzealnych), w tym w szczególności wystroju i historycznego wyposażenia kościołów w kraju i zagranicą,*
- 8) *dokumentowania zabytków (w tym badania naukowe i inwentaryzacja) w kraju i za granicą,*
- 9) *zabezpieczenia przed skutkami klęsk żywiołowych, zniszczeniem, kradzieżą i nielegalnym wywozem zagranicę zabytków ruchomych i nieruchomych,*
- 10) *ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.*

Priorytet 2. Rozwój i konserwacja kolekcji muzealnych realizowany bez udziału środków europejskich, dotyczący bezpośrednio:

- 1) *zakupu dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych,*
- 2) *zakupu starodruków i archiwaliów,*
- 3) *konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych w kraju i za granicą,*
- 4) *wspierania muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych,*
- 5) *dofinansowania wykonania kopii starodruków i inkunabułów.*

W ramach opracowania Narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004-2020 określono szereg Programów Operacyjnych Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, są to:

1. *Promocja Twórczości.*
2. *Dziedzictwo kulturowego.*
3. *Promocja czytelnictwa.*
4. *Edukacja kulturalna i upowszechnianie kultury.*
5. *Obserwatorium kultury.*
6. *Promocja kultury polskiej za granicą.*
7. *Rozwój infrastruktury kultury i szkolnictwa artystycznego oraz wzrost efektywności.*
8. *Zarządzania kulturą.*
9. *Promesa Ministra Kultury.*
10. *Media z kulturą.*
11. *Rozwój inicjatyw lokalnych.*
12. *Znaki czasu.*

W zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym podstawowy jest program *Dziedzictwo Kulturowe* – jego celem jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej.

Program „Dziedzictwo Kulturowe” realizowany jest w ramach dwóch komplementarnych priorytetów: rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych.

Strategicznym celem pierwszego priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększanie narodowego zasobu

dziedzictwa narodowego, kompleksowa rewitalizacja zabytków poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych, zwiększanie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Ważne jest także zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę.

Kluczowe dla realizacji celów priorytetu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku, w ramach priorytetu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. W pierwszej kolejności wsparcie otrzymywać będą obiekty najbardziej zagrożone oraz zabytki najcenniejsze wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznane za Pomniki Historii oraz te, posiadające wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Priorytet ma charakter ogólnopolski, dlatego szczególnie nacisk kładziony jest na projekty uwzględniające rolę zabytków w rozwoju turystyki. Jego istotnym celem jest kierowanie pomocy dla cennych obiektów położonych na terenach uboższych gospodarczo i turystycznie, czego efektem będzie zwiększenie dostępności do zabytków, podniesienie atrakcyjności regionów i wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadaniem dziedzictwem kulturowym.

Mimo że określone regulaminem zasady dopuszczają możliwość całkowitego finansowania zadania, to wsparcie takie można otrzymać, tylko w szczególnych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną i naukową, wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub gdy stan zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac. Istotnym elementem brany pod uwagę przy ocenie organizatorów będzie ich doświadczenie, podejmowanie w przeszłości działań zmierzających do zabezpieczenia obiektu zabytkowego oraz umiejętność pozyskiwania innych niż ministerialne środków na realizację zadania, a także zdolność do maksymalnego wykorzystania w przyszłości potencjału dofinansowanej inwestycji.

Kluczowym efektem działań realizowanych w ramach priorytetu powinno być stworzenie trwałych podstaw dla harmonijnego funkcjonowania obiektów zabytkowych we współczesnym, podlegającym dynamicznym, nierzadko nieodwracalnym zmianom otoczeniu. Dzięki realizacji nakreślonych wyżej celów obiekty zabytkowe, zachowując status materialnych świadectw minionych wieków, pozostaną integralną, pełnoprawną częścią czasów obecnych i przyszłych.

Priorytet finansowany jest ze środków przyznawanych na podstawie rozporządzenia Ministra Kultury z dn. 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

W 2018 r. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego ogłosił 32 programy wspierające działania kulturalne. W dziedzinie ochrony nad zabytkami najważniejszą rolę odgrywają:

- 1. Ochrona zabytków** – Głównym celem programu jest ochrona materialnego dziedzictwa kulturowego poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków oraz ich udostępnianie na cele publiczne.
- 2. Ochrona zabytków archeologicznych** – Podstawowym założeniem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez prowadzenie niedestrukcyjnego rozpoznania oraz dokumentacji stanowisk archeologicznych znajdujących się na danym obszarze. Program obejmuje również opracowanie i publikację wyników prowadzonych prac.

W ramach programów organizowanych przez MKiDN można również ubiegać się o środki finansowe na działalność muzealną. W tym roku dziedzinę tę obejmują następujące programy:

- 1. Wspieranie działań muzealnych** – Program ma na celu wspieranie działalności konserwatorskiej oraz wystawienniczej prowadzonej przez muzea.
- 2. Kolekcje Muzealne** – Zadaniem programu jest wspieranie muzeów poprzez wzbogacanie ich kolekcji i zbiorów.

Za pośrednictwem programów MKiDN można również działać na rzecz ochrony lokalnych miejsc pamięci. Zadania z tej dziedziny realizowane są w ramach programów:

- 1. Wspieranie opieki nad miejscami pamięci i trwałymi upamiętnieniami w kraju** – Głównym założeniem programu jest popularyzacja wiedzy o historii naszego kraju oraz postaw patriotycznych poprzez zaangażowanie jak największej liczby podmiotów w ochronę miejsc pamięci.
- 2. Wspieranie samorządowych instytucji kultury – opiekunów miejsc pamięci** – Program na celu zapewnienie samorządom pomocy we właściwej ochronie miejsc pamięci.

Lokalne tradycje i kultura są chronione przez program:

- 1. Kultura ludowa i tradycyjna** – Program wspiera zjawiska związane z kulturą tradycyjną, jej przemianami, występowaniem oraz miejscem we współczesnym świecie.

Szczegółowe informacje o tych oraz innych programach znajdują się na stronie Ministerstwa

Kultury i Dziedzictwa Narodowego – www.mkidn.gov.pl (w zakładce *Finansowanie i mecenat*).

Narodowa strategia rozwoju kultury zakłada działania na rzecz ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego szczególnie przez:

- a) aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe,
- b) tworzenie nowoczesnych rozwiązań organizacji finansów w sferze ochrony zabytków,
- c) rewaloryzację zabytków i ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i społeczne,
- d) zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,
- e) edukację celem podniesienia świadomości społecznej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- f) ochronę i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wywozem za granicę.

Gminny program opieki nad zabytkami zgodny jest z Narodową strategią rozwoju kultury NPK „Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego” i stanowi uszczegółowienie w zakresie dofinansowania zadań ze środków Ministra Kultury.

4.2.RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I POWIATU

4.2.1. Założenia wynikające ze Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020

Dnia 28 listopada 2011 r. Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego podjął uchwałę Nr XV/248/11, dotyczącą przystąpienia do opracowania strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego. Dnia 30 maja 2012 r. zostały zatwierdzone przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego założenia strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020.

Utrzymany został cel nadrzędny *Strategii województwa kujawsko-pomorskiego* z czerwca 2000 r. obejmujący poprawę konkurencyjności regionu i podniesienie poziomu życia mieszkańców przy respektowaniu zasad zrównoważonego rozwoju.

Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2018 r. poz. 913, z późn. zm.) pośród pięciu głównych celów strategii rozwoju województwa wymienia trzy bezpośrednio związane z potrzebami ochrony dóbr kultury:

- 1) zachowanie wartości środowiska kulturalnego i przyrodniczego przy uwzględnieniu potrzeb przyszłych pokoleń,
- 2) kształtowanie i utrzymanie ładu przestrzennego,
- 3) pielęgnowanie polskości oraz rozwój i kształtowanie świadomości narodowej i kulturowej mieszkańców.

Przyjęta przez Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego *Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku-2020* zawiera bardzo istotne elementy polityki w zakresie obejmującym ochronę i racjonalne korzystanie z zachowanego dziedzictwa kulturowego o znaczeniu krajowym, regionalnym i lokalnym.

Za podstawowe działanie przyjęto poprawę ładu przestrzennego i prawidłowości struktur przestrzennych. Ma to przyczynić się do ochrony dziedzictwa kulturowego województwa. Działania ukierunkowane są też na wsparcie licznych prac, w tym opisu i inwentaryzacji zabytków, ich ochrony i rewitalizacji, propagowanie dziedzictwa kulturowego, budowy infrastruktury zapewniającej ich bezpieczeństwo, promowanie tego bogactwa wśród mieszkańców oraz włączenie wiedzy na ten temat w programy kształcenia dzieci i młodzieży.

Jednym z ważniejszych działań wskazanych przez Strategię rozwoju jest „Promocja dziedzictwa kulturowego”, którego nadrzędnym celem jest zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz adaptacja dziedzictwa kulturowego do współczesnych potrzeb społecznych.

Kolejnym z celów jest także powstrzymanie degradacji wybranych obszarów o najwyższych wartościach, rozszerzenie ochrony w formule parków krajobrazowych oraz osiągnięcie postępu w społecznej wrażliwości na zagrożenia kształtowania krajobrazu.

Ochrona dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich ma przynieść utrzymanie regionalnego zróżnicowania krajobrazu architektonicznego, także ochronę najcenniejszych zespołów ruralistycznych, wykorzystanie skansenów jako atrakcji turystycznych i ośrodków kulturowych czy podniesienie konkurencyjności kujawsko-pomorskiej oferty agroturystycznej.

Ochrona zabytków i rewitalizacja zabudowy zabytkowej ma na celu ożywienie zabytkowych, historycznych elementów poszczególnych miejscowości, znalezienie użytkowników dla zdegradowanych obiektów o wysokich wartościach historycznych i artystycznych oraz szersze zaangażowanie sektora prywatnego w ochronę dziedzictwa kulturowego.

Gminny program opieki nad zabytkami zgodny jest ze Strategią województwa kujawsko-pomorskiego.

4.2.2. Założenia wynikające z Planu zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego został uchwalony mocą uchwały nr XI/135/03 z dn. 26 czerwca 2003 r. Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego, zaś w 2006 r. i 2014 dokonano jego oceny i wykonano raport o stanie zagospodarowania i zmian.

Najnowsza uchwała nr 14/4588/18 z dn.12.04.2018 w sprawie przyjęcia projektu Planu zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego wraz z prognozą oddziaływania na środowisko została przyjęta przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego, a wykonanie uchwały powierzono Marszałkowi Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego

wyzaczył cele polityki przestrzennej, zasady ich realizacji i określił kierunki działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

W planie przyjęto ogólne zasady kompleksowych działań na rzecz ochrony i rewaloryzacji zabytków, oraz promowania regionalnych walorów dziedzictwa kulturowego.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa Kujawsko-Pomorskiego obejmuje:

1. Uwarunkowania środowiska kulturowego:

Województwo charakteryzuje się znacznym bogactwem materialnego dziedzictwa kulturowego. Wśród obiektów pozostających pod ochroną konserwatorską znajdują się:

- 1) obiekty budownictwa i architektury, w tym obiekty zabudowy mieszkalnej, sakralnej, budownictwa obronnego, użyteczności publicznej i zabudowy przemysłowej,
- 2) cmentarze,
- 3) zabytkowa zieleń,
- 4) zabytki archeologiczne.

2. Obszary w obrębie województwa specyficzne kulturowo:

- 1) obszary należące do historycznej Ziemi Chełmińskiej – czyli Toruń, Chełmno, Chełmża, Brodnica, Grudziądz,
- 2) obszary związane z dziedzictwem Piastów architektury romańskiej czyli Biskupin, Mogilno, Kruszwica, Strzelno,
- 3) obszar Pałuk, Kujaw czy ziemi Krajeńskiej i Borowiackiej,
- 4) obszar dawnego osadnictwa holenderskiego w dolinie Wisły (np. Chrystkowo, Nieszawka, Sosnówka),
- 5) pozostałe obszary (np. Doliny Wisły, Drwęcy, Osy, Brdy, Noteci).

3. Walory przyrodniczo – turystyczne.

Potencjał rozwojowy województwa kujawsko-pomorskiego to zarówno atrakcyjność zasobów środowiska naturalnego, jak i bogactwo środowiska kulturowego.

Mimo że większość terenów jest już w znacznym stopniu zainwestowana i użytkowana, to istnieją jeszcze potencjalne obszary rozwoju turystycznego.

W oparciu o waloryzację walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych wyróżniono najatrakcyjniejsze obszary, a wśród nich przede wszystkim Bory Tucholskie, rzeki: Wisła, Brda i z dopływami.

Gminny program opieki nad zabytkami zgodny jest z Planem zagospodarowania przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

4.2.3. Założenia wynikające z Programu ochrony dziedzictwa kulturowego województwa kujawsko-pomorskiego

Program został uchwalony mocą uchwały nr 43/1318/12 z dnia 24 października 2012 r. Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego. W ramach *Programu ochrony dziedzictwa kulturowego województwa kujawsko-pomorskiego*, określono działania pozaustawowe, dotyczące się opieki nad zabytkami dla gminy:

- I. Ujednoczenie kryteriów przyznawania środków finansowych przeznaczonych na prace konserwatorskie, rewitalizację obszarową oraz inne działania mające na celu ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego (w tym badania konserwatorskie i architektoniczne oraz sporządzanie dokumentacji konserwatorskiej).

Postulat ten jest dodatkowo zgodny z Działaniem 2.1. Wspieranie rozwoju sieci osadniczej Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2020.

2. Wykreowanie mechanizmów, które zachęcają do podejmowania prac konserwatorskich i działań rewitalizacyjnych przy obiektach i obszarach zabytkowych. Postulat ten jest dodatkowo zgodny z Działaniem 2.1. Wspieranie rozwoju sieci osadniczej Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2007-2020.
3. Wprowadzenie bezwzględnego wymogu prowadzenia nadzoru archeologicznego w trakcie budowy infrastruktury drogowej, finansowanej ze środków pochodzących z Regionalnego Programu Operacyjnego oraz innych źródeł przekazywanych gminom przez samorząd wojewódzki.

Postulat ten jest dodatkowo zgodny z Działaniem 2.1. Wspieranie rozwoju sieci osadniczej Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2007-2020.

4. Rozpoczęcie budowy kujawsko-pomorskiego portalu dziedzictwa kulturowego. Portal z założenia powinien być pełnowartościowym źródłem wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego regionu oraz jego ochrony. Ważne jest, aby znalazły się na nim: podstawowe informacje o dziedzictwie kulturowym regionu, linki do wszystkich

jednostek, organizacji i instytucji zajmujących się badaniem, ochroną lub promowaniem dziedzictwa kulturowego, informacje na temat podstaw prawnych ochrony zabytków, informacje na temat procedur koniecznych do objęcia zabytku ochroną (zwłaszcza procedura wpisu do rejestru zabytków i procedura powołania parku kulturowego), informacje na temat aktualnie realizowanych na terenie województwa zadań z zakresu ochrony zabytków, informacje na temat możliwości pozyskania funduszy na działania związane z ochroną zabytków oraz pomocy prawnej w tej dziedzinie.

Postulat ten jest dodatkowo zgodny z Działaniem 2.3. Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2007-2020.

5. Opracowanie i wdrażanie do realizacji programu pod roboczym tytułem „Kujawsko-pomorskie muzeum otwarte”, polegającego na digitalizacji najcenniejszych zabytków ruchomych będących w posiadaniu muzeów, archiwów, bibliotek i innych instytucji na terenie województwa i prezentowaniu ich za pomocą sieci www w postaci wirtualnych galerii.

Postulat ten jest dodatkowo zgodny z Działaniem 2.3. Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2007-2020.

6. Wykreowanie pilotażowego programu adresowanego do gmin, mającego na celu utworzenie ośrodków gromadzących i popularyzujących (wystawy, strony www) informacje historyczne, materiały ikonograficzne, rejestrujących wartości niematerialne i inne materiały związane z dziedzictwem kulturowym na poziomie gmin, w celu podniesienia świadomości społeczności lokalnych, upowszechniania wiedzy, ułatwień w dostępie do informacji oraz kształtowania tożsamości regionalnej. Docelowo: stworzenie na podstawie doświadczeń z programu pilotażowego metody mogącej stać się standardowym postępowaniem w zakładaniu tego typu ośrodków w gminach województwa.

Postulat ten jest dodatkowo zgodny z Działaniami Priorytetowego obszaru działań 3. Rozwój zasobów ludzkich Strategii rozwoju województwa kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2020.

7. Zaaranżowanie obiektów cennych kulturowo na siedziby instytucji społecznych związanych z nauką, kulturą, sztuką i edukacją. Ważne jest, aby budynki miały uregulowany status własnościowy. Program ten powinien być nakierowany głównie na

obiekty leżące poza miastami. Po wytypowaniu takiego obiektu musi zostać sporządzona kompletna dokumentacja oraz program konserwacji i adaptacji na wyżej wskazane cele.

Postulat ten jest dodatkowo zgodny z Działaniami Priorytetowego obszaru działań 3. Rozwój zasobów ludzkich Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2007-2020.

8. Stworzenie mechanizmów mających wspierać finansowo i organizacyjnie istniejące i tworzone parki kulturowe. Działania te powinny pomagać zwłaszcza w zakresie koordynacji strategii funkcjonowania parków kulturowych na terenie województwa oraz promocji parków, w tym wsparcia finansowego, przeznaczonego na tworzenie interaktywnych stron internetowych poszczególnych jednostek.

Postulat ten jest dodatkowo zgodny z Działaniem 1.3. Promocja rozwoju turystyki, 2.3. Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego, Działaniem 3.2. Budowa kapitału społecznego, Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2007-2020.

9. Wykonanie etapowanego studium historyczno-konserwatorskiego najcenniejszych obiektów znajdujących się na terenie Województwa Kujawsko-Pomorskiego (powstałych w latach 1918-1939).

Postulat ten jest dodatkowo zgodny z Działaniem 1.1. Kreowanie warunków przedsiębiorczości i upowszechniania innowacji Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2007-2020.

10. Wspieranie tworzenia i upowszechnianie w procesie nauczania ścieżek dydaktycznych związanych z dziedzictwem kulturowym regionu (na poszczególnych szczeblach kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego) w celu poszerzenia wiedzy oraz kształtowania tożsamości regionalnej.

Postulat ten jest dodatkowo zgodny z Działaniem 3.1. Budowa społeczeństwa opartego na wiedzy Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2007-2020.

11. Organizacja pod patronatem Marszałka wieloetapowego konkursu (etap gminny, etap powiatowy, etap wojewódzki) drużynowego szkół na temat wiedzy o dziedzictwie kulturowym i ochronie zabytków regionu – konkurs organizowany dla szkół poszczególnych szczebli – podstawowych, gimnazjów, liceów.

Postulat ten jest dodatkowo zgodny z Działaniem 3.1. Budowa społeczeństwa opartego na wiedzy Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2007-2020.

12. Wspieranie działań mających na celu wyznaczenie i stworzenie infrastruktury nowego szlaku turystycznego – „Szlaku megalitycznego” promującego unikatowe w skali europejskiej artefakty związane z kulturami megalitycznymi.

Postulat ten jest dodatkowo zgodny z Działaniem 1.3. Promocja rozwoju turystyki Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2007-2020.

13. Uporządkowanie problematyki szlaków kulturowych na terenie województwa z eliminacją tych, które praktycznie nie funkcjonują oraz promocyjnym wzmocnieniem tras o szczególnej wartości dla regionu.

Gminny program opieki nad zabytkami zgodny jest z Programem ochrony dziedzictwa kulturowego województwa kujawsko-pomorskiego.

4.2.4. Założenia wynikające z Programu opieki nad zabytkami województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2017-2020

Program opieki nad zabytkami województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2017-2020, przyjęty został uchwałą nr XXXI/518/17 z dnia 24 kwietnia 2017 r. przez Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Program opieki nad zabytkami jest kolejną, trzecią już edycją tego dokumentu, realizowaną przez samorząd województwa kujawsko-pomorskiego.

Dokument ten to strategiczne narzędzie samorządu wojewódzkiego, w którym określone są cele i kierunki jego działań. Ich wykonanie w planowanym okresie funkcjonowania przyjętych założeń jest podstawą kreowania i realizacji polityki ochrony konkretnych – ważnych z punktu widzenia realizowanej strategii – obiektów i obszarów zabytkowych. Istotnym elementem tej strategii jest także znaczące zdynamizowanie działań, mających na celu zachowanie dziedzictwa niematerialnego, którego istota, częstokroć pomijana i pomniejszana, jest niezwykle ważną częścią dziedzictwa kulturowego. Materialne świadectwa wieków minionych, język, zwyczaje i obyczaje tworzą wartości, określające tożsamość lokalną czy też regionalną, przekładając się w konsekwencji na poczucie więzi społecznych, tak niezbędnych w społecznościach lokalnych

W Programie wybrano najwartościowsze pod względem unikalności oraz szczególnych wartości niematerialnych obiekty i obszary, dla których określono indywidualne sposoby ochrony, możliwe do realizacji także po 2020. Wybór zasobów dziedzictwa

kulturowego województwa przedstawiono w formie, w której zawarto szczegółowy opis dotyczący: przedmiotu ochrony, położenia administracyjnego i wartości kulturowych wybranego elementu, uzasadnienie ochrony, jak również opisano dotychczasową i proponowaną formę ochrony.

Najważniejszymi zasobami dziedzictwa kulturowego dla województwa są:

- 1) założenia urbanistyczne – czytelne i nawarstwione układy miejskie, najczęściej o genezie średniowiecznej rozlokowane na obszarze Kujaw południowych i zachodnich, terenach w granicach Państwa Zakonnego i ziemi dobrzyńskiej (Bydgoszcz, Toruń, Inowrocław, Włocławek, Brodnica, Ciechocinek, Chełmno, Golub-Dobrzyń, Koronowo, Nieszawa,),
- 2) założenia rezydencjonalne – teren województwa wysycony jest dość równomiernie obiektami rezydencjonalnymi (pałace, dwory), występującymi głównie na obszarach wiejskich. Zdecydowana większość z nich pochodzi z końca XVIII i XIX wieku, chociaż zachowały się pojedyncze przykłady obiektów wcześniejszych. W dużych ośrodkach urbanistycznych występują przykłady rezydencji miejskich, nowożytnych i XIX-wiecznych (Lubostroń, Nawra, Ostromecko, Samostrzel),
- 3) obiekty sakralne – zróżnicowany zbiór świątyń i klasztorów datowanych od wczesnego średniowiecza po dwudziestolecie międzywojenne (Kruszwica, Mogilno, Strzelno, Skępe, Pakość, Włocławek),
- 4) obiekty użyteczności publicznej – najstarsze obiekty posiadają rodowód średniowieczny (głównie ratusze). W niewielkim stopniu zachowały się obiekty nowożytne (szkoły, karczmy). Najliczniejszą grupę stanowią obiekty użyteczności publicznej, wznoszone w XIX i XX w.. Szczególną grupę budynków użyteczności publicznej stanowią zabudowania uzdrowiskowe Ciechocinka.
- 5) budownictwo obronne – w tej grupie znajdują się przede wszystkim gotyckie mury i urządzenia obronne, otaczające średniowieczne założenia urbanistyczne oraz zamki o różnym rodowodzie – królewskie, krzyżackie, rycerskie, biskupie. Oddzielny zespół, charakterystyczny głównie dla obszaru ziemi chełmińskiej, składa się z fortyfikacji nowożytnych oraz XIX- i XX-wiecznych. Istotną rolę w miastach odgrywają zespoły koszarowe i budynki zaplecza twierdz, z których najstarsze pochodzą z końca XVIII w. (Toruń, Grudziądz, Bydgoszcz, Żnin),
- 6) obiekty przemysłowe – zachowany duży zbiór obiektów i zespołów fabrycznych oraz budynków związane z infrastrukturą komunalną (budynki elektrowni, gazowni, wodociągów itd.). W krajobrazie wiejskim dominują cukrownie, gorzelnie, mleczarnie

i młyny. Istotną podgrupę stanowi infrastruktura komunikacyjna – układy drogowe, sieć kolejowa z obiektami towarzyszącymi, kolej wąskotorowa, mosty, wiadukty i jeden akwedukt. Szczególnym rodzajem obiektów na terenie województwa są kanały (Bydgoski, Notecki, Trynka) wraz z towarzyszącą infrastrukturą hydrotechniczną. Unikatowymi przykładami architektury przemysłowej są budynki warzelni soli wraz z tężniami w Ciechocinku oraz kopalnia węgla brunatnego w Pile (gm. Gostycyn).
Zabytki

- 7) obiekty archeologiczne - stanowią największą liczebnie grupę, reprezentowaną przez różne typy stanowisk, które obejmują chronologicznie okres od paleolitu po czasy nowożytnie (Biskupin, Kałdus, Wietrzychowice, Sarnowo),
- 8) krajobraz kulturowy (obszar Jeziora Gopło, obszar spichrzy i skarpy wiślanej),
- 9) architektura drewniana (głównie drewniana architektura sakralna).

Zadaniem wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest wskazanie kierunków, które z jednej strony określą zasób kulturowy i jego kondycję, z drugiej zaś nakreślone i przyjęte elementy merytoryczne programu możliwe będą do realizacji w okresie czteroletnim, wynikającym z założeń nakreślonych ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U 2017 r. poz. 2187 z późn. zm.). Program będzie systematycznie monitorowany, w celu zapewnienia zgodności jego realizacji z wcześniej zatwierdzonymi założeniami i celami.

Gminny program opieki nad zabytkami zgodny jest z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Kujawsko-Pomorskiego

4.2.5. Założenia wynikające ze Strategii rozwoju powiatu inowrocławskiego do roku 2020

Strategia rozwoju powiatu inowrocławskiego do roku 2020 została przyjęta uchwałą nr VII/20/2015 z dnia 27 marca 2015 r., przez Radę Powiatu Inowrocławskiego. Strategia jest najważniejszym dokumentem planistycznym powiatu, stanowi ona podstawę przy podejmowaniu wielu decyzji związanych z rozwojem powiatu. W strategii, w rozdziale pierwszym – Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej, w podrozdziale – zasoby ludzkie, jednym z omówionych punktów jest kultura, gdzie szczegółowo opisane zostały instytucje kulturalne gminne i powiatowe, takie jak: Muzeum im. Jana Kasprowicza w Inowrocławiu

oraz Młodzieżowy Dom Kultury im. Janusza Korczaka w Inowrocławiu oraz Biblioteka Miejska im. Jana Kasprowicza w Inowrocławiu, która świadczy usługi dla całego powiatu. W tym samym dziale, w podrozdziale – turystyka i baz turystyczna, dużą uwagę poświęcono dziedzictwu kulturowemu tego regionu. Opisane zostały cenne zabytki pochodzące z czasów początków i kształtowania się państwa polskiego, które zasługują na uwagę turystów. Została przedstawiona także baza noclegowa, w powiecie inowrocławskim, w poszczególnych gminach powiatu. Zwrócono uwagę także na turystykę uzdrowiskową, gdyż powiat inowrocławski to obszar o bogatych tradycjach lecznictwa uzdrowiskowego. Pozycja uzdrowiskowa Inowrocławia jest oparta na pokładach solanki i borowiny a także na kompleksie tężni solankowych.

W rozdziale drugim, opracowana została analiza SWOT, w której w obszarze zasoby ludzkie i infrastruktura społeczna w wewnętrznych uwarunkowania rozwoju, jedną z silnych stron uznano: bogate dziedzictwo kulturowe, znaczna liczba zabytków, efektywnie działające instytucje kulturalne na terenie powiatu.

Rozdział trzeci i czwarty poświęcony został misji powiatu inowrocławskiego wraz stworzonymi celami strategicznymi i operacyjnymi i zadaniami.

Podstawą jest poprawa jakości życia mieszkańców poprzez partnerskie działania na rzecz zrównoważonego rozwoju oraz spójności społeczno-gospodarczej i przestrzennej powiatu, a celami strategicznymi: poprawa poziomu i jakości życia mieszkańców, wzrost konkurencyjności lokalnej gospodarki i wykreowanie nowego wizerunku powiatu oraz unowocześnienie struktury funkcjonalno-przestrzennej powiatu.

Każdemu celowi strategicznemu przyporządkowano cele operacyjne, które będą realizowane poprzez zadania. Realizacja działań ujętych w strategii leży w gestii samorządów i innych podmiotów, jako wnioskodawców zaplanowanych zadań inwestycyjnych w niniejszym dokumencie.

4.2.6. Strategia rozwoju gospodarczego powiatu Inowrocławskiego

Opracowywanie Strategii rozwoju gospodarczego powiatu inowrocławskiego rozpoczęto w lutym 2003 r. Pierwszym krokiem było określenie misji, w której jednym z elementów jest postrzeganie powiatu inowrocławskiego, jako powiatu szukającego swojej szansy w turystyce historycznej, uzdrowiskowej i rekreacyjnej. W powiecie inowrocławskim rozwija się turystyka oparta na dziedzictwie kulturowym i bogatych walorach przyrodniczych. Powiat

posiada zróżnicowaną ofertę dla współczesnego turysty obejmującą różne formy aktywnego wypoczynku. Dzięki istniejącej bazie sanatoryjnej wykorzystującej naturalne zasoby lecznicze powiat staje się ważnym ośrodkiem uzdrowiskowym w skali kraju, przyciągającym rosnącą liczbę kuracjuszy.

Wyznaczono główne domeny rozwoju gospodarczego powiatu inowrocławskiego, w tym: turystykę historyczną, uzdrowiskową i rekreacyjną. Rozwój rozumiany jest przez wykonanie zadań, takich jak:

- 1) dostosowanie oferty turystycznej do potrzeb współczesnego odbiorcy,
- 2) wykorzystanie uwarunkowań przyrodniczo-historycznych dla rozwoju turystyki,
- 3) utworzenie przyjaznego otoczenia, w tym turystycznego dla odbiorców polskich i zagranicznych.

Jednym z kluczowych problemów strategicznego rozwoju, w obszarze turystyki historycznej, uzdrowiskowej i rekreacyjnej, jest stworzenie atrakcyjnej zróżnicowanej oferty turystycznej i nowa oferta na bazie istniejącego uzdrowiska.

W strategii opracowana została także analiza SWOT, która dla turystyki historycznej, uzdrowiskowej i rekreacyjnej, przedstawia się następująco:

SILNE STRONY: walory historyczne i przyrodnicze, tereny o bogatej przeszłości historycznej, znaczna ilość zabytków architektury – „Mysia Wieża” w Kruszwicy, Szlak Piastowski, Kalwaria Pakoska, drewniany kościół w Pieraniu, zbiorniki wodne – np. jezioro Gopło, jezioro Pakoskie; liczne pomniki przyrody, możliwość rozwoju agroturystyki, rozwinięta baza uzdrowiskowa (6 sanatoriów), położenie geograficzne, bliskość dużych miast (Wrocław, Bydgoszcz, Poznań, Kraków, Gdańsk); dobre połączenia komunikacyjne, korzystne położenie powiatu inowrocławskiego.

SŁABE STRONY: warunki środowiskowe – częściowe zanieczyszczenie wód miejscowych jezior, ubóstwo krajobrazowe, częściowe zanieczyszczenie wód gruntowych (podskórnych), krajobraz przemysłowy powiatu inowrocławskiego, słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna, brak należycie zagospodarowanych terenów turystycznych, słabo rozwinięta baza turystyczna, zbyt mała liczba hoteli, kwater prywatnych, niewielka ilość gospodarstw agroturystycznych, niekorzystny klimat dla rozwoju turystyki, brak tradycji turystycznych, brak powiatowej organizacji turystycznej promującej walory turystyczne, brak inwestujących w projekty generujące rozwój turystyki, brak środków pieniężnych, brak odpowiedniego wykorzystania zasobów krajobrazowo-przyrodniczych, zbyt mało atrakcji turystycznych, zbyt wysoki poziom cen w stosunku do oferowanego standardu usług, niewielkie zainteresowanie branżą.

SZANSE: Możliwości finansowe – napływ kapitału zewnętrznego, pozyskiwanie funduszy zewnętrznych z NFOŚ, PHARE, ISPA, SAPARD itp., wsparcie funduszami strukturalnymi, dostęp do dużego, wspólnotowego rynku zbytu pozbawionego barier celnych, zasoby ludzkie: zatrzymanie migracji młodych ludzi do większych miast; wysokiej jakości fachowcy w samorządach, wykwalifikowana siła robocza, wykorzystanie modnego trendu w turystyce – agroturystyka, kreowanie mody na uprawianie turystyki, przyciągnięcie większej liczby kuracjuszy – ruch uzdrowiskowy, zmiana stylu życia społeczeństwa, sytuacja gospodarcza kraju i samorządów, rozwój gospodarczy kraju, zmiana polityki gospodarczej i podatkowej, odpowiednie przepisy prawne, powstanie klasy średniej, przyspieszenie decyzyjności organów samorządowych, systematyczna promocja powiatu.

ZAGROŻENIA: sytuacja makroekonomiczna, zmniejszenie liczby osób zainteresowanych uprawianiem turystyki, niespójność i sprzeczność części aktów ustawodawczych, fiskalizm państwa (wysokie podatki, nieprecyzyjność przepisów podatkowych), zła polityka makroekonomiczna, słabe oddziaływanie państwa na rozwój przedsiębiorczości, konkurencja turystyki z bardziej atrakcyjnych regionów, działania władz samorządowych: nieufność do inicjatyw, centralne podejmowanie decyzji, brak współpracy pomiędzy samorządami, a środowiskiem okołobiznesowym, kondycja ekonomiczna społeczeństwa, zubożenie społeczeństwa, emigracja wykwalifikowanych kadr w inne rejony Polski i poza kraj, finanse (zarządzanie/gospodarowanie środkami) – brak przygotowania do wykorzystania funduszy strukturalnych; konkurencja kapitału zagranicznego, bariery finansowe (wkład własny) przy pozyskiwaniu środków z funduszy europejskich, brak kapitału obcego i zainteresowania inwestorów, niekorzystne trendy w gospodarce światowej.

Dla tego obszaru, na podstawie analizy SWOT, opracowano także cele strategiczne wraz z celami operacyjnymi i zadaniami w zakresie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego.

Gminny program opieki nad zabytkami zgodny jest ze Strategią rozwoju powiatu inowrocławskiego.

4.2.7. Założenia wynikające z Planu rozwoju lokalnego powiatu inowrocławskiego

Plan rozwoju lokalnego powiatu Inowrocławskiego na lata 2008-2015 przyjęty został uchwałą Rady Powiatu nr XVI/156/2008 z dnia 27.03. 2008 r.

Opracowanie podstawowe zostało podzielone na trzy części: analityczną, zadaniową i system wdrażania, monitorowania i oceny. W pierwszej części, w podrozdziale turystyka, wymienione zostały zabytki z terenu powiatu inowrocławskiego, z podziałem na poszczególne gminy. Druga część opracowania zawiera listę zadań, do zrealizowania, które mają przyczynić się do poprawy m.in. stanu środowiska kulturowego. Zadania inwestycyjne ujęte w Planie rozwoju lokalnego powiązane są z działaniami gmin powiatu inowrocławskiego wynikającymi z Wieloletnich Planów Inwestycyjnych. W zakresie infrastruktury społecznej jako cel wyznaczono „Poprawa jakości i dostępności usług społecznych poprzez inwestycje w infrastrukturę społeczną oraz ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego”. Natomiast w punkcie dotyczącym promocji dziedzictwa kulturowego za najważniejszy cel uznano „Ochronę i zachowanie dziedzictwa kulturowego”.

---

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1.RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI PROGRAMOWYMI WYZNACZAJĄCYMI KIERUNKI POLITYKI GMINY INOWROCLAW

Analiza dokumentów programowych

Program opieki nad zabytkami oparty jest i zbieżny z dokumentami o charakterze strategicznym i opracowaniami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej Gminy, takimi jak:

1. Strategia rozwoju lokalnego Gminy Inowrocław na lata 2013-2020.
2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Inowrocław.
3. Program ochrony środowiska dla Gminy Inowrocław na lata 2016-2020, z perspektywą do 2024 r.
4. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Inowrocław.

5. **Strategia Rozwoju Gminy Inowrocław na lata 2013-2020 przyjęta uchwałą Rady Gminy Inowrocław NR XII/82/2015 z dnia 27.11.2015 r.** opracowana została celem wyznaczenia ogólnych kierunków działań Gminy.

Strategia ustala cele rozwojowe gminy Inowrocław w perspektywie najbliższych lat. Realizacja strategii rozwoju Gminy to efektywne i racjonalne zarządzanie jej zasobami i potencjałami poprzez spójną koncepcję rozwoju we wszystkich najważniejszych dziedzinach. Ze względu na atrakcyjne zasoby przyrodnicze, gmina Inowrocław będzie podlegała w najbliższych kilkunastu latach dynamicznym zmianom, które zadecydują o jej nowym obliczu.

Cała strefa społeczno-gospodarcza Gminy została podzielona na pięć obszarów: gospodarkę, przestrzeń, społeczność, ekologię, infrastrukturę, dla których wyznaczono priorytety wraz z celami i kierunkami działania. Szczegółowo też opisana została Gmina, w tym pod względem ochrony środowiska przyrodniczego i obszarów chronionych. „Na terenie gminy Inowrocław znalazła się część „Obszaru Chronionego Krajobrazu Lasów Balczewskich”. Indywidualne formy ochrony przyrody na terenie gminy stanowią liczne

uznane pomniki przyrody (w większości pojedyncze drzewa). Celem ochrony pomników przyrody, zarówno ożywionej, jak i nieożywionej jest zachowanie, ze względów naukowych i dydaktycznych, tworów przyrody odznaczających się indywidualnymi i niepowtarzalnymi cechami. Na obszarze gminy Inowrocław znajdują się liczne obiekty zieleni urządzonej w postaci zabytkowych parków dworskich. Te parki, które są wpisane do rejestru zabytków podlegają ochronie prawnej na mocy przepisów o ochronie dóbr kultury. Wymienione zostały także obiekty zabytkowe z terenu gminy Inowrocław, w poszczególnych miejscowościach. Jest to tylko część zasobów obiektów zabytkowych Gminy.

Strategia Rozwoju gminy Inowrocław na lata 2013-2020, jest aktualizacją wcześniejszej Strategii Rozwoju gminy Inowrocław na lata 2002-2012.

Nowa strategia jest planem osiągnięcia długofalowych zamierzeń gminy Inowrocław. Określono w niej priorytety i cele polityki rozwoju społeczno-gospodarczego.

Dokument składa się z trzech części: 1. Diagnoza strategiczna gminy Inowrocław, 2. Strategia rozwoju gminy Inowrocław na lata 2013-2020, 3. Dopasowanie aktywów niematerialnych do Strategii.

Dla strategii została opracowana misja i wizja gminy Inowrocław. Celem jest efektywne zaspokajanie zbiorowych potrzeb mieszkańców gminy Inowrocław oraz zapewnienie im szans na lepszą przyszłość. Coraz wyższy standard życia mieszkańców będzie wynikiem aktywizacji gospodarczej terenu gminy Inowrocław oraz jej rosnącej konkurencyjności w stosunku do gmin sąsiednich opartej na trwałym, strategicznym i wieloaspektowym partnerstwie pomiędzy sektorami: publicznym, społecznym i gospodarczym. Realizowanie wizji, poprzez przyjęte założenia, przełoży się między innymi na wzrost poziomu atrakcyjności gminy Inowrocław pod względem, jakości życia. W strategii przedstawiono listę zadań, należących do obowiązków samorządu terytorialnego – gminy. Jedne z wymienionych zadań, dotyczą kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Na potrzeby Strategii przeprowadzono także bilans słabych i mocnych stron, szans i zagrożeń rozwoju Gminy. Bogatą historię Gminy, liczne zabytki kultury materialnej i położenie krajobrazowe oraz potencjał z tego wynikający uznano za silne strony gminy Inowrocław. W oparciu o zasoby materialnego dziedzictwa kulturowego określono zakres rozwoju turystyki, który stanowić ma o szansach rozwoju.

Do głównych zadań strategicznych włączono:

- 1) ochronę środowiska kulturowego i naturalnego,
- 2) wzbogacenie atrakcyjności turystycznej gminy Inowrocław przez wykorzystanie walorów historyczno-zabytkowych i krajobrazowych oraz poprawę jej wizerunku,
- 3) nasycenie wiejskich obszarów Gminy formami turystyki aktywnej, przez wykorzystanie istniejących zabytków i walorów przyrodniczych oraz rozbudowę infrastruktury turystycznej,
- 4) kontynuacja i rozpoczęcie odbudowy, remontów i rewitalizacji obiektów zabytkowych,
- 5) zagospodarowanie turystyczno-rekreacyjne terenów, stworzenie infrastruktury dla turystyki oraz bazy wypadowej dla okolicznych mieszkańców,
- 6) prowadzenie działań mających na celu poprawę estetyki wsi.

Strategia rozwoju gminy Inowrocław przewiduje ponadto:

- 1) podtrzymywanie historycznej i patriotycznej świadomości mieszkańców Gminy,
- 2) wspieranie działalności zespołów i kół ludowych,
- 3) współpracę z sąsiednimi gminami w dziedzinie kultury i turystyki.

Określa ponadto działania niezbędne dla podniesienia dostępności do zasobów dziedzictwa kulturowego:

- 1) udostępnianie obiektów atrakcyjnych historycznie i turystycznie,
- 2) budowa Punktów Informacji Turystycznej,
- 3) organizowanie wystaw archeologicznych i historycznych promujących Gminę.

6. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Inowrocław. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Inowrocław, przyjęte w formie ujednoliconej uchwały nr XVI/143/2016 Rady Gminy Inowrocław z dnia 06.05.2016 r.

Podstawowym celem sporządzania Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Inowrocław jest określenie polityki przestrzennej Gminy, w tym lokalnych zasad zagospodarowania przestrzennego, zgodnie z ustawą z dn. 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2017 poz. 1073 z późn. zm.). Jest to dokument planistyczny, który kształtuje politykę gospodarowania przestrzennego Gminy.

W Studium dokonano aktualizacji i określono kierunki zagospodarowania przestrzennego polegające na ustaleniu lokalnych zasad organizacji struktury przestrzennej Gminy przy równoczesnym uwzględnieniu wymagań dotyczących ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego, rozmieszczeniu infrastruktury technicznej i społecznej oraz uwzględnieniu podstawowych elementów sieci osadniczej. Ustalenia Studium zmierzały do optymalnego wykorzystania uwarunkowań przestrzennych Gminy w celu osiągnięcia wyznaczonych kierunków jego rozwoju. Generalną zasadą kształtowania i zagospodarowania przestrzeni Gminy są reguły określające rozwój zrównoważony. Pojęcie to określa rozwój przestrzenny, gospodarczy, społeczny i kulturowy, który harmonizuje z uwarunkowaniami przyrodniczymi ograniczając jednocześnie degradację przyrody i nie naruszając możliwości zaspokajania potrzeb przyszłych pokoleń.

Studium zostało podzielone na trzy części: uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego, kierunki zagospodarowania oraz uzasadnienie zawierające objaśnienia przyjętych rozwiązań oraz synteza projektu studium.

W części pierwszej, w rozdziale dotyczącym uwarunkowań Gminy wynikających ze stanu środowiska, w tym wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, zostały zawarte szczegółowe informacje dotyczące zasobów Gminy. Omówione zostały formy ochrony, pomniki przyrody z terenu Gminy.

W rozdziale – „Uwarunkowania wynikające ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej”, uwzględnia się problematykę dotyczącą ochrony zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się w *Gminnej ewidencji zabytków* oraz parków kulturowych. Ustalono także formy ochrony zabytków, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują ograniczenia, zakazy i nakazy mające na celu ochronę zasobów kulturowych znajdujących się na terenie Gminy. Zostały one określone ustaleniami w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Jako grupę obiektów podlegających ochronie wymieniono: zabytki nieruchome, zabytki ruchome, zabytki archeologiczne oraz nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej. Wymienione zostały obiekty wpisane do rejestru zabytków, oraz wykaz obiektów szczególnie cennych ze względów kulturowych, wraz z czasem powstania i krótkim opisem wsi, w której się znajduje dany obiekt.

W części drugiej, wyznaczono między innymi główny cel rozwoju Gminy. Głównym celem rozwoju Gminy jest zapewnienie wysokiej jakości życia mieszkańców, poprzez rozwój społeczny (w tym zapewnienie prawidłowego funkcjonowania usług publicznych),

gospodarczy (w tym wprowadzanie nowych funkcji, rozwój przedsiębiorczości i wzrost efektywności rolnictwa), rozwój infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, przy uwzględnieniu równowagi wobec środowiska przyrodniczego i kulturowego. Cel główny zostanie zrealizowany przez cele szczegółowe. W sferze dotyczącej zagadnień ładu przestrzennego i ochrony przyrody oraz środowiska kulturowego, wyznaczono między innymi zadania w zakresie: ochrony istniejących zasobów środowiska, ochrony wartości zasobów dziedzictwa kulturowego oraz stworzenie programu ochrony dóbr kultury. Określono także obszary, dla których istnieje obowiązek i jest pożądane sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W części trzeciej, uznano, że jednym z nadrzędnych założeń Studium jest zachowanie wysokich walorów środowiska przyrodniczego oraz kulturowego. Ze względu na panujące w Gminie uwarunkowania, szczególnego znaczenia nabierają zagadnienia ochrony wód powierzchniowych i podziemnych. W Gminie znajdują się znaczne powierzchnie gruntów pochodzenia organicznego. Znaczna część Gminy objęta jest ekologicznym systemem obszarów chronionych. Walory przyrodnicze i kulturowe są postrzegane także jako ważne czynniki aktywizacji turystycznej (zarówno pobytowej, jak i krajoznawczej).

W Studium wyznaczono także strefy ochrony konserwatorskiej, proponowane do uwzględnienia przy opracowywaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego:

- Strefa „A” – pełnej ochrony konserwatorskiej dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków,*
- Strefa „B” – ochrony konserwatorskiej struktur przestrzennych o wartościach kulturowych,*
- Strefa „W” – strefa ochrony archeologicznej obejmująca rozpoznane i potencjalne obszary występowania stanowisk archeologicznych.*

Strefa „A” – strefa pełnej ochrony konserwatorskiej, obejmująca obszary szczególnie wartościowe, do bezwzględnego zachowania.

Wytyczne konserwatorskie dla strefy „A”:

- 1) zachowanie zasadniczych proporcji wysokościowych zabudowy kształtujących sylwetę zespołu wiejskiego,
- 2) zachowanie rozplanowania ulic i placów z zachowaniem ich szerokości, przekroju, nawierzchni z utrzymaniem historycznych linii zabudowy oraz wysokości i proporcji budynków, geometrii dachów, materiałów wykończeniowych,

- 3) zachowanie historycznego podziału działek lub nawiązanie do dawnych podziałów,
- 4) zachowanie zabudowy historycznej, jej konserwacja i rewaloryzacja,
- 5) zachowanie, konserwacja i rewaloryzacja historycznej zieleni,
- 6) dostosowanie nowej zabudowy do historycznej, nawiązaniem form współczesnych do lokalnej, wartościowej tradycji architektonicznej,
- 7) dążenie do likwidacji obiektów dysharmonizujących.

Na obszarze strefy „A” wymagane jest:

- 1) uzgadnianie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkiej działalności inwestycyjnej, podziałów geodezyjnych, zmian sposobu użytkowania, prac ziemnych, remontów, modernizacji, adaptacji, uzupełnień zabudowy, zdobienia brył architektonicznych, wprowadzania małych form architektonicznych, wprowadzania elementów reklamy wizualnej,
- 2) prowadzenie – na koszt inwestora, badań archeologicznych wyprzedzających wszelką działalność budowlaną.

W ramach strefy „A” Wojewódzki Konserwator Zabytków może warunkować swoją akceptację wymogiem wykonania dodatkowych badań, dokumentacji, analiz itp. na koszt inwestora.

Strefa „B” – strefa ochrony konserwatorskiej, obejmująca obszar podlegający rygorom w zakresie utrzymania zasadniczych elementów istniejącej substancji o wartościach kulturowych oraz charakteru w skali nowej zabudowy. Strefa „B” jest równoznaczna ze strefą „OW” – obserwacji archeologicznej.

Wytyczne konserwatorskie dla strefy „B”:

- 1) zachowanie historycznego układu ulic, linii zabudowy, proporcji i wysokości zabudowy,
- 2) zachowanie historycznego podziału działek,
- 3) zachowanie zabudowy historycznej, jej konserwacja i rewaloryzacja,
- 4) zachowanie, konserwacja i rewaloryzacja historycznej zieleni, parków i cmentarzy,
- 5) dostosowanie nowej zabudowy do historycznej,
- 6) usuwanie obiektów dysharmonizujących.

Na obszarze strefy „B” wymagane jest: uzgadnianie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków: remontów, modernizacji, adaptacji, zmian sposobu użytkowania obiektów

zabytkowych, uzupełnień zabudowy, wprowadzania małych form architektonicznych, wprowadzenia nowych inwestycji, prac ziemnych.

Strefa „W” – strefa ochrony archeologicznej obejmująca obszary występowania stanowisk archeologicznych rozpoznanych i potencjalnych.

Na obszarze strefy „W” dopuszcza się działalność inwestycyjną pod warunkiem przeprowadzenia wyprzedzających badań archeologicznych na koszt inwestora.

Na obszarze strefy „W” wymagane jest:

- 1) wszelkie prace ziemne prowadzone w granicach strefy wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- 2) szczegółowy zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych określony zostaje na etapie uzgodnienia projektu budowlanego i wydania decyzji,
- 3) egzemplarz dokumentacji badań archeologicznych podlega po ich zakończeniu nieodpłatnemu przekazaniu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

Zgodnie z ogólnie obowiązującymi przepisami prawa wymaga się, aby każdy kto: przypadkowo znalazł przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, jest zobowiązany, przy użyciu dostępnych środków, zabezpieczyć ten przedmiot i oznakować miejsce jego znalezienia oraz niezwłocznie zawiadomić o jego znalezieniu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, wójta gminy.

Na obszarze gminy Inowrocław większość obiektów zabytkowych znajdujących się w *Gminnej ewidencji zabytków* objęta jest strefami ochrony konserwatorskiej.

Obiekty zabytkowe, znajdujące się poza wyznaczonymi strefami, objęte są ochroną w ramach wpisu do *Gminnej ewidencji zabytków* i podlegają następującym wytycznym;

- *wymagane jest uzgadnianie z urzędami konserwatorskimi prac remontowych, adaptacyjnych i rozbiórkowych,*

Zgodnie z art. 22 ust. 4 i art. 143 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U z 2017. poz. 2187 z późn. zm.) Wójt Gminy prowadzi i uzupełnia *Gminną ewidencję zabytków.*

Gminny program opieki nad zabytkami zgodny jest ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Inowrocław.

I. Program ochrony środowiska dla gminy Inowrocław na lata 2016-2020, z perspektywą do 2024 r.

Program ochrony środowiska dla gminy Inowrocław na lata 2016-2020, z perspektywą do 2024 r., przyjęty został uchwałą nr XXVI/171/2016 z dnia 19.10.2016 r. przez Radę Gminy Inowrocław.

Program określa kierunki polityki ekologicznej. W rozdziale dotyczącym charakterystyki środowiska przyrodniczego, poświęcono dużą część formom ochrony przyrody, w tym obszarom chronionego krajobrazu i pomnikom przyrody.

Gmina nie należy do obszarów szczególnie cennych przyrodniczo. Położona jest w części województwa cechującej się mniejszymi walorami. Na niezbyt korzystną ocenę Gminy w tym aspekcie, rzutuje fakt, iż w niewielkiej odległości od Gminy na południu leży niezwykle atrakcyjny obszar z Jeziorem Gopło, na północy rozległy kompleks lasów (Puszcza Bydgoska), na północnym-zachodzie dolina Noteci i zwarte kompleksy leśne. Formy chronione, notowane na terenie Gminy, są relatywnie niskiej rangi i zajmują nieduże powierzchnie.

W 2011 r. powierzchnia obszarów prawnie chronionej przyrody na terenie Gminy wynosiła 50 ha, co stanowiło niespełna 0,3% powierzchni Gminy.

Na terenie Gminy znajduje się niewielki fragment obszaru chronionego krajobrazu Lasów Balczewskich (około 50 ha). Nie jest jednolity geograficznie i przyrodniczo. Obejmuje kompleks leśny borów świeżych i suchych porastających wydmy i pola wydymowe. Jest to jedyny kompleks leśny wśród żyznych czarnych ziem kujawskich. Stanowi on przedmiot penetracji mieszkańców Inowrocławia. Obszar ten integralnie łączy się wąskim korytarzem wzdłuż Kanału Parchańskiego z systemem rozległych mokradeł i bagien tzw. Gąskich i Ostrowskich, spełniających ważną rolę w retencji wodnej tego fragmentu Kujaw. Pokryte są one siedliskami wilgotnymi i bagiennymi. Drzewostany tworzą: olcha, topola, sosna, świerk, wierzba. Pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych,

źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głązy narzutowe oraz jaskinie. Na terenie gminy Inowrocław za pomnik przyrody uznano 118 drzew.

W programie, zwrócono uwagę także na inne obszary cenne przyrodniczo. Uznano, że ze względu na niewielką liczbę, powierzchnię i rangę obszarów chronionych, niezwykle ważnym elementem są zabytkowe parki dworskie. Część parków wpisana jest do rejestru zabytków i podlega ochronie prawnej na mocy przepisów o ochronie dóbr kultury.

II. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Inowrocław

Zgodnie z art. 15, ust. 2 pkt. 5 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073 z późn. zm.) w planie miejscowym obowiązkowo określa się zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Projekt planu, zgodnie z ww. ustawą musi zostać uzgodniony przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Na terenie gminy Inowrocław funkcjonuje 36 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Określają obowiązkowe zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego.

W planach zostały ustalone strefy ochrony konserwatorskiej: ścisła strefa pełnej ochrony konserwatorskiej „A”, strefa ochrony konserwatorskiej „B”, strefa ścisłej ochrony archeologicznej „AW”, strefa ochrony archeologicznej „W”.

Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego na terenie gminy Inowrocław wykazano w załączniku nr 2.

5.2.CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW ORAZ ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY INOWROCLAW

Na dziedzictwo kulturowe gminy składa się: krajobraz kulturowy, układy ruralistyczne, dzieła architektury i budownictwa (obiekty sakralne, rezydencjonalne, budynki użyteczności publicznej, obiekty obronne) zabytki techniki, parki i ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, cmentarze oraz miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź upamiętniające działalność wybitnych osobistości oraz zabytki ruchome, zabytki w zbiorach muzealnych, zabytki archeologiczne i dziedzictwo niematerialne.

Gmina Inowrocław jest gminą wiejską, położona w południowo-zachodniej części województwa kujawsko-pomorskiego, w powiecie inowrocławskim, w obrębie zachodniej części Kujaw. Gmina Inowrocław stanowi bezpośrednio otoczenie dla miejskiej gminy Inowrocław, od zewnętrznych granic graniczy z gminami:

- 1) od północy – Złotniki Kujawskie, Rojewo (Powiat Inowrocław),
- 2) od południa – Kruszwica (Powiat Inowrocław) i Strzelno (Powiat Mogilno),
- 3) od wschodu – Gniewkowo, Dąbrowa Biskupia (Powiat Inowrocław),
- 4) od zachodu – Pakość, Janikowo (Powiat Inowrocław).

W skład Gminy wchodzi następujące miejscowości:

Balczewo, Balin, Batkowo, Borkowo, Cieślin, Czyste, Dulsk, Dziennice, Gnojno, Góra, Jacewo, Jaksice, Jaksiczki, Jaronty, Karczyn Wieś, Kłopot, Komaszyce, Krusza Duchowna, Krusza Podlotowa, Krusza Zamkowa, Kruśliwiec, Latkowo, Łakocin, Łojewo, Marcinkowo, Marulewy, Miechowice, Mimowola, Olszewice, Oporówek, Orłowo, Ostrowo Krzyckie, Piotrkowice, Pławin, Pławinek, Popowice, Radłówek, Sikorowo, Sławęcín, Sławęcinek, Słońsko, Sójkowo, Stefanowo, Strzemkowo, Trzaski, Turlejewo, Tupadły, Turzany, Witowy, Żalinowo.

Obszar gminy Inowrocław położony jest w obrębie mezoregionu – Równiny Inowrocławskiej. Gmina nie należy do obszarów o szczególnie urozmaiconej rzeźbie terenu. Na jej terenie występują złoża kopalin podstawowych: soli kamiennej oraz pospolitych: piasków i żwirów. Jest to Gmina typowo rolnicza, największą powierzchnię zajmują użytki rolne – 85,6% obszaru. Jest jedną z większych Gmin województwa kujawsko-pomorskiego. Siedzibą Gminy jest Inowrocław.

5.2.1. Zarys historii gminy Inowrocław

Terytorium gminy Inowrocław, w kształcie ustalonym w 1973 roku, od wczesnego średniowiecza wchodziło w skład jednolitych organizmów politycznych, takich jak państwo wczesnopiastowskie, dzielnicowe księstwo mazowieckie (do 1231 r.), dzielnicowe księstwo kujawskie, a następnie inowrocławskie (1231–1327), Królestwo Polskie (1327–1772), Królestwo Prus (1772–1807, 1815–1871), Księstwo Warszawskie (1807–1815), Cesarstwo Niemieckie (1871–1919), wreszcie odrodzone państwo polskie (od 1919 r.). Ta sama uwaga dotyczy też generalnie jednostek polskiego i zaborczego zarządu terytorialnego: kasztelanii, województw, powiatów, departamentów, regencji, prowincji oraz okupacyjnego Kraju Warty (1939–1945). Jedyłą różnicę wprowadził onegdaj powiat strzeleński, istniejący od 1886 do 1932 roku, który z dotychczasowego powiatu inowrocławskiego przejął 6 wsi na lewym brzegu Noteci (Piotrkowice, Żalinowo, Tupadły oraz trzy Krusze: Podlotową, Duchowną i Zamkową). W 1932 roku znalazły się one w powiecie mogileńskim, a w roku 1954 powróciły do inowrocławskiego.

Doskwiera brak historycznej monografii, aż pięćdziesięciu wiosek gminy. Z braku możliwości przeprowadzenia pogłębionych studiów nad ich dziejami, na użytek niniejszego opracowania sporządziliśmy krótkie kalendarium historii tych miejscowości, odwołując się głównie do źródeł o charakterze przekrojowych. Przytoczony poniżej materiał zestawiliśmy w porządku alfabetycznym.

Balczewo. Pierwsza wzmianka w 1368 r. Wieś pierwotnie rycerska (szlachecka) w parafii Parchanie. W 1846 r. należała do niejakiego Bussego, miała wówczas 8 domów i 65 mieszkańców. W końcu XIX w. areal wsi wynosił 2307 mórg; funkcjonował tu folwark z cegielnią, a 148 mieszkańców zajmowało 8 domów. Na początku XX w. wieś z rąk prywatnych wykupiła niemiecka Komisja Kolonizacyjna i rozparcelowała między osadników, głównie niemieckich. W 1921 r. tamtejsza gmina rządowa obejmowała Balczewo leśniczówkę, Balczewo osadę i Balczewo wieś. Miała wtedy łącznie 27 domów i 204 mieszkańców.

Balin. Pierwsza wzmianka w 1496 r. Wieś od początku rycerska (szlachecka) w parafii Inowrocław. W 1846 r. jej właścicielem był niejaki Gąsiorowski; miała wtedy 3 domy i 20 mieszkańców. W końcu XIX w. areal wsi wynosił 564 morgi, a 68 mieszkańców zajmowało 4 domy. W 1921 r. obszar dworski Balin miał 3 domy i 84 mieszkańców.

Batkowo. Pierwsza wzmianka w 1282 r. Najpóźniej w 1505 r., jeśli nie już w XIII w.,

własność miasta Inowrocławia w parafii inowrocławskiej. Batkowo należało do Inowrocławia jeszcze w 1846 r., kiedy miało 23 domy i 170 mieszkańców. W końcu XIX w. była tu już wieś rządowa, z 230 mieszkańcami zajmującymi 31 domów. W 1921 r. gmina Batkowo miała już tylko 10 domów i 65 mieszkańców.

Borkowo. Wieś rządowa w parafii Jaksice, założona w końcu XIX w. na gruncie Jaksic jako osobny folwark, istniejący jeszcze w 1921 r. We wsi wczesnośredniowieczne grodzisko pierścieniowate.

Cieślin. Pierwsza wzmianka w 1250 r. Pierwotnie własność biskupstwa włocławskiego, później książęca w parafii Kościelec. W 1293 r. książę Władysław Łokietek przekazał Cieślin tytułem zamiany dóbr klasztorowi cystersów w wielkopolskim Łądzie. W 1583 r. własność szlachecka. W 1846 r. właścicielem wsi był niejaki Siciński; miała ona wtedy 9 domów i 119 mieszkańców. W końcu XIX w. majątek należący do Franciszka Brzeskiego dzielił się na część dzierzawioną chłopom (3 domy i 30 mieszkańców) i część folwarczną, liczącą 1536 mórg (9 domów i 176 mieszkańców). W 1921 r. obszar dworski Cieślin miał 10 domów i 212 mieszkańców.

Czyste. Pierwsza wzmianka w 1421 r. Wieś od początku rycerska (szlachecka) w parafii Liszkowo. W 1846 r. należała do niejakiego Krygera, miała wtedy 9 domów i 117 mieszkańców. W końcu XIX w. areal wsi wynosił 1072 morgi, a 117 mieszkańców zajmowało 8 domów. W 1921 r. obszar dworski Czyste miał 9 domów i 154 mieszkańców.

Dulsk. Pierwsza wzmianka w 1315 r. Pierwotnie własność książęca i królewska w parafii Góra. W 1500 r. król Jan Olbracht, zaciągając dług 1800 florenów, zapisał go na dochodach z wielu miejscowości, w tym z Dulaska. W 1846 r. wieś dzieliła się na dwie części: rządową (7 domów i 53 mieszkańców) oraz prywatną, należącą do niejakiej Centkowskiej (3 domy i 62 mieszkańców). W końcu XIX w. właścicielem całej wsi, o areale 1302 mórg, był niejaki Kozłowski; miała ona wtedy 5 domów i 116 mieszkańców. W 1921 r. obszar dworski Dulsk miał 7 domów i 171 mieszkańców.

Dziennice. Pierwsza wzmianka w 1220 r. W tymże roku książę mazowiecki Konrad tytułem zamiany dóbr przejął tę wieś od klasztoru norbertanek w Strzelnie. Później, zapewne w drodze książęcego lub królewskiego nadania, Dziennice w parafii Góra przeszły na własność rycerską (szlachecką), co zostało poświadczone w 1583 r. W 1846 r. należały do Natalii Kościelskiej, miały wówczas 7 domów i 92 mieszkańców. Kolejnym dziedzicem wsi był generał Kołaczkowski. W końcu XIX w. tutejszy majątek, o areale 1200 mórg, miał 4 domy i 79 mieszkańców. W 1921 r. obszar dworski Dziennice liczył 4

domy i 121 mieszkańców.

Gnojno. Pierwsza wzmianka w 1465 r. Wieś od początku rycerska (szlachecka) w parafii Inowrocław. Już w XVI w. funkcjonował tu folwark. W 1846 r. Gnojno należało do niejakiego Karłowskiego, miało wtedy 8 domów i 86 mieszkańców. W końcu XIX w. kolejny właściciel, Józef Trzebiński, gospodarował arealem 1501 mórg (8 domów i 147 mieszkańców). W 1921 r. obszar dworski Gnojno miał 9 domów i 201 mieszkańców.

Góra. Pierwsza wzmianka w 1250 r., kiedy wieś wymieniono wśród dóbr kolegiaty kruszwickiej. Tutejszy kościół parafialny powstał przed 1325 r. Najpóźniej w XVI w. Góra znalazła się w rękach szlacheckich. W końcu XIX w. wieś dzieliła się na dwie części: rządową (14 domów i 114 mieszkańców) oraz prywatną, o areale 1242 mórg, złożoną z folwarku i probostwa (7 domów i 110 mieszkańców). W 1921 r. obszar dworski Góra miał 11 domów i 185 mieszkańców.

Jacewo. Pierwsza wzmianka w 1505 r., kiedy wieś w parafii inowrocławskiej wymieniono jako własność miasta Inowrocławia. Do tego miasta Jacewo należało jeszcze w 1846 r. (miało wtedy 26 domów i 201 mieszkańców). W końcu XIX w. była tu już wieś rządowa, złożona z osady, wsi i folwarku o areale folwarcznym 590 mórg, mająca łącznie 40 domów i 329 mieszkańców. W 1921 r. gmina Jacewo liczyła już 61 domów i 531 mieszkańców.

Jaksice. Pierwsza wzmianka o wsi w 1326 r., przy czym miejscowy kościół parafialny powstał przed 1325 r., co oznacza, że i wieś powstała przed tą datą. Stanowiła zrazu własność książęcą, potem królewską w starostwie inowrocławskim. Jeszcze w 1846 r. była wsią rządową, miała wtedy 37 domów i 303 mieszkańców. W końcu XIX w. na gruntach Jaksic egzystowała wieś rządowa, obejmująca Jaksice wieś, folwark w Jaksiczkach (o powierzchni 538 mórg) i folwark w Borkowie. Obok niej, w Jaksicach Wielkich, funkcjonowała osada prywatna z folwarkiem o areale 1700 mórg. W całych Jaksicach było wtedy 50 domów i 725 mieszkańców. W 1921 r. gmina rządowa Jaksice obejmowała Borkowo folwark, stację kolejową, Jaksice wieś i Stefanowo pustkowie (łącznie 65 domów i 954 mieszkańców). Z kolei obszar dworski Jaksice obejmował wtedy Jaksice folwark i Jaksiczki folwark (łącznie 9 domów i 188 mieszkańców).

Jaksiczki. Wieś wyrosła na gruncie Jaksic zapewne krótko przed 1846 r., kiedy to stanowiła rządowy folwark z 23 mieszkańcami zajmującymi 1 dom. W końcu XIX w. folwark ów miał powierzchnię 538 mórg. Na początku XX w. trafił w ręce prywatne i wraz z folwarkiem Jaksice tworzył w 1921 r. obszar dworski Jaksice.

Jaronty. Wieś szlachecka w parafii Góra, wzmiankowana po raz pierwszy w 1583 r. W 1846

r. należała do Jana Kozłowskiego, miała wtedy 6 domów i 54 mieszkańców. W końcu XIX w. jej areal wynosił 934 morgi. W 1921 r. obszar dworski Jaronty liczył 8 domów i 125 mieszkańców.

Karczyn Wieś. Wieś szlachecka w parafii Góra, wzmiankowana po raz pierwszy w 1583 r. W 1846 r. należała do Gustawa Kościelskiego, miała wtedy 7 domów i 91 mieszkańców. W końcu XIX w. wydzielono w niej wieś rządową z 10 domami i 105 mieszkańcami. Część prywatna, należąca do Józefa Kościelskiego, o areale 3516 mórg, stanowiła folwark, który miał 10 domów i 182 mieszkańców. W 1921 r. gmina rządowa Karczyn liczyła 16 domów i 99 mieszkańców. W tym samym roku obszar dworski Karczyn, złożony z folwarków w Karczynie i Arturowie, miał 12 domów i 249 mieszkańców.

Kłopot. Wieś prywatna w parafii Orłowo powstała w latach 1796–1802. W 1846 r. jej właścicielem był niejaki Ottenroth. Miała wtedy 23 domy i 77 mieszkańców. W końcu XIX miejscowy folwark, liczący 3 domy i 123 mieszkańców, należał do majątku w Orłowie. W 1921 r. obszar dworski Kłopot miał 7 domów i 162 mieszkańców.

Komaszyce. Wieś szlachecka w parafii Góra, wzmiankowana po raz pierwszy w 1583 r. W 1846 r. należała do niejakiego Wolskiego, miała wtedy 9 domów i 61 mieszkańców. W końcu XIX w. tutejszy majątek o areale 1023 mórg był w rękach Józefy Mlickiej; miał wówczas 8 domów i 103 mieszkańców. W 1921 r. obszar dworski Komasyce liczył 6 domów i 140 mieszkańców.

Krusza Duchowna. Pierwsza wzmianka w 1356 r., kiedy to wieś należała do kolegiaty kruszwickiej. W XVI w., a zapewne już wcześniej, w parafii Ludzisko. Po I rozbiorze Polski Krusza Duchowna stała się pruską wsią rządową. W 1846 r. miała 15 domów i 107 mieszkańców, a w końcu XIX w. – 20 domów i 257 mieszkańców, wśród których przeważali ewangelicy niemieccy.

Krusza Podlotowa. Wieś szlachecka w parafii Ludzisko, wzmiankowana po raz pierwszy w 1583 r. W 1846 r. należała do niejakiego Janischa, miała wtedy 6 domów i 74 mieszkańców. W końcu XIX w. tutejszy majątek, własność Mariana Grabskiego, liczył 840 mórg, miał 3 domy i 95 mieszkańców. We wsi eksploatowano pokłady torfu.

Krusza Zamkowa. Wieś szlachecka w parafii Ludzisko, wzmiankowana po raz pierwszy w 1450 r. (w 1583 r. określona jako Krusza Ząbkowa, być może taka właśnie była jej pierwotna nazwa). W 1846 r. należała do Jana Nehringa, miała wtedy 13 domów i 154 mieszkańców. W końcu XIX w. tutejszy majątek o areale 1571 mórg liczył 13 domów i 207 mieszkańców. We wsi grodzisko wczesnośredniowieczne i postawiony na nim później rycerski gródek stożkowaty.

Kruśliwiec. Wieś w parafii inowrocławskiej wzmiankowana po raz pierwszy w 1846 r., kiedy stanowiła własność miasta Inowrocławia. Była wtedy miejskim folwarkiem z 1 domem i 18 mieszkańcami. W końcu XIX w. znajdowała się już w rękach prywatnych. Miała 377 mórg, 3 domy i 56 mieszkańców. W 1921 r. obszar dworski Kruśliwiec liczył 5 domów i 69 mieszkańców.

Latkowo. Wieś szlachecka w parafii Szadłowice, wzmiankowana po raz pierwszy w 1583 r. W 1846 r. należała do niejakiego Bussego, miała wtedy 8 domów i 70 mieszkańców. W końcu XIX w. tutejszy majątek o areale 1970 mórg miał 9 domów i 229 mieszkańców, a ponadto cegielnię, fabrykę cykorii i hodowlę koni rasowych. W 1921 r. obszar dworski Latkowo liczył 5 domów i 173 mieszkańców.

Łąkocin. Wieś szlachecka w parafii Góra, wzmiankowana po raz pierwszy w 1540. W 1846 r. należała do Anny Zawadzkiej, miała wtedy 9 domów i 112 mieszkańców. W 1921 r. obszar dworski Łąkocin liczył 11 domów i 240 mieszkańców.

Łojewo. Pierwsze wzmianki w 1193 i 1215 r., dokumentujące początek kilkunastowiecznej przynależności tej wsi w parafii Góra do klasztoru norbertanek w Strzelnie. Po I rozbiórce Polski Łojewo stało się pruską wsią rządową. W 1846 r. miało 24 domy i 220 mieszkańców. W końcu XIX w. ze wsi rządowej, gdzie znajdowało się 20 domów z 217 mieszkańcami, wyodrębniono część prywatną, o areale 2192 mórg, z dwoma folwarkami: w Łojewie i w Wydrzychowie lub Królewskim Ostrowie. Łącznie w obu folwarkach było 9 domów i 152 mieszkańców. W 1921 r. gmina rządowa Łojewo liczyła 22 domy i 318 mieszkańców, a dwufolwarczny obszar dworski Łojewo – 8 domów i 178 mieszkańców.

Marcinkowo. Wieś szlachecka w parafii inowrocławskiej, wzmiankowana po raz pierwszy w 1489 r. W 1846 r. należała do niejakiego Kamińskiego, miała wtedy 8 domów i 65 mieszkańców. W końcu XIX w. tutejszy majątek o areale 1261 mórg miał 7 domów i 112 mieszkańców. Na początku XX w. Marcinkowo zostało wykupione z rąk prywatnych przez niemiecką Komisję Kolonizacyjną i rozparcelowane między osadników, głównie niemieckich. W 1921 r. miejscowa gmina liczyła 27 domów i 179 mieszkańców.

Marulewy. Wieś w parafii inowrocławskiej, wzmiankowana po raz pierwszy w 1268 r., stanowiąca własność miasta Inowrocławia. W posiadaniu tego miasta jeszcze w 1846 r., kiedy funkcjonował tu folwark z 5 domami i 48 mieszkańcami. W końcu XIX w. Marulewy, o areale 800 mórg, były już w rękach prywatnych. Miały wtedy 4 domy i 77 mieszkańców. W 1921 r. obszar dworski Marulewy liczył 6 domów i 131 mieszkańców.

Miechowice. Wieś w parafii inowrocławskiej, wzmiankowana po raz pierwszy w 1540 r., stanowiąca własność miasta Inowrocławia. W posiadaniu tego miasta jeszcze w 1846 r.,

kiedy Miechowice miały 6 domów i 38 mieszkańców. W końcu XIX w. były już w rękach prywatnych. Tutejszy majątek, o areale 790 mórg, liczył wtedy 7 domów i 93 mieszkańców. Na początku XX w. niemiecka Komisja Kolonizacyjna wykupiła i rozparcelowała ów majątek między osadników, w większości niemieckich. W 1921 r. gmina Miechowice miała 19 domów i 163 mieszkańców.

Mimowola. Wieś pierwotnie szlachecka w parafii Kościelec, wzmiankowana po raz pierwszy w 1846 r., kiedy należała do Rozalii Łączyńskiej. Miała wtedy 6 domów i 35 mieszkańców. W końcu XIX w., po rozparcelowaniu, wieś rządowa z 7 domami i 59 mieszkańcami. W 1921 r. gmina Mimowola liczyła 7 domów i 49 mieszkańców.

Olszewice. Wieś szlachecka w parafii Parchanie, wzmiankowana po raz pierwszy w 1496 r. W końcu XIX w. o areale 250,80 ha. Miała wtedy 5 domów i 115 mieszkańców. W 1921 r. obszar dworski Olszewice liczył 5 domów i 130 mieszkańców.

Oporówek. Wieś szlachecka w parafii Liszkowo, wzmiankowana po raz pierwszy w 1583 r. W 1846 r. należała do niejakiego Gąsiorowskiego, miała wtedy 6 domów i 35 mieszkańców. W końcu XIX w. własność Bronisława Gąsiorowskiego o areale 249,47 ha, z 4 domami i 57 mieszkańcami. W 1921 r. obszar dworski Oporówek miał 4 domy i 114 mieszkańców.

Orłowo. Pierwsza wzmianka w 1227 r. W latach 1228–1422 własność zakonu krzyżackiego, okresowo nawet siedziba krzyżackiego komturstwa, następnie własność królewska w starostwie inowrocławskim. Miejskowy kościół parafialny, poświęcony w 1489 r., ufundowano zapewne w XIV w. Po I rozbiórce Polski Orłowo trafiło w ręce prywatne. W 1846 r. jego właścicielem był niejaki Ottenroth. Miało wtedy 37 domów i 206 mieszkańców. W końcu XIX w. Orłowo składało się z dwóch części własnościowych: wsi rządowej (12 domów i 118 mieszkańców) oraz majątku prywatnego o areale 572,67 ha, z cegielnią i mleczarnią (19 domów i 354 mieszkańców). W skład majątku wchodził wówczas folwark Kłopot. W 1921 r. gmina rządowa Orłowo miała 10 domów i 74 mieszkańców, a obszar dworski Orłowo – 22 domy i 457 mieszkańców.

Ostrowo Krzyckie. Nazwa ta pojawiła się dopiero w 1921 r. Wcześniej pisano o Ostrowie Szarlejskim, a w średniowieczu wprost o Szarleju (pierwsza wzmianka w 1355 r.), odnosząc tę nazwę do grodu stożkowatego (pozostało po nim okazałe grodzisko), stanowiącego jedną z siedzib księcia gniewkowskiego Władysława Białego. Gród i przyległa do niego osada (w parafii Góra) leżały na półwyspie między jeziorem Szarlej a Notecią. W epoce nowożytnej szlachecką osadę Szarlej przeniesiono na prawy brzeg jeziora. W końcu XIX w. na Ostrowie Szarlejskim znajdowały się 2 domy, w których

mieszkało 33 mieszkańców. W 1921 r. w skład obszaru dworskiego Szarlej wchodziły folwarki w Szarleju i Ostrowie Krzyckim, a cały obszar miał 12 domów i 356 mieszkańców.

Piotrkowice. Wieś szlachecka (pierwotnie także pod drugą nazwą Stankowice) w parafii Ludzisko, wzmiankowana po raz pierwszy w 1450 r. W 1846 r. należała do Waleriana Rutkowskiego, miała wtedy 12 domów i 81 mieszkańców. W końcu XIX w. w Piotrkowicach o areale 501,35 ha (10 domów, 158 mieszkańców) wydobywano torf i hodowano bydło na nabiał.

Pławin. Wieś rycerska (szlachecka) w parafii Kościelec, wzmiankowana po raz pierwszy w 1261 r. W 1846 r. należała do niejakiego Krygera, miała wtedy 7 domów i 68 mieszkańców. W końcu XIX w. była własnością Edmunda Mittelstaedta, liczyła 305,90 ha (4 domy i 113 mieszkańców). Właściciel specjalizował się w hodowli owiec i bydła oraz uprawie buraków. W 1921 r. obszar dworski Pławin miał 4 domy i 154 mieszkańców.

Pławinek. Wieś szlachecka (pierwotnie także pod nazwą Pomianowice) w parafii Góra, wzmiankowana po raz pierwszy w 1583 r. W 1846 r. należała do niejakiej Zawadzkiej, miała wtedy 8 domów i 42 mieszkańców. W końcu XIX w. majątek o areale 427,45 ha (10 domów, 147 mieszkańców) był własnością Kazimiery Łyskowskiej. Specjalizowano się w hodowli bydła holenderskiego. W 1921 r. obszar dworski Pławinek liczył 11 domów i 161 mieszkańców.

Popowice. Wieś wzmiankowana po raz pierwszy około 1520 r., należąca od dawna do XX wieku do parafii w Inowrocławiu jako własność tamtejszego kościoła parafialnego pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny. W 1846 r. Popowice miały 4 domy i 51 mieszkańców. W końcu XIX w. liczyły 310,56 ha (8 domów i 129 mieszkańców). W 1921 r. tamtejszy obszar dworski miał 9 domów i 168 mieszkańców.

Radłówek. Wieś szlachecka w parafii Tuczo, wzmiankowana po raz pierwszy około 1520 r. W 1583 r. była własnością Jana Krotoskiego, kasztelana inowrocławskiego. W końcu XIX w. dzierżyli ją Brzescy. Liczyła wtedy 286,19 ha, miała 6 domów i 133 mieszkańców. W 1921 r. obszar dworski Radłówek liczył 6 domów i 160 mieszkańców.

Sikorowo. Wieś w parafii Góra należąca przez kilka wieków do włocławskiej kapituły katedralnej, wzmiankowana po raz pierwszy w 1250 r. Po I rozbiórce Polski wcielona do inowrocławskiej domeny rządu pruskiego. W 1846 r. miała 23 domy i 166 mieszkańców. W końcu XIX w. liczyła 291 ha, z tego na folwark, dzierżawiony przez Józefa Mańskiego, przypadało 226 ha (we wsi chłopskiej 13 domów i 130 mieszkańców, na

folwarku 6 domów i 109 mieszkańców). W 1921 r. gmina Sikorowo składała się z folwarku i wsi, miała łącznie 18 domów i 249 mieszkańców.

Sławęcın. Wieś rycerska (szlachecka) w parafii Kościelec, wzmiankowana po raz pierwszy w 1459 r. W 1846 r. należała do niejakiego Kahldena, miała wtedy 10 domów i 71 mieszkańców. W końcu XIX w. właścicielem był D. Klawiter. Wieś liczyła wówczas 234 ha (4 domy i 77 mieszkańców). Hodowano w niej bydło. W 1921 r. obszar dworski Sławęcın miał 8 domów i 133 mieszkańców.

Sławęcinek. Wieś królewska w starostwie inowrocławskim i parafii Kościelec, wzmiankowana po raz pierwszy w 1480 r. W 1565 r. wymieniono miejscowych kmieci i folwark. Po I rozbiórce Polski wieś rządowa w domenie inowrocławskiej. W 1846 r. miała 6 domów i 45 mieszkańców. W końcu XIX w. liczyła 184 ha, z tego na folwark, dzierzawiony przez Manfreda Guradze, przypadało 100 ha (we wsi i na folwarku łącznie 7 domów i 96 mieszkańców). W latach 1921–1934 gmina Sławęcinek.

Słońsko. Wieś rycerska (szlachecka) pierwotnie w dwóch parafiach: Inowrocław i Parchanie (później Szadłowice), wzmiankowana po raz pierwszy w 1417 r. W 1846 r. należała do niejakiego Cordsa, miała wtedy 8 domów i 102 mieszkańców. W końcu XIX w. z majątku wydzielono wieś chłopską o areale 156 ha (9 domów i 88 mieszkańców). Dwór z parcelami, z którymi tworzył okręg dworski, liczył wówczas 809 ha i miał 45 domów oraz 457 mieszkańców. Na początku XX w. majątek został rozparcelowany, toteż w 1921 r. gmina Słońsko liczyła 93 domy i 765 mieszkańców.

Sójkowo. Pierwotnie wieś królewska w parafii Kościelec. W 1442 r. król Władysław Warneńczyk zastawił ją za 100 grzywien Janowi z Kościelca i jego spadkobiercom. W 1583 r. trzymał tę dzierżawę Andrzej Modlibóg, a w 1771 r. – Józef Wałecki. Po I zaborze Polski wieś przeszła w ręce prywatne. W 1846 r. dzierżył ją niejaki Kahlden, miała wtedy 7 domów i 76 mieszkańców. W końcu XIX w. należała do Brzeskich. Liczyła wówczas 237 ha (4 domy i 109 mieszkańców). W 1921 r. obszar dworski Sójkowo miał 6 domów i 155 mieszkańców.

Stefanowo. W 1921 r. pustkowie w gminie i parafii Jaksice. Później niewielka osada.

Strzemkowo. Wieś rycerska (szlachecka) w parafii Inowrocław, wzmiankowana po raz pierwszy w 1435 r. W dobie nowożytnej należała do Niemojewskich i Karłowskich. Do tych drugich jeszcze w 1846 r., kiedy miała 9 domów i 91 mieszkańców. W końcu XIX w. właścicielem był Józef Trzebiński. Majątek podzielony był wówczas na niewielką wieś chłopską (29 ha, 1 dom i 7 mieszkańców) oraz dwór prywatny (260 ha, 7 domów i 124 mieszkańców), z cegielnią i owczarnią zarodową rasy Rambouillet. W latach 1921–

1934 obszar dworski Strzemkowo. W parku dworskim grodzisko stożkowate.

Trzaski. Wieś rycerska (szlachecka) w parafii Góra, wzmiankowana po raz pierwszy w 1423 r. W 1846 r. należała do Gustava Nehringa, miała wtedy 6 domów i 47 mieszkańców. W końcu XIX w. liczyła 214,5 ha, 6 domów i 110 mieszkańców. W 1921 obszar dworski Trzaski miał 7 domów i 126 mieszkańców.

Tupadły. Pierwotnie wieś biskupstwa wrocławskiego, wzmiankowana po raz pierwszy w 1250 r. Parafia Sławsk Wielki. Po I rozbiórce Polski Tupadły znalazły się w rękach prywatnych. W 1846 r. należały do Leopolda Nehringa, miały wtedy 8 domów i 101 mieszkańców. W końcu XIX w. liczyły 239,97 ha, 4 domy i 115 mieszkańców.

Turlejewo. Pierwotnie przysiółek Pławina, wydzielony z niego w 1834 r. Parafia Tuczo. W końcu XIX w. wieś prywatna o areale 124 ha, z 3 domami i 40 mieszkańcami. W tym czasie eksploatacja miejscowych złóż torfu i tucz bydła.

Turzany. Wieś w parafii inowrocławskiej, wzmiankowana po raz pierwszy w 1482 r., a w 1505 r. jako posiadłość miasta Inowrocławia. Własnością tego miasta była jeszcze w 1846 r., kiedy miała 25 domów i 183 mieszkańców. W końcu XIX w. już wieś rządowa o areale 350 ha (40 domów i 352 mieszkańców). W 1921 r. gmina Turzany liczyła 42 domy i 290 mieszkańców.

Witowy. Wieś szlachecka w parafii Góra, wzmiankowana po raz pierwszy w 1583 r. W 1846 r. należała do Władysława Kościelskiego, stanowiła folwark i miała wtedy 6 domów oraz 68 mieszkańców. W końcu XIX liczyła 280 ha, 4 domy i 104 mieszkańców. W 1921 r. obszar dworski Witowy miał 5 domów i 130 mieszkańców.

Żalinowo. Wieś pierwotnie prywatna w parafii Ludzisko, powstała około 1830 r. na gruntach Piotrkowic (nazwa, pisana w XIX w. także jako Żałowo, pochodzić może od dawnych megalitów przedhistorycznych, zwanych w gwarze kujawskiej żalkami). W 1846 r. właścicielem wsi był Walerian Rutkowski, miała ona wtedy 9 domów i 46 mieszkańców. W końcu XIX w. została rozparcelowana na działki chłopskie. Liczyła wówczas 143 ha, 12 domów i 118 mieszkańców. W latach 1921–1934 gmina Żalinowo.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy to przestrzeń historyczna ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca oprócz artefaktów kulturowych również elementy przyrodnicze. Krajobraz kulturowy, będąc świadectwem działalności poprzednich pokoleń, jest znakiem tożsamości społeczności lokalnej danego regionu. Gmina Inowrocław z racji swej bogatej

historii posiada wiele cennych turystycznie miejsc i obiektów kultury materialnej. Gmina posiada bogate zasoby dziedzictwa kulturowego i materialnego w postaci takich obiektów jak: układy ruralistyczne, założenia dworsko-parkowe, obiekty sakralne, obiekty techniki i kultury materialnej oraz zieleń komponowaną, cmentarze, miejsca pamięci narodowej, ukształtowane na przestrzeni okresów historycznych.

Charakterystyczne są także układy przestrzenne i specyfika wsi w Gminie. Spośród dawnych obszarów wiejskich część wsi charakteryzuje się zachowanym układem przestrzennym i zabudową o wartościach kulturowych i historycznych. Na historycznie ukształtowany układ przestrzenny wsi, podlegający ochronie składają się m. in. kompozycja dróg, parcel, zabudowań, zieleni, ich wzajemne relacje funkcjonalno-przestrzenne i sposób ich zagospodarowania, powstałe w określonych warunkach przyrodniczych, tworząc charakterystyczne dominanty krajobrazowe w przestrzeni.

Miejscowości – charakterystyka układu przestrzennego

Balin (dawny majątek – obecnie własność prywatna). – Zabudowania dawnego majątku nie zachowały się. Dawny park to obecnie tylko drzewa na jego obrzeżach. Teren od 1974 r. stanowi własność prywatną.

Balczewo. – Wieś o zachowanym charakterze ulicówki, z obustronną zabudową, w generalnie dobrym stanie technicznym. Istniejące typy zagród są bardzo charakterystyczne dla zabudowy tej wsi. Ich architektura i typ mogą stanowić podstawę do uzupełnień w ciągach istniejącej zabudowy. Na mapie topograficznej z 1933/34 r. oznaczony wiatrak – obecnie nieistniejący.

I. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Zespół szkoły

- a) szkoła, obecnie budynek mieszkalny i świetlica, murowana z lat 30. XX w.

2. Zabudowa mieszkaniowa:

- a) dom nr 6 z częścią gospodarczą, murowany z 4. ćwierci XIX w.,
- b) dom nr 8, murowany, z początku XX w.,
- c) dom nr 15, murowany z początku XX w.,
- d) dom nr 17, murowany z początku XX w.,
- e) dom nr 21, murowany z początku XX w.

3. Obiekty techniki:

- a) kuźnia murowana z początku XX w.

4. Cmentarze:

- a) cmentarz ewangelicki nieczynny o powierzchni 0,28 ha, najstarszy nagrobek z 1923 r.

Batkowo. – Wieś o charakterze ulicówki z zachowanym układem przestrzennym. Zachowana ulica o brukowanej nawierzchni. Według mapy topograficznej z 1933/34 r. we wsi istniała szkoła.

Borkowo (dawny majątek – potem Spółdzielnia Produkcyjna, RSP Borkowo – obecnie własność prywatna).

I. Obiekty wpisane do rejestru zabytków:

1. Stanowisko archeologiczne posiadające własną formę krajobrazową (grodzisko) na południe od istniejącej zabudowy dawnego majątku.

II. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Zespół dworski:
  - a) dwór murowany z 2. połowy XIX w., przebudowany,
  - b) oficyna murowana z końca XIX w.,
  - c) park z połowy XIX w.

Układ przestrzenny dawnego zespołu dworskiego zachowany w znacznym stopniu.

Cieślin (dawny majątek, potem PGR, obecnie własność prywatna). – Wieś wzmiankowana w 1239 r. Od połowy XVI w. do XIX w. dobra w posiadaniu Trzebińskich, następnie Kraszewskich i Sicińskich. Od około 1880 do 1939 r. własność Brzeskich.

I. Obiekty wpisane do rejestru zabytków:

1. Założenie dworsko-parkowe:
  - a) dwór murowany z 1864 r., rozbudowany w latach 1893–1895,
  - b) park krajobrazowy z połowy XIX w. z okazałą bramą wjazdową i fragmentami murowanego ogrodzenia.

II. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Zespół dworski:
  - a) oficyna murowana z końca XIX w., przebudowana,
  - b) budynek gospodarczy, murowany z 1883 r.,
  - c) kuźnia murowana z końca XIX w., przebudowana.

Układ przestrzenny zespołu dworskiego w znacznej mierze zachowany. Charakterystyczna

sylweta zabudowy gospodarczej (silosów) widoczna jest z drogi w kierunku Sójkowa. Przy drodze Inowrocław – Rycerzewo zachowany zespół dawnej szkoły (oznaczonej na mapie topograficznej z 1933/34 r.), użytkowany obecnie na cele mieszkalne.

Czyste (dawny majątek – własność Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa). – W 1846 r. dobra były własnością Juliusa Stubenraucha, w 1859 r – Augusta Reinsdorfa, od 1866 do 1910 r. należały do rodziny Guradze. Kolejnymi właścicielami byli: Max Kohnert, Januariusz Korytowski (1921 r.), od 1929 do 1946 r. Józef Hoppe, Janina z Bieńkowskich.

I. Obiekty wpisane do rejestru zabytków:

1. Założenie dworsko-parkowe:

- a. dwór murowany z około połowy XIX w., rozbudowany o skrzydło zachodnie na początku XX w.
- b. park krajobrazowy z połowy XIX w.

Obecnie widoczny jest bardzo duży stopień przekształcenia zespołu dworskiego, zakłóconego współczesną zabudową, zlokalizowaną w bezpośrednim sąsiedztwie.

Dulsk (dawny majątek). – Układ przestrzenny dawnego majątku został całkowicie zatarty. Przy drodze na Dziennice według mapy topograficznej z 1933/34 r. istniała szkoła.

I. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Dwojak nr 24, murowany z 1935 r.

Gnojno (dawny majątek – potem PGR, obecnie Skarb Państwa w administracji Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa w Bydgoszczy, oddział Inowrocław). – W XVII w. wieś w posiadaniu Działyńskich, w latach 1801–1834 – Karłowskich, w latach 1857–1905 – von Trzebińskich, następnie do 1946 r. – von Mlickich.

I. Obiekty wpisane do rejestru zabytków:

1. Założenie dworsko-parkowe:

- a) dwór murowany z początku XX w. (1908 r.),
- b) park krajobrazowy ze stawem.

Obecnie dwór nie użytkowany, częściowo zdewastowany, staw zarośnięty, część gospodarcza i budynki mieszkalne wzdłuż drogi Inowrocław – Czyste oddzielone od parku siatką i parkanem z płyt betonowych. Zabudowa mieszkalna (czworaki) dość dobrze zachowana od strony parku. Dysonans stanowi parterowy pawilon spożywczy i nieuporządkowane zaplecze gospodarcze czworaków. Po prawej stronie drogi w kierunku Czystego znacznie

przekształcone dawne budynki mieszkalne oraz współczesne, typowe budynki wielorodzinne dawnego PGR. Układ przestrzenny został w znacznej mierze zachowany.

Góra (dawny majątek i wieś). – Zachował się układ przestrzenny wsi w zespole: szkoła, kościół, plebania z charakterystycznym wzgórkiem z drzewostanem i kaplicą przydrożną na skrzyżowaniu dróg. Układ przestrzenny zespołu dworskiego – zatarty. Konkurencję wizualną w krajobrazie wsi stanowią wieże szybów kopalni soli.

I. Obiekty wpisane do rejestru zabytków:

1. Cmentarz przykościelny, rzymsko-katolicki parafialny z działką nr 36 – Położony na stoku wzgórza usytuowany na gruncie cmentarza średniowiecznego. Zachowane nagrobki z 1. i 2. połowy XIX w., najstarszy z 1810 r. Nagrobek Stanisława Przybyszewskiego wykonany w 1931 r.

II. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Kościół parafialny pw. św. Trójcy z 1829 r.
2. Plebania murowana z początku XX w.
3. Zespół dworski:
  - a) Dwór murowany, zbudowany w latach 1875–1884,
  - b) pozostałości parku krajobrazowego z 2. połowy XIX w.
4. Obiekty użyteczności publicznej:
  - a) Szkoła, obecnie budynek mieszkalny, murowana z cegły, z początku XX w.

Jacewo (wieś). – Obszar dzisiejszej wsi Jacewo stanowił niegdyś tereny dwóch wiejskich gmin Jacewo i Dalkowo. Według mapy topograficznej z 1933/34 r. na skrzyżowaniu dróg Komaszycy – Balin i Olszewice – Inowrocław była karczma. Charakterystyczny układ wsi Jacewo tworzyło zgrupowanie dużych zagród. Układ przestrzenny wsi został w znacznym stopniu zachowany.

I. Obiekty wpisane do rejestru zabytków:

1. Założenie pałacowo-parkowe:
  - a) pałac murowany z końca XIX w.,
  - b) park z końca XIX w.

2. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Zespół dworski:

- a) rządcówka (nr 22), murowana z końca XIX w.,
  - b) budynek gospodarczy (obecnie w zagrodzie nr 22), murowany z końca XIX w.,
  - c) dwie obory murowane z XIX/XX w.,
  - d) dom (nr 32), murowany z końca XIX w.,
  - e) dawny spichlerz, obecnie obora (w zagrodzie nr 32), murowana z końca XIX w.,
  - f) budynek mieszkalno-gospodarczy nr 33,
  - g) dawny młyn, obecnie pustostan, murowany z początku XX w.
2. Obiekty sakralne:
- a) cmentarz poza zabudową wsi o zachowanym obrysie i z relikdami nagrobków.

Jaksice (dawny majątek – po 1945 r. RSP – od 1956 r. GS i wieś). – Układ przestrzenny wsi został zachowany. Charakterystyczna owalnica przecięta drogą relacji Inowrocław – Bydgoszcz zachowała swój zasadniczy kształt. Jej obudowę tworzą budynki mające charakterystyczny dla fizjonomii wsi wyraz architektoniczny. Dominantę kubaturową w krajobrazie wsi stanowi kompleks szkolny. Pewnym dysonansem w krajobrazie są zabudowania remizy OSP, stacji wodociągowej i nieczynnego drewnianego kiosku (ze względu na formę architektoniczną). Według analizy map topograficznych układ przestrzenny zespołu dworskiego uległ całkowitemu zatarciu. Skrajne położenie, w stosunku do zwartej zabudowy wsi, ma linia kolejowa Inowrocław – Bydgoszcz otwarta w 1872 r. Do niedawna był tutaj jedyny na obszarze gminy Inowrocław dworzec kolejowy. Wzdłuż dróg Jaksice – Liszkowo i Jaksice – Oporówek występują charakterystyczne dla parcelacji z lat 30. XX w. budynki mieszkalne zwane „Poniatówkami”. Według mapy topograficznej z 1933/34 r. we wsi, oprócz cmentarza poza zwartą zabudową, istniał cmentarz i kościół zlokalizowany w północnej strefie zabudowy. Obok niego, po wschodniej stronie, oznaczono duże założenie z zielenią parkową (ogród proboszcza?). We wschodniej części wsi funkcjonował wiatrak. Na obszarze dworskim według przywołanej mapy topograficznej znajdowała się kaplica.

I. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Obiekty użyteczności publicznej:
  - a) zespół szkoły: – szkoła murowana z XIX/XX w.,
  - b) budynek gospodarczy, murowany z początku XX w.,
2. Zespół dworski:
  - a) dwór, ul. Dworcowa 10, murowany z XIX/XX w., przebudowany,
  - b) sześciorak, ul. Dworcowa 6, murowany z XIX/XX w.,

- c) park krajobrazowy z XIX w.
- 3. Zabudowa mieszkaniowa:
  - a) ul. Szkolna – dom nr 13, murowany z 2. połowy XIX w.,
  - b) ul. Szkolna – dom nr 15, murowany z 2. połowy XIX w.,
  - c) ul. Szkolna – dom nr 21, murowany z końca XIX w.
  - d) ul. Szkolna – dom nr 23, murowany z 2. połowy XIX w.,
  - e) ul. Wschodnia – domy nr 1, 4, 6, 7, 8, 9, 10.
- 4. Obiekty sakralne:
  - a) cmentarz rzymsko-katolicki (parafia rzymsko-katolicka w Jaksicach).

Jaksiczki (dawny folwark). – Układ przestrzenny wsi całkowicie zatarty.

Jaronty (dawny majątek). – Układ przestrzenny zespołu dworskiego nie został zachowany.

Kłopot (dawny majątek – obecnie własność prywatna). – W latach 1862–1880 dobra należały do rodziny Gottschling, w latach 1889–1896 – Strop, a w latach 1898–1946 – Strebe. Układ przestrzenny zniekształcony został przez współczesną zabudowę mieszkaniową w obrębie historycznych granic parku dworskiego. Nastąpiło wyraźne wyodrębnienie zespołu dworsko-parkowego i zabudowy gospodarczej przez wprowadzenie wyasfaltowanej drogi dojazdowej do współczesnej zabudowy mieszkaniowej. Zabudowa gospodarcza w dość dobrym stanie technicznym – tworzy charakterystyczny wizualnie zespół od strony drogi Inowrocław – Rojewo.

I. Obiekty wpisane do rejestru zabytków:

- 1. Założenie pałacowo-parkowe:
  - a) dwór murowany z 2. połowy XIX w. (**obecnie własność prywatna**),
  - b) park krajobrazowy z 2. połowy XIX w.

II. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

- 1. Zespół dworski:
  - a) magazyn zbożowy murowany z 4. ćwierci XIX w.
- b) Zabudowa mieszkaniowa:
  - a) dom nr 49.

Komaszyce (dawny majątek – obecnie własność Gminy Inowrocław). – Układ przestrzenny wsi w znacznym stopniu zatarty.

I. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Zespół dworski:

- a) dwór murowany z 2 poł. XIX w.,
- b) dom z częścią gospodarczą (nr 14), murowany z początku XX w.,
- c) niske pozostałości parku, który uległ zniszczeniu w latach 50. XX w.

Krusza Duchowna. – Wieś o charakterze ulicówki, której układ ulega szybkim przeobrażeniom głównie za sprawą położenia przy głównej trasie komunikacyjnej – drodze krajowej w kierunku Poznania. Według mapy topograficznej z 1933/34 r. we wsi istniała szkoła.

I. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Zabudowa mieszkaniowa:

- a) domy nr 3, 6, 8, 23 - murowane z początku XX w.,

2. Obiekty techniki:

- a) młyn (obecnie mieszkanie), nr 5, murowany z końca XIX w., przebudowany.

Krusza Zamkowa (dawny majątek – potem PGR, obecnie własność Gminy Inowrocław). – W miejscowości utrzymany dawny układ drogowy z częściowo zachowaną brukowaną nawierzchnią. Układ przestrzenny wsi częściowo zatarty.

I. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Zespół dworski:

- a) dwór murowany z około 1870 r.,
- b) park krajobrazowy z XIX w., w nim wąski i długi staw (w parku mały cmentarz rodowy z granitowym krzyżem i dwiema płytami nagrobnymi).

Kruśliwiec (dawny majątek – potem PGR, obecnie własność prywatna). – W 1880 r. dobra własnością Hermana Schmidta, w latach 1880–1934 – rodziny Otto i Koch. Rozporządzeniem Rady Ministrów z 11 czerwca 1934 r. do Inowrocławia przyłączono część obszaru dworskiego Kruśliwiec. Układ przestrzenny zespołu dworskiego w znacznym stopniu został przekształcony.

I. Obiekty wpisane do rejestru zabytków:

1. Założenie dworsko-parkowe:

- a) dwór murowany z początku XX w.,
- b) park krajobrazowy z około 1920 r.

Latkowo (dawny majątek – potem PGR – obecnie własność gminy Inowrocław). – Układ przestrzenny zespołu dworskiego został w znacznym stopniu zachowany. Do 1969 r. południowo-zachodnia część gruntów obecnej wsi Latkowo stanowiła według obrębów ewidencyjnych grunty miasta Inowrocławia. Według mapy topograficznej z 1933/34 r. na tym obszarze funkcjonowała cegielnia.

I. Obiekty wpisane do rejestru zabytków:

1. Założenie dworsko-parkowe:
  - a) dwór murowany z 1. połowy XIX w., przebudowany,
  - b) park krajobrazowy z połowy XIX w. z dwoma stawami.

II. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Obiekty małej architektury:
  - a) kapliczka przydrożna z początku XX w.

Łąkocin (dawny majątek – następnie PGR, obecnie własność prywatna). – Układ przestrzenny zespołu dworskiego częściowo zachowany. Strukturę założenia zakłóciła likwidacja pałacu oraz budowa obiektów współczesnych w bezpośrednim sąsiedztwie parku.

I. Obiekty wpisane do rejestru zabytków:

1. Park krajobrazowy z połowy XIX w.

II. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Zespół folwarczny:
  - a) dom murowany z końca XIX w.,
2. Mleczarnia murowana z końca XIX w.
3. Pozostałości ogrodzenia z bramą murowaną z końca XIX w.

Łojewo (dawny majątek – potem PGR – obecnie własność prywatna). – Układ przestrzenny zespołu dworskiego i wsi został w znacznym stopniu zachowany. Nie istnieją oznaczone na mapie z 1933/34 r., wiatrak i most komunikujący majątek z łąkami położonymi po drugiej stronie jeziora Małe Gopło (Jezioro Szarlejskie)). Dysonans stanowi zabudowa zlokalizowana na samym brzegu akwenu, nie przedstawiająca wartości technicznej ani estetycznej. Miejsce urodzenia Stanisława Przybyszewskiego.

I. Obiekty wpisane do rejestru zabytków:

1. Założenie dworsko-parkowe:
  - a) dwór murowany z lat 1880–1912, częściowo rozbudowany w latach 70. XX w.,

- b) park krajobrazowy z początku XX w. założony na zboczu skarpy opadającej ku wschodnim brzegom Małego Gopła.

II. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Zespół pałacowy:

- a) oficyna dworska, dom nr 35, murowany z 1901 r. (dawne biuro księgowego),
- b) dom nr 34, murowany z około połowy XIX w. (dawna rządcówka),
- c) gołębnik murowany z 1901 r.,
- d) brama i ogrodzenie, murowane z XIX/XX w.

2. Zabudowa mieszkaniowa:

- a) dom nr 17, murowany z 2. połowy XIX w.,
- b) dom nr 20, murowany z końca XIX w. i budynek gospodarczy z cegły,
- c) dom nr 25, drewniany z początku XX w. – dom murowany z 2. połowy XIX w.

Marcinkowo. – Układ przestrzenny wsi zachowany na południe od drogi Inowrocław – Parchanie. W miejscowości utrzymany wartościowy, pierwotny układ drogowy z brukowaną nawierzchnią. Na mapie topograficznej z 1933/34 r. występują dwa nieistniejące wiatraki.

I. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Zabudowa mieszkaniowa:

- a) dom nr 27, mur. z pocz. XX w.,
- b) dom nr 28, mur. z pocz. XX w.,
- c) dom nr 36, mur. z k. XIX w.

2. Obiekty gospodarcze:

- a) budynek gospodarczy w zagrodzie nr 25, mur. z k. XIX w.

Marulewy (dawny majątek – dawne PGR, obecnie własność prywatna). – Układ przestrzenny zespołu dworskiego został w znacznym stopniu zachowany.

I. Obiekty wpisane do rejestru zabytków:

1. Założenie pałacowo-parkowe:

- a) pałac murowany z lat 30. XX w.,
- b) park krajobrazowy z końca XIX w.

Miechowice (wieś). – Wieś o charakterze ulicówki z zabudową po obu stronach drogi. Według mapy topograficznej z 1933/34 r. funkcjonowała we wsi cegielnia.

Olszewice (dawny majątek – obecnie własność prywatna). – Układ przestrzenny zespołu dworskiego zachował się w niewielkim stopniu. Zespół jest obecnie własnością prywatną. Wstęp na teren założenia jest zastrzeżony.

I. Obiekty wpisane do rejestru zabytków:

1. Zespół pałacowy:
  - a) pałac murowany z 2. połowy XIX w.,
  - b) park krajobrazowy z XIX w.

Orłowo (dawny majątek – obecnie własność prywatna). – Układ przestrzenny założenia dworskiego i wsi został zachowany ze stosunkowo niewielkimi przekształceniami. Na mapie topograficznej z 1933/34 r. we wsi oznaczona szkoła i nieistniejąca cegielnia. Budynek szkoły swoją architekturą i kubaturą stanowi wyraźny, pozytywny akcent w fizjonomii wsi od strony drogi z kierunku Rojewy. Z zachowanych elementów wyróżnia się charakterystyczna mieszkaniowa zabudowa folwarczna oraz odcinek brukowanej drogi, powiązany z oznaczoną na mapie z 1933/34 r. jako wzmocniona, prowadzącą przez Huby Orłowskie do Czystego. W literaturze występuje wzmianka, że u schyłku XIX stulecia w Orłowie krótko eksploatowano węgiel brunatny.

I. Obiekty wpisane do rejestru zabytków:

1. Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Elżbiety:
  - a) kościół parafialny p.w. św. Elżbiety, murowany z 1854 r.,
  - b) cmentarz przykościelny, nieczynny, założony w końcu XVIII w. na gruncie cmentarza średniowiecznego; najstarszy nagrobek z 1901 r.
2. Zespół dworsko-parkowy:
  - a) dwór murowany z 1872 r. (proj. Martin Gropius i Heino Schmieden),
  - b) park z początku XX w.

II. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Zespół dworski:
  - a. dom administratora (nr 22) z końca XIX w., przebudowany, cegła i szachulec,
  - b. laboratorium (obecnie dom mieszkalny), murowane z początku XX w.,
  - c. stodoła murowana z 1883 r.,
  - d. sześciorak (nr 60,) murowany z lat 1909–1911,
  - e. cmentarz rodowy.
2. Obiekty sakralne:
  - a) cmentarz rzymsko-katolicki czynny, założony w latach 1923–1927, najstarszy

nagrobek z 1937 r.

Ostrowo Krzyckie (dawny majątek, zwany wcześniej Ostrowem Szarlejskim, a pierwotnie Szarlejem – obecnie teren w gestii wojska). – Układ przestrzenny zespołu dworskiego został całkowicie zatarty. W miejscowości zachowana droga o nawierzchni brukowanej kostką granitową.

I. Obiekty wpisane do rejestru zabytków:

1. Stanowisko archeologiczne posiadające własną formę krajobrazową – grodzisko. Na mapie topograficznej z 1933/34 r. określone jako „Alte Schanze”, w literaturze określone też jako Szwedzkie Szańce lub Okop Szwedzki. Rezydencja księcia gniewkowskiego Władysława Białego, o nazwie Szarlej, wznosiła się na półwyspie w widłach Małego Gopła (Jeziora Szarlejskiego) i rzeki Noteci. Pozostał po niej kopiec, na którym wznosiły się zabudowania miejscowego grodu.

II. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej:

1. Pozostałości zespołu dworskiego:
  - a) park dworski z XIX w (pozostało kilka drzew i żywopłoty).

Piotrkowice (dawny majątek, potem Państwowy Dom Pomocy Społecznej, własność prywatna). – W 1513 r. jako właściciela wsi źródła wymieniają Jana Winieckiego. W latach 1891–1939 miejscowe dobra były w posiadaniu rodziny von Poninskih. Układ przestrzenny zespołu dworskiego został przekształcony.

I. Obiekty wpisane do rejestru zabytków:

1. Zespół dworski:
  - a) dwór murowany z końca XIX w.,
  - b) park krajobrazowy z 2. połowy XIX w.

Pławin (dawny majątek – obecnie własność Gminy Inowrocław). – Układ przestrzenny zespołu dworskiego został w znacznej mierze zachowany. Charakter zespołu zakłóciła realizacja pozbawionych walorów estetycznych obiektów, wspomagających funkcjonowanie szkoły (zaplecze sportowe). Na skrzyżowaniu dróg z Pławina do Jaksic występuje charakterystyczny budynek (prawdopodobnie dawnej szkoły – nieoznaczony na mapie z 1933/34 r.).

I. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Zespół dworski:

- a) dwór (obecnie biblioteka), murowany z XIX/XX w., przebudowany po 1945 r.
- b) park z przełomu XIX/XX w.

Pławinek (dawny majątek). – Układ przestrzenny zespołu dworskiego w znacznym stopniu zachowany, dwór opuszczony, zagrożony totalną degradacją, park zdziczały.

I. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Zespół dworski:
  - a) dwór murowany z XIX/XX w.,
  - b) magazyn zbożowy, murowany z 1934 r.,
  - c) park z przełomu XIX/XX w.

Popowice (dawny majątek – potem PGR – obecnie własność Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa). – Układ przestrzenny zespołu dworskiego został w znacznej mierze zachowany.

I. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Pozostałości zespołu dworskiego:
  - a) stajnia murowana z końca XIX w.,
  - b) obora murowana z końca XIX w.,
  - c) kuźnia murowana z 1915 r.,
  - d) pozostałości parku dworskiego – park zdewastowany.

Radłówek (dawny majątek). – Układ przestrzenny zespołu dworskiego zachował się w niewielkim stopniu. Według mapy topograficznej z 1933/34 r. funkcjonował tu wiatrak (nieistniejący).

Sikorowo (dawny majątek). – Układ przestrzenny zespołu dworskiego zakłóciła realizacja bazy paliw i zabudowy mieszkaniowej dla potrzeb OMT. Według mapy topograficznej z 1933/34 r. przy skrzyżowaniu linii kolejowej i drogi z Dulska do Inowrocławia (po jej południowej stronie) istniał niewielki cmentarz.

I. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Zespół dworski:
  - a) dwór murowany, z końca XIX w., przebudowany w latach 20. XX w.,
  - b) magazyn zbożowy, murowany z XIX/XX w.,
  - c) pozostałości parku krajobrazowego z XIX w.,

d) dom nr 25, murowany z końca XIX w.

Sławęcinek (dawny majątek – potem PGR – obecnie własność prywatna). – Układ przestrzenny zespołu dworskiego został częściowo zatarty. Współczesna zabudowa to bloki mieszkalne z obiektami gospodarczymi, wzniesione dla potrzeb dawnego PGR w historycznych granicach założenia parkowego. Wieś Sławęcinek według ewidencji gruntów obejmuje swoim zasięgiem obszary oznaczone na mapie topograficznej z 1933/34 r. jako tereny gmin wiejskich dawnego majątku Sławęcina i Kruśliwiec oraz tereny w 1969 r. włączone w granice administracyjne miasta Inowrocławia, a po korekcie tychże granic ponownie włączone w granice Gminy (do 1973 r. w obrębie gruntów gromady Jaksice i Pakość). Według mapy topograficznej z 1933/34 r. na dawnych gruntach miejskich funkcjonował plac sportowy (prawdopodobnie dla potrzeb wojska). Przy wiejskiej drodze łączącej Sławęcina z drogą Inowrocław – Bydgoszcz był wiatrak i niewielki cmentarz.

I. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Zespół dworski:

- a) dwór murowany z końca XIX w.,
- b) pozostałości parku z XIX w.

Sławęcina (dawny majątek – następnie PGR). – Układ przestrzenny zespołu dworskiego uległ znacznemu przekształceniu.

Słońsko. – Wieś o charakterze ulicówki z obustronną zabudową i zachowanym układem przestrzennym. Na mapie z 1933/34 r. występuje wiatrak – dziś już nieistniejący.

I. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Zespół dworski

- a) dwór, obecnie budynek mieszkalny, murowany z lat 30. XX w. (na mapie topograficznej z 1933/34 r. dwór oznaczony jako szkoła)
- b) park z lat 30. XX w.

Sójkowo (dawny majątek – potem PGR – obecnie własność Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa). – Układ przestrzenny zespołu dworskiego dość dobrze zachowany. Po prawej stronie drogi wiejskiej, wytrasowanej po śladzie kolejki gospodarczej, zagroda pochodząca zapewne z lat 30. XX w., ale nieoznaczona na mapie z 1933/34 r.

I. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Pozostałości zespołu folwarcznego:
  - a) dwór z 2. połowy XIX w.,
  - b) pozostałości parku dworskiego z XIX w.; stawy przesuszone, dwie aleje grabowe (mocno zdewastowane).

Stefanowo (dawny folwark – potem baza produkcyjna PGR Gnojno – obecnie własność prywatna). – Układ przestrzenny założenia zatarty.

I. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Pozostałości zespołu dworskiego:
  - a) obora murowana z końca XIX w.,
  - b) chlewnia murowana z końca XIX w.

Strzemkowo (dawny majątek – potem PGR – obecnie własność prywatna). – Historyczny charakter zespołu zabudowy zakłócony przez współczesne realizacje stacji wodociągowej i budynku mieszkalnego oraz likwidację i przebudowę części zabudowy gospodarczej. Według mapy topograficznej z 1933/34 r. w sąsiedztwie linii kolejowej Inowrocław – Bydgoszcz funkcjonował wiatrak, obecnie nieistniejący.

I. Obiekty wpisane do rejestru zabytków:

1. Stanowisko archeologiczne posiadające własną formę krajobrazową – grodzisko

II. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Pozostałości zespołu dworskiego (na fundamentach dworu rozebranego w latach 60. XX w. postawiono budynek mieszkalny):
  - a) kaplica murowana z początku XX w., neobarok,
  - b) park z XIX w. ze stawem, w parku ujęcia wody,
  - c) murowany budynek inwentarski (obora nieużytkowana),
  - d) resztki muru ogrodzenia w przebudowie,
  - e) aleja lipowa wzdłuż dawnego, reprezentacyjnego wjazdu do dworu,
  - f) zespół budynków mieszkalnych – dawnych trojaków.

Trzaski (dawny majątek – potem Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna). – W 1879 r. firmy Arid i Marc z Berlina zbudowały w Inowrocławiu pierwszą sieć wodociągową. Do 1904 r. wodę dla miasta czerpano głównie ze studni zwanej ZBYCHORA. W latach 1904–1905 na gruntach gminy wiejskiej Trzaski powstała stacja wodociągowa, czerpiąca wodę ze studni głębinowych. Obecnie pełni ona rolę podstawowego źródła zaopatrzenia w wodę dla miasta

Inowrocławia. Układ przestrzenny wsi w znacznym stopniu zachowany.

I. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Zespół dworski:

- a) dwór murowany z XIX/XX w., przebudowany,
- b) spichlerz murowano-drewniany z XIX/XX w.,
- c) park z początku XX w. z aleją grabową.

2. Obiekty techniki:

- a) Stacja Uzdatniania Wody, (nr 1), początek. XX w., przebudowana.

Tupadły. – Według mapy topograficznej z 1933/34 r. obszar dzisiejszej wsi Tupadły wg obrębu ewidencji gruntów wchodził częściowo w skład gminy wiejskiej Mątwy. Układ przestrzenny wsi zachowany w bardzo dużym stopniu. Dominantę w krajobrazie wsi stanowi okazały budynek szkoły otoczony drzewami.

I. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Obiekty użyteczności publicznej:

- a) szkoła murowana, z XIX/XX w.

2. Zespół folwarczny:

- a) obora murowana z XIX/XX w.,
- b) stodoła murowana z XIX/XX w.

3. Zabudowa mieszkaniowa:

- a) dom nr 13, murowany z lat 30. XX w.,
- b) dom nr 18, murowany z początku XX w.,
- c) dom nr 83, murowany z początku XX w., z budynkiem gospodarczym (murowanym z lat 30. XX w.).

Turlejewo (dawny majątek). – Zachowany dwór i częściowo dawne założenie parkowe. W skład obszaru gminy wiejskiej Turlejewo wchodził również folwark Helenowo (obecnie część gruntów Tuczną gmina Złotniki Kujawskie). Układ przestrzenny wsi zachowany częściowo.

Turzany. – Według mapy topograficznej z 1933/34 r. we wsi występował wiatrak, szkoła i niewielki cmentarz zlokalizowany przy północnym skraju drogi wiejskiej Turzany – Inowrocław. Zachowany układ przestrzenny wsi o charakterze ulicówki z obustronną zabudową drogi i drogami gospodarczymi na zapleczu zabudowy zagrodowej.

I. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Zabudowa mieszkaniowa:
  - a) dom nr 18, murowany z końca XIX w.,
  - b) dom nr 19, murowany z pocz. XX w.,

Witowy. – Niewielka wieś o charakterze ulicówki z zagrodami po obu stronach drogi o generalnie zachowanym układzie przestrzennym.

I. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Zespół folwarczny:
  - a) pięciorak (nr 3), murowany z początku XX w.,
  - b) pięciorak (nr 6), murowany z początku XX w.

Żalinowo. – Wieś o charakterze ulicówki z obustronną zabudową o zachowanym układzie przestrzennym.

I. Obiekty o wartości historyczno-kulturowej w ewidencji zabytków:

1. Zabudowa mieszkaniowa:
  - a) dom nr 9, murowany z początku XX w.,
  - b) dom nr 11, murowany z początku XX w.

5.2.3. Zabytki nieruchome

I. Obiekty sakralne

Do historycznych obiektów sakralnych zalicza się kościoły, kaplice i cmentarze, w tym miejsca pamięci oraz kapliczki przydrożne i przykościelne.

Są one objęte ochroną konserwatorską wraz z obiektami towarzyszącymi w ich otoczeniu (np. plebania, organistówka) ze względu na swoje wartości zabytkowe i kulturowe, a także z uwagi na walory przestrzenne i krajobrazowe. Ochronie podlega także zieleni otaczająca zabudowę i sposób zagospodarowania terenu, ukształtowane w określonych warunkach przyrodniczych. Cmentarze dodatkowo podlegają ochronie jako miejsca pochówku i kultu religijnego oraz miejsca pamięci – z mocy ustawy z 31.01.1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz.U. z 2017 r. poz. 912, z późn. zm.). Przy czym jej zapisy zabezpieczają też pojedyncze groby, stanowiące dziedzictwo kulturowe – zgodnie z art. 7.5 ww. ustawy: „[...] wzbronione użycie do ponownego pochowania grobów, mających wartość pamiątek historycznych (ze względu na swą dawność lub osoby, które są w nich pochowane, lub zdarzenia, z którymi mają związek) albo wartość artystyczną”.

1. Kościoły:

a) Kościół parafialny pw. św. Elżbiety w Orłowie

Parafię utworzono i uposażono z inicjatywy krzyżackiej na przełomie w XIV i XV. Pierwszy kościół został zbudowany z drewna. Obecny ceglany kościół św. Elżbiety wzniesiono około 1858 r. w stylu historyzmu z elementami neoromańskimi i neogotyckimi. Jest to obiekt nieorientowany, frontem zwrócony w stronę drogi ku wschodowi. Jednonawową bryłę poprzedza wysoka wieża, zwieńczona wielobocznym hełmem, mieszcząca w przyziemiu półkolistą arkadę wejścia do kruchty, flankowaną aneksami. Od zachodu znajduje się niższe, trójbocznie zamknięte, oszkarpowane prezbiterium z zakrystią od południa. Kościół, posadowiony na kamienno-ceglanym fundamencie, wymurowano z żółtej cegły ceramicznej, licówki z pasami poprzecznych fryzów z cegły czerwonej (zendrówki). Otwory okienne zamknięte półkoliście w opaskach z czerwonej cegły, w nawie i prezbiterium w układzie biforyjnym z oculusem. Dachy kryte dachówką ceramiczną, karpówką w koronkę. Wokół kościoła ogrodzenie z żeliwną bramą i furtka wpięta w dekoracyjne, masywne, ceglane słupy. Naprzeciw kościoła cmentarz parafialny. Stan zachowania kościoła dobry.

b) Kościół parafialny pw. Św. Trójcy w Górze

Parafię założono przed 1325 r. Dawny kościół spłonął w czasie przemarszu wojsk napoleońskich. Obecny, klasycystyczny ufundował w 1829 r. szambelan Józef Kościelski. Jest to jednonawowa, niewielka, orientowana budowla, nakryta dwuspadowym dachem, zwieńczonym obitą blachą wieloboczną latarnią. Elewacje podzielone profilowanymi gzymsami i półkolistymi otworami okiennymi z wysokim, trójkątnym szczytem od frontu. Wnętrze naryte drewnianymi, odcinkowymi sklepieniami, wspartymi na drewnianych słupach, sugerujących pseudobazylikowy układ całości. Wyposażenie świątyni jest głównie rokokowe z XVIII w. Osobliwością jest krucyfiks wykonany z 31 tureckich kul. Kościół usytuowany na wzgórzu otacza cmentarz z zachowanymi nagrobkami z XIX w.

Budynek jest w stanie dobrym.

c) Kaplica pw. św. Antoniego z Padwy w Strzemkowie

Kaplica rodowa, położona na terenie dawnego parku dworskiego w Strzemkowie. Wzniesiono ją około połowy XIX w. (?) w stylu neobarokowym jako budowlę na planie krzyża greckiego z ryzalitami ujętymi pilastrami, zwieńczonymi wolutowymi szczytami, z wysoką, obitą blachą latarnią na skrzyżowaniu ramion. W fasadzie architektoniczny portal z supraportą, a wyżej nisza z rzeźbą Chrystusa. W okresie międzywojennym, na zamówienie rodziny Grobelskich, nauczyciel rysunku, prof. Andrzej Dzikiewicz z Inowrocławia, namalował w kaplicy Stację Męki Pańskiej. Kaplica jest filią kościoła parafialnego p.w. Zwiastowania NMP w Inowrocławiu. Nieopodal kaplicy znajduje się cmentarz rodowy z zachowanymi nagrobkami właścicieli majątku.

Budynek w stanie średnim, elewacje wskazane do remontu konserwatorskiego (otynkowanie i przemalowanie ścian w kolorystyce uzgodnionej ze służbami konserwatorskimi).

2. Cmentarze:

a) Góra – cmentarz rzymsko-katolicki

Cmentarz przykościelny o powierzchni około 1,03 ha, położony na stoku wzgórza, na gruncie cmentarza średniowiecznego. Zachowane nagrobki pochodzą z 1. i 2. połowy XIX w. Najstarszy nagrobek z 1810 r. Na cmentarzu także nagrobek kolumnowy pisarza Stanisława Przybyszewskiego, urodzonego w Łojewie, wykonany w 1931 r. Ponadto grobowiec w kształcie piramidy rodziny Czaykowskich i Znanięckich z 1828 r. W ostatnich latach część nagrobków poddano konserwacji (nagrobki Kościelskich, Kozłowskich, Michaliny z Konopnickich Poświk, Kazimierzy z Jaczyńskich Łyskowskiej, Adasia Fragsteina Niemsdorffa,, piramida Czaykowskich i Znanięckich).

b) Balczewo – cmentarz ewangelicki

Nieczynny o powierzchni 0,28 ha, najstarszy nagrobek z 1923 r.

c) Jacewo – cmentarz ewangelicki

Nieczynny, położony za wsią.

d) Jaksice – cmentarz rzymsko-katolicki

e) Komasyce -Turzany – cmentarz poepidemiczny

f) Krusza Zamkowa – cmentarz rodowy

Położony w parku z granitowym krzyżem i dwiema płytami nagrobnymi.

g) Orłowo – cmentarz rzymsko-katolicki

Czynny, założony w latach 1923/27, najstarszy nagrobek z 1937 r.

h) Orłowo – cmentarz rodowy

i) Strzemkowo – cmentarz rodowy

II. Zespoły pałacowe i dworsko-parkowe:

Elementami historycznych zespołów dworskich, podlegających ochronie konserwatorskiej są: dwór lub pałac z terenem założenia parkowego, ogrodami użytkowymi, folwark z zabudowaniami gospodarczymi i mieszkalnymi robotników folwarcznych, układ dróg i placów, zieleń oraz ich wzajemne relacje funkcjonalno-przestrzenne i sposób zagospodarowania z uwzględnieniem istniejących warunków przyrodniczych.

Na terenie gminy Inowrocław zachowało się w różnym stanie wiele zespołów pałacowo- i dworsko-parkowych.

1. Dwory w Gminie wpisane do rejestru zabytków – wskazania konserwatorskie:

a) Dwór w Cieślinie (Cieślin nr 25), własność prywatna

Dwór wzniesiono w 1864 r. dla Franciszka Brzeskiego, rozbudowano w końcu XIX w.

Dwór parterowy z mieszkalnym poddaszem, podpiwniczony, na rzucie prostokąta, kryty dachem dwuspadowym (dachówka), o boniowanych elewacjach, zaakcentowanych gzymsami i skromnym detalem architektonicznym. Na osi murowana weranda o ściankach ujętych parami półkolumn, poprzedzona schodami. Nad wejściem do dworu herb „Prawdzie” (Brzeskich). Z boku dworu znajduje się parterowa przybudówka z końca XIX w. Dwór otacza zadbane park krajobrazowy z XIX w. o powierzchni 4,6 ha. Założenie wpisano do rejestru zabytków pod nr.: A/1454 z 26.04.1984 r. Stan zachowania dworu i parku bardzo dobry.

**b) Dwór w Czystem (Czyste nr 29), własność Skarbu Państwa Polskiego,
pustostan**

Dwór powstał około połowy XIX w. z wykorzystaniem fragmentów wcześniejszego budynku; rozbudowano go w 1929 r. według projektu Polikarpa Łuczaka z Pakości. Dwór, mocno zdegradowany, o reliktowo zachowanych cechach klasycystycznych, piętrowy, na planie prostokąta, kryty czterospadowym dachem (eternit). Od frontu, kolumnowy, obecnie mocno zdegradowany portyk z czterema masywnymi kolumnami podtrzymującymi relikty balkonu. W elewacji tylnej znajduje się pięcioboczna weranda, a od zachodu klatka schodowa. Od zachodu niższa oficyna z przybudówką dobudowana na początku XX w. Front poprzedzał kolisty podjazd z gazonem zdobionym świerkami, dziś to pole uprawne. Od północnego wschodu zachował się park krajobrazowy z 2. połowy XIX w. o powierzchni 6 ha, silnie zarośnięty. Założenie dworsko-parkowe wpisane do rejestru zabytków pod nr.: A/1203 z 26.04.1984 r. Dwór w bardzo złym stanie zachowania, silnie zdegradowany i nie użytkowany z zaślepienymi, zamurowanymi otworami; obiekt w stanie silnej destrukcji. Wskazany bezwzględnie do pilnego, kompleksowego remontu konserwatorskiego.

**c) Dwór w Gnojnie (Gnojno nr 1), własność Skarb Państwa w administracji
Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa**

Dwór wraz z założeniem parkowym powstał na pocz. XX w. dla Stanisława Jarmuł-Mlickiego.

Ekлекtyczny, obecnie bardzo zdegradowany, obiekt o urozmaiconej bryle z wyższą częścią środkową, nakrytą dachem dwuspadowym, flankowaną przez niższe, piętrowe skrzydła kryte dachami płaskimi. Od strony parku ryzalit poprzedzony murowaną werandą z zejściem do parku z relikdami murowanej, płycinowej balustrady tarasu. W zachodniej części elewacji tylnej znajduje się zaokrąglony na narożach wykusz z gierowanymi, masywnymi gzymsami. W skrzydle zachodnim wydzielona klatka schodowa. Dwór otoczony od strony zachodniej i południowej parkiem krajobrazowym ze stawem pośrodku, a od północy zabudowaniami gospodarczymi. Założenie dworsko-parkowe wpisane do rejestru zabytków pod nr.: A/1455 z 26.04.1984 r. Stan techniczny dworu bardzo zły, budynek nie użytkowany w stanie destrukcji, otwory w budynku zamurowane. Obiekt wskazany do pilnego, kompleksowego remontu konserwatorskiego z odtworzeniem zachowanego reliktowo ogrodzenia oraz rewitalizacją parku krajobrazowego.

d) Pałac w Kłopotcie (Kłopot nr 32), obecnie własność prywatna

Pałac wzniesiony w 2. połowie XIX w., obecnie zamieszkały przez lokatorów. Pałac w swym charakterze nawiązuje do podmiejskich willi: piętrowy o bogatej artykulacji ścian, z detalem i

podziałami architektonicznymi, wzbogacony w elewacji frontowej ryzalitem, wykuszem i wystawkami, przykryty dachem czterospadowym. Przed pałacem rozpościera się duży, półkolisty podjazd. Park krajobrazowy z połowy XIX w. o powierzchni 2,38 ha. Zabudowania folwarczne z XIX w. Założenie wpisane do rejestru zabytków pod nr.: A/1457 z 26.04.1984 r. Ogólny stan zachowania pałacu średni, wskazany do remontu połączonego z wymianą stolarki, tynków i przemalowaniem w kolorystyce ustalonej ze służbami konserwatorskimi.

e) Dwór w Kruśliwcu (Kruśliwiec 1), własność prywatna

Dwór powstał około 1900 r. dla Augusta Otto i jego żony Amalii Herminy z domu Koch. W 1991 r., zrujnowany dwór wraz z parkiem nabyli obecni właściciele. Dwór w stylu historyzmu, piętrowy z mieszkalnym poddaszem, wzniesiony na planie prostokąta, nakryty czterospadowym dachem, zwrócony frontem ku wschodowi. Elewacje są wzbogacone urozmaiconymi podziałami architektonicznymi i dekoracją sztukatorską. Elewację frontową opina masywna weranda z tarasem z dekoracyjną balustradą, poprzedzona ujętymi liżą balustradą schodkami podejścia; w elewacji tylnej wydatny ryzalit. Wewnątrz zachowane fragmenty malowideł z pocz. XX w. Założenie dworsko-parkowe wpisano do rejestru zabytków pod nr.: A/1456 z 26.04.1984 r. Stan zachowania dworu bardzo dobry. Dwór pieczołowicie odrestaurowany z zachowaniem oryginalnej kolorystyki, pierwotnych podziałów i detali architektonicznych.

f) Dwór w Latkowie (Latkowo nr 17) własność Gminy Inowrocław, park własność prywatna

Dwór wzniesiono w 1. połowie XIX w., zapewne dla rodziny von Busse. W XIX w. majątek należał do Artura von Busse, potem Ernsta Hugona Busse i kolejnych spadkobierców. Po 1945 r. zaadaptowano go na mieszkania. Dwór pozbawiony cech stylowych jest budowlą parterową, z użytkowym poddaszem i piwnicami w typie suterenu, nakrytą wysokim, dwuspadowym dachem (eternit). Elewację frontową poprzedza masywny, zwieńczony naczółkiem, ryzalit mieszczący, trójarkadowy prześwit ujęty pilastrami, poprzedzony schodami na poziom wysokiego parteru i tarasem po stronie zachodniej. Dwór usytuowano w południowo-wschodniej części parku, będącego elementem dawnego założenia dworsko-parkowego. Teren ogrodzony metalową siatką. Założenie dworsko-parkowe wpisano do rejestru pod nr.: A/1165 z 15.06.1985 r. Stan zachowania dworu zły, budynek pozbawiony został wszelkiego detalu architektonicznego. Wskazany do kompleksowego remontu z odtworzeniem pierwotnego stanu, podziałów i detalu oraz wymianą stolarki, tynków i przemalowaniem w kolorystyce ustalonej ze służbami konserwatorskimi.

g) Dwór w Łojewie (Łojewo nr 34), własność prywatna

Dwór wzniesiono na przełomie XIX i XX w., rozbudowano w latach 70. XX w., na skarpie opadającej ku brzegom jeziora Małe Gopła. Dwór neoklasycystyczny, piętrowy, nakryty dachem czterospadowym. Elewacje rozczłonkowane pilastrami w tak zwanym wielkim porządku, zwieńczone bogato profilowanym gzymsem podokapowym. Fasada zaakcentowana ryzalitem środkowym, zwieńczonym trójkątnym, szczytem i poprzedzonym portykiem ujętym parą doryckich kolumn, dźwigających płytę tarasu. Zabudowania gospodarcze, w tym rządówka i gołębnik, z przełomu XIX i XX w. stanie dobrym; ogrodzenie do konserwacji. Założenie dworsko-parkowe wpisano do rejestru zabytków pod nr.: A/1434 z 15.01.1985 r. Ogólny stan techniczny dworu dobry po prowadzonych w ostatnich latach pracach konserwatorsko-remontowych.

h) Pałac w Marulewach (Marulewy nr 17), własność prywatna

Pałac datowany na lata 30. XX w., położony jest na terenie dawnego założenia dworsko-ogrodowego. Klasyczny i harmonijny w formie pałac jest masywną, piętrową budowlą, założoną na planie regularnego prostokąta, nakrytą czterospadowym dachem, w którym od frontu trzy okna w typie wolego oka. Bryła uzupełniona od północy mieszkalną przybudówką z gospodarczym poddaszem. W elewacjach regularny rytm prostokątnych otworów okiennych w prostych oprawach. Pałac otacza park krajobrazowy z końca XIX w. Założenie wpisane do rejestru zabytków pod nr.: A/1458 z 26.04.1984 r. Pałac w średnim stanie technicznym; wskazany do remontu wraz z ogrodzeniem i brama wjazdową; park zaniedbany postulowany do rewitalizacji.

i) Pałac w Olszewicach (Olszewice nr 24), własność prywatna

Pałac wybudowano w 2. połowie XIX w. Późnoklasycystyczny obiekt od północnego wschodu otoczony jest parkiem krajobrazowym z XIX w. Budynek piętrowy, założony na planie prostokąta, nakryty jest dwuspadowym dachem z lukarnami umieszczonymi symetrycznie po bokach piętrowego ryzalitu, mieszczącego wejście do budynku ujęte kolumnienkami i poprzedzone wysokimi schodami. Założenie pałacowo-parkowe wpisano do rejestru zabytków pod nr.: A/981 z 28.07.1987 r. Pałac łącznie z ogrodzeniem i bramą wjazdową po kompleksowym remoncie w bardzo dobrym stanie.

j) Dwór w Orłowie (Orłowo nr 54), własność prywatna

Dwór otoczony parkiem krajobrazowym powstał w 1872 r. wg proj. Martina Gropiusa i Heino Schmiedena. Obiekt wzniesiony w formie podmiejskiej willi z elementami renesansu oraz gotyku. Budynek parterowy, z mezzaninem, o zróżnicowanej bryle, nakryty czterospadowym dachem. Wzniesiony z cegły licówki, z ryzalitami we wszystkich elewacjach i piętrową

facjatką, balkonem oraz arkadowym gankiem. Wejścia znajdują się w ryzalitech z trzech stron. Dwór na lekkim wzniesieniu poprzedzony brukowanym, kolistym podjazdem. W otoczeniu dworu park z 2. połowy XIX w. o powierzchni 2,66 ha. Zespół dworski wpisano do rejestru zabytków pod nr.: A/182 z 9.06.2004 r. Zespół w bardzo dobrym stanie zachowania. Dwór po gruntownym remoncie, obecnie funkcjonuje jako Villa Orłowo (obiekt konferencyjno-wypoczynkowy z restauracją).

k) Dwór w Piotrkowicach (Piotrkowice nr 14), własność prywatna

Dwór powstał w końcu XIX w. na niewielkim wzniesieniu, na wschodnim brzegu jeziora Piotrowskiego. Obiekt neoklasycystyczny, piętrowy, na planie prostokąta, z użytkowym poddaszem, kryty czterospadowym dachem. W fasadzie znajduje się ryzalit zwieńczony trójkątnym frontonem z oculusem. Elewacje zachodnia i północna poprzedzone są prostokątnymi tarasami. Od bramy do dworu prowadzi kolisty podjazd. Wokół dworu znajduje się park krajobrazowy, z oczkiem wodnym, z 2. połowy XIX w. Założenie dworsko-parkowe wpisano do rejestru zabytków pod nr.: A/1204 z 15.12.1982 r. Stan zachowania obiektu dobry.

2. Dwory w gminie Inowrocław ujęte w ewidencji zabytków nieruchomości i wskazania konserwatorskie:

a) Dwór w Borkowie (Borkowo nr 8), własność prywatna

Wzniesiony w 4. ćwierci XIX w., rozbudowany w latach 20. XX w. dla niemieckiej rodziny Utztów. W wyniku prac remontowych utracił cechy stylowe. W otoczeniu dworu znajduje się niewielki park o powierzchni około 0,9 ha z połowy XIX w. Budynek wskazany do kompleksowego remontu konserwatorskiego z odtworzeniem pierwotnego stanu elewacji, podziałów, detalu architektonicznego, stolarki i ceramicznego pokrycia dachu (usunięcie eternitu).

b) Dwór w Górze (Góra nr 27), własność Inowrocławskich Kopalni Soli S.A.

Wybudowany w latach 1875–1884 dla Hygina Znanińskiego i jego żony Anny Antoniny z Czaykowskich, rozbudowany w 1918 r. o skrzydło północne. Na wschód od dworu znajduje się park z 2. połowy XIX w. o powierzchni około 1 ha. Budynek wskazany do remontu konserwatorskiego z odtworzeniem pierwotnego stanu elewacji.

c) Dwór w Jacewie (ul. Brzozowa 17), własność prywatna

Wzniesiony w końcu XIX w. dla niemieckiej rodziny Rath. Parterowy, kryty dachem mansardowym z przeszkloną werandą, nad którą taras z żeliwną balustradą. Wystawka zwieńczona trójkątnym tympanonem. Elewacje pozbawione podziałów i pierwotnej oprawy

architektonicznej. Wokół budynki dawnego zespołu dworskiego (rządcaówka, spichlerz, młyn) i niewielki, zdewastowany park o powierzchni około 0,5 ha z końca XIX w. Dwór wskazany do remontu z odtworzeniem pierwotnego stanu elewacji.

d) Dwór w Jaksicach (ul. Dworcowa nr 10), własność Gminy Inowrocław

Zbudowany na przełomie XIX i XX w. dla rodziny von Borck, później mocno przebudowany. Budynek piętrowy z mezzaninem, kryty dachem płaskim. Do przeszklonej werandy od frontu prowadzi kamienne podejście. Elewacje pozbawione pierwotnych podziałów i dekoracji sztukatorskiej. Dwór mieści obecnie mieszkania i przedszkole. Relikty silnie zdegradowanego parku z XIX w. w postaci kilku drzew. Budynek wskazany do kompleksowego remontu konserwatorskiego (kontynuacja trwających prac remontowych na poziomie parteru) z odtworzeniem pierwotnego stanu elewacji, podziałów, detalu architektonicznego i stolarki.

e) Dwór w Komaszycach (Komaszyce nr 13), własność Gminy Inowrocław

Dwór wzniesiony w 2. połowie XIX w. dla rodziny hrabiów Wolskich herbu Rola. Parterowy, z mieszkalnym poddaszem, kryty dachem łamanym. W elewacji dawny kolumnowy portyk zastąpiła dziś weranda z balkonem. Nad nią wystawka nakryta naczółkiem. Wokół relikty dawnego parku dworskiego. Budynek wskazany do remontu konserwatorskiego (szczególnie elewacja) z wymianą i odtworzeniem pierwotnej stolarki.

f) Dwór w Kruszy Podlotowej, własność Gminy Inowrocław

Dwór wzniesiony w 1886 r., dla Mariana Grabskiego. Obiekt piętrowy, kryty dachem czterospadowym bezstylowy. W 1969 r. rozebrano skrzydło boczne, portyk i skuto oprawę architektoniczno-sztukatorską. Park niezachowany. Budynek wskazany do remontu konserwatorskiego w celu odtworzenia pierwotnego stanu elewacji, podziałów, detalu architektonicznego, stolarki oraz ceramicznego pokrycia dachu.

g) Dwór w Kruszy Zamkowej (Krusza Zamkowa nr 29), własność Gminy Inowrocław

Wzniesiony około 1870 r. dla rodziny Nehringów. Dwór pozbawiony cech stylowych, piętrowy, o gładkich ścianach, z reliktem gzymsu kordonowego i trójkątnym szczytem, w którym oculus. W otoczeniu dworu, park z około połowy XIX w., z drzewostanem i relikdami cmentarza niemieckich właścicieli dworu. Budynek wskazany do kompleksowego remontu konserwatorskiego z odtworzeniem pierwotnego stanu elewacji, podziałów, detalu architektonicznego i stolarki.

h) Dwór w Pławinie (Pławin nr 17)

Powstał na przełomie XIX i XX w. dla rodziny Schreiberów. Piętrowy z skrzydłami po bokach, poprzedzony, murem gankiem, nad którym taras. Mocno przebudowany po

1945 r. utracił cechy stylowe. We wnętrzach zachowana oryginalna stolarka schodów. Zachowany park z czasów powstania dworu o powierzchni około 1,5 ha ze starodrzewem. Budynek wskazany do kompleksowego remontu konserwatorskiego z odtworzeniem pierwotnego stanu elewacji, podziałów i detalu architektonicznego.

i) Dwór w Pławinku (Pławinek nr 20)

Wybudowany w 2. połowie XIX w. dla rodziny Łyskowskich. Dwór w stylu polskim, parterowy, poprzedzony gankiem wspartym na czterech kolumnach, zwieńczonym trójkątnym szczytem. Obecnie stanowi własność firmy Kom-Rol Sp. z o.o. z Kobylnik. Budynek w bardzo złym stanie technicznym. Od południowego zachodu park krajobrazowy o powierzchni 1,5 ha ze stawem. Budynek wskazany do kompleksowego remontu konserwatorskiego z odtworzeniem pierwotnego stanu elewacji, podziałów, detalu architektonicznego, stolarki oraz ceramicznego pokrycia dachu (wymiana eternitu).

j) Dwór w Sikorowie (Sikorowo nr 45)

Wzniesiony dla rodziny Mańskich w końcu XIX w., rozbudowany o skrzydła w latach 20. XX w. Budynek piętrowy z ryzalitem środkowym zwieńczonym trójkątnym szczytem z oculusem w polu. W wyniku licznych przebudów i remontów utracił obecnie cechy stylowe.

Park z XIX w. zachowany szczątkowo z pojedynczym drzewostanem; staw zasypany (obecnie działki pracownicze). Niezbędne prace konserwatorsko-remontowe budynku z odtworzeniem pierwotnego stanu elewacji arkadowym portykiem i detalem architektonicznym oraz rewitalizacja parku.

k) Dwór w Sławęcinku (Sławęcinek nr 32)

Zbudowany na początku XX w. dla niemieckiej rodziny Kohnertów. Parterowy budynek z mieszkalnym poddaszem i ryzalitem od strony parku, zwieńczonym trójkątnym tympanonem. Ściany bogato dekorowane z podziałami architektonicznymi, opięte dekoracyjnym boniowaniem z pilastrami i kartuszem w naczółku ryzalitu. Po 1945 upaństwowiony, obecnie stanowi własność prywatną. Park z początku XX o powierzchni 0,64 ha. z zachowanymi alejkami. Budynek w stanie bardzo dobrym po przeprowadzonych pracach konserwatorsko-remontowych.

l) Dwór w Słońsku (Słońsko nr 29)

Wzniesiony w 1863 r. dla rodziny Corsów. Piętrowy z poddaszem, nakryty dachem płaskim o nieznacznie zróżnicowanych elewacjach. Obecnie pozbawiony pierwotnych podziałów architektonicznych, detali i dekoracji, utracił cechy stylowe. Po 1945 r. szkoła podstawowa, a obecnie budynek mieszkalny. Park z około połowy XIX. o powierzchni około 0,5 ha. Budynek wskazany do kompleksowego remontu konserwatorskiego z odtworzeniem

pierwotnego stanu elewacji, podziałów, detalu architektonicznego i stolarki.

m) Sójkowo (Sójkowo nr 1)

Dwór wzniesiono w 2. połowie XIX w. Po rozwiązaniu PGR-ów w 1996 r. w budynku utworzono mieszkania. Obecnie dwór jest w posiadaniu Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa, reprezentowanego przez Spółdzielnię Mieszkaniową Rolnik w Steklinie, która wynajmuje tu mieszkania lokatorom. Dwór jest parterową budowlą z masywnym, piętrowym ryzalitem, nakrytą dwuspadowym dachem, z wystawką ryzalitu nakrytą dachem naczółkowym. Ryzalit w przyziemiu z wejściem do wnętrza poprzedzonym tarasem i masywnymi schodami. Od strony wschodniej budynek poszerzony jest o przybudówkę i pozbawiony pierwotnych podziałów i detalu architektonicznego z wymienioną stolarką okienną na współczesne okna z PCV. We wnętrzach częściowo zachowana jest oryginalna stolarka i detale snycerskie, a także ozdobne rzeźbienia schodów. Niezbędne przeprowadzenie pilnych prac konserwatorsko-remontowych z odtworzeniem pierwotnego stanu elewacji, remontem wnętrza i wymianą współczesnych okien na nawiązujące do pierwotnej, historycznej stylistyki i oryginalnego charakteru budynku. Wokół dworu zaniedbane pozostałości parku z 2. poł. XIX w. o powierzchni około 2 ha. Obecnie wnętrze parku zaniedbane z pojedynczymi drzewami i szpalerami drzew na jego obrzeżach. Z kilku rosnących wcześniej w parku pomników przyrody zachował się wiąz szypułkowy.

n) Dwór w Trzaskach (Trzaski nr 20)

Dwór wzniesiony na początku XX w. dla rodziny Wiegandów. Jest piętrową, masywną budowlą, o gładkich ścianach bez podziałów architektonicznych, krytą dachem dwuspadowym. W wyniku przebudów pozbawiony wyraźnych cech stylowych. W otoczeniu dworu zachowane budynki gospodarskie z przełomu XIX i XX w. Park o powierzchni około 1,7 ha mocno przekształcony z pojedynczym starodrzewem. Wskazane odtworzenie pierwotnej struktury budynku z podziałami architektonicznymi i stolarką, nawiązującą do historycznych konstrukcji stolarek.

o) Dom – dwór (?) w Batkowie (Batkowo nr 27)

Wzniesiony w 1923 r., dla właściciela o inicjałach „J.J.” (sztukateria w szczycie budynku). Parterowa z poddaszem bryła budynku nakryta dachem mansardowym poprzedzona jest od frontu wybrzuszonym nieznacznie od przodu arkadowym portykiem wspartym na murowanych słupach, z prostymi bazami podtrzymującymi taras z metalową, kutą balustradą. Portykiem poprzedzają murowane schody, ujęte pełnymi balustradami. Budynek w stanie średnim, wskazany remont elewacji z wymianą plastikowych okien.

III. Parki i pomniki przyrody:

1. Parki w gminie Inowrocław:

Parki dworskie wpisane do rejestru zabytków znajdują się w następujących miejscowościach: Cieślin, Czyste, Gnojno, Kłopot, Kruśliwiec, Latkowo, Łąkocin, Łojewo, Marulewy, Olszewice, Orłowo i Piotrkowice. Parki te podlegają ochronie prawnej na mocy przepisów o ochronie dóbr kultury. Ponadto parki dworskie zlokalizowane są w następujących wsiach: Balin, Borkowo, Góra, Jaksice, Komaszycy, Krusza Podlotowa, Krusza Zamkowa, Ostrowo Krzyckie, Pławin, Pławinek, Popowice, Sikorowo, Sławęcín, Sławęcinek, Słońsko, Sójkowo, Strzemkowo i Trzaski.

a) Cieślin

Park krajobrazowy z XIX w. o powierzchni 4,6 ha. W zachodniej części parku znajduje się aleja lipowa, od wschodu aleja grabowa oraz 30 gatunków starodrzewia (buk pospolity, kasztanowce białe, klony zwyczajne, klony jawory, lipy drobnolistne, platany klonolistne, topole białe, brzozy brodawkowate, wiązy górskie i polne. Drzewa pomnikowe to platany, klon jawor, topola biała oraz lipa drobnolistna.

b) Czyste

Park z 2. połowy XIX w. o powierzchni 6 ha. Rośnie tu cenny starodrzew, m.in. lipy drobnolistne, wiązy polne, jesiony wyniosłe, topole czarne, oraz kasztanowce białe. Podszyt tworzą bzy lilaki, śnieguliczka białojagodowa, karagana syberyjska oraz bez czarny. Park zaniedbany o zatartym układzie przestrzennym.

c) Gnojno

Park krajobrazowy z XIX w. o powierzchni 6,6 ha ze stawem otoczonym drzewami. W układzie kompozycyjnym zachowały się dwie alejki dojazdowe oraz ścieżki biegnące wzdłuż północnego brzegu stawu. Starodrzew tworzy alejki cisowo-głogową i robiniową. Pozostałe drzewa to klony zwyczajne, klony jawory oraz wiązy szypułkowe. Z iglaków występują cisy, żywotniki zachodnie, strzeliste świerki kłujące oraz jodła kalifornijska.

d) Kłopot

Park krajobrazowy z połowy XIX w. o powierzchni 2,38 ha. Na osi pałacu polana przy której rosną dwa dorodne wiązy szypułkowe oraz wiekowa lipa drobnolistna. Drzewostan parkowy to głównie robinie akacjowe, dęby szypułkowe, jesiony wyniosłe, wierzby białe, wiązy pospolite, topole szare, klony pospolite, brzozy brodawkowate i inne. Pomniki przyrody reprezentuje dąb szypułkowy, wiąz szypułkowy oraz dwa platany klonolistne. W parku był punkt widokowy, którego pozostałość stanowi pagórek w jego południowo-zachodnim

narożu.

e) Kruśliwiec

Park z około 1920 r. o powierzchni 1,8 ha. Zadbane, z czystymi alejkami i cennym starodrzewem, który reprezentowany jest przez dęby szypułkowe, lipy drobnolistne, klony pospolite, lipy szerokolistne oraz topole, które tworzą swobodne układy. Wokół wnętrza parkowych „zielone altany”.

f) Latkowo

Park krajobrazowy z połowy XIX w., niegdyś o powierzchni około 15 ha z zachowanym starodrzewem i dwoma stawami. Wśród drzewostanu wiązy szypułkowe, klony jesionolistne, klony jawory i jesiony wyniosłe, a z iglaków świerki pospolite oraz sosny czarne.

g) Łąkocin

Park krajobrazowy z połowy XIX w., obecnie zaniedbany. Częściowo zachowany dawny układ alejek z drzewostanem skoncentrowanym wokół centrum parku oraz wzdłuż jego obrzeży. Dominują w nim w nim lipy drobnolistne, ale występuje także iglicznia pospolita, platan klonolistny, dąb szypułkowy oraz modrzewie europejskie, świerki srebrzyste, choiny kanadyjskie i sosny wejmutki.

h) Łojewo

Park krajobrazowy z początku XX w. powstał na bazie istniejącego już, starszego drzewostanu. W parku najczęściej spotkamy rosnące tu dęby szypułkowe, lipy drobnolistne, kasztanowce białe i klony pospolite.

i) Marulewy

Park z końca XIX w. o powierzchni 1,26 ha. Do najstarszych drzew należą lipy drobnolistne, dęby szypułkowe i topole białe. Oprócz tego spotkamy tu robinie akacjowe, a także gatunki obcego pochodzenia: azjatyckie orzechy włoskie, jabłonie niskie, róże pomarszczone, tawuły Van Houtte'a, czy też alycze, zwane również wiśniami śliwkowymi. Znajdziemy tu też odmiany z rodowodem amerykańskim, takie jak daglezwia sina, świerk kłujący, platan klonolistny oraz choina kanadyjska.

j) Olszewice

Park z XIX w. o powierzchni 7,88 ha. Przykład wzorowej rewitalizacji, dokonanej po 1993 r. z uwzględnieniem historycznych oraz kompozycyjnych rozwiązań ogrodowych stosowanych w XIX w. Rośnie tu kilkaset starych drzew, dokonano też szeregu nowych nasadzeń, zarówno drzew, jak i krzewów, w tym bylin kwitnących od wiosny do jesieni. Parkowy drzewostan tworzą głównie dęby szypułkowe, topole białe, olchy czarne, klony pospolite, brzozy brodawkowate oraz wiązy górskie i szypułkowe. Do najwartościowszych okazów należy

glediczia trójcierniowa, pięć dębów szypułkowych oraz pomnikowe lipy i wiązy.

k) Orłowo

Park z 2. połowy XIX w. o powierzchni 2,66 ha. Wśród drzewostanu dominują dęby szypułkowe, wiązy szypułkowe, lipy drobnolistne, oraz jesiony wyniosłe. Park jest zadbany, dokonano tu nowych nasadzeń oraz wybudowano elementy architektury ogrodowej, m.in. monopter na parkowym wzniesieniu.

l) Piotrkowice

Park krajobrazowy z 2. połowy XIX w. o powierzchni około 1,5 ha. Przed frontową elewacją dworu znajduje się rozległa polana, na której dokonano nowych nasadzeń drzew i krzewów ozdobnych. Starodrzew, którego wiek dochodzi do 150 lat, zgrupowany jest w pobliżu Jeziora Piotrkowickiego i wokół parkowych wnętrz, głównie w północnej i zachodniej części parku.

Układ parku tworzy powiązania widokowe z otaczającym go krajobrazem, jest czytelny, a sam park zadbany. Rosną tu głównie lipy, jesiony, wierzby oraz klony zwyczajne i jawory, z których dwa osiągnęły rozmiary pomnikowe. Pomnikiem przyrody jest również lipa drobnolistna o obwodzie w pierśnicy 530 cm.

Na terenie gminy Inowrocław znajduje się ok. **51 pomników przyrody i jedna aleja**. Za pomniki przyrody zostały uznane drzewa według poniższego zestawienia:

- 1) Aleja dębów szypułkowych rosnących przy drodze Bydgoszcz – Inowrocław na odcinku Jaksice – Strzemkowo,
- 2) grupa 5 dębów szypułkowych rosnących w zabytkowym parku dworskim w miejscowości Olszewice,
- 3) grupa 4 drzew: dąb szypułkowy, topola biała, buk zwyczajny czerwonolistny oraz jesion wyniosły, rosnące w parku dworskim w miejscowości Krusza Zamkowa,
- 4) grupa 4 lip drobnolistnych, rosnących w miejscowości Komaszycy przy drodze Inowrocław – Komaszycy,
- 5) grupa 3 drzew: lipa drobnolistna, klon polny oraz klon jawor w zabytkowym parku dworskim w miejscowości Piotrkowice,
- 6) grupa 3 drzew: lipa drobnolistna oraz dwa platany klonolistne w zabytkowym parku dworskim w miejscowości Cieślin,
- 7) grupa 3 drzew: dąb szypułkowy oraz dwa platany klonolistne w miejscowości Kłopot,
- 8) grupa drzew: dąb szypułkowy oraz topola osika na terenie parku w miejscowości Góra,
- 9) platan klonolistny rosnący w parku dworskim w miejscowości Jaksice,
- 10) wiąz szypułkowy w zabytkowym parku pałacowym w miejscowości Kłopot,
- 11) wiąz szypułkowy rosnący w parku w miejscowości Krusza Podlotowa,

- 12) dąb szypułkowy rosnący w parku w miejscowości Krusza Podlotowa,
- 13) dąb szypułkowy rosnący w zabytkowym parku dworskim w miejscowości Kruśliwiec,
- 14) topola biała czterowierzchołkowa rosnąca w miejscowości Łojewo,
- 15) dąb szypułkowy rosnący w parku dworskim w miejscowości Orłowo,
- 16) wiąz polny rosnący w parku w miejscowości Pławin,
- 17) klon srebrzysty rosnący w parku w miejscowości Sikorowo,
- 18) wiąz szypułkowy rosnący w parku w miejscowości Sójkowo,
- 19) lipa drobnolistna rosnąca w miejscowości Tupadły przy drodze Inowrocław – Kruszwica,
- 20) 16 jesionów wyniosłych przy drodze gminnej Balczewo.

We wschodniej części Gminy powierzchnię 50 ha zajmuje fragment Obszaru Chronionego Krajobrazu Lasów Balczewskich. Obszar ten, o powierzchni łącznej 2400 ha, w zdecydowanej większości leży w gminie Dąbrowa Biskupia (1700 ha), a w mniejszej części w gminie Gniewkowo. Fragment leżący w granicach gminy Inowrocław to pas wzdłuż Kanału Parchańskiego, łączący kompleksy leśno-bagienne w powyższych gminach. Na terenie gminy Inowrocław ochroną objęto grunty w okolicach Kanału Parchańskiego. Celem ochrony tego obszaru jest zachowanie jedynego kompleksu leśnego wśród urodzajnych gleb w tej części Kujaw.

Na terenie Gminy brak innych form chronionych. Żadna część Gminy nie znalazła się także w obszarze objętym siecią Natura 2000. Ze względu na małą liczbę, rangę i powierzchnię obszarów chronionych, ważnym elementem środowiska Gminy są zabytkowe parki dworskie. Pełnią one rolę ważnych lokalnych węzłów ekologicznych (np. siedliska ptactwa).

IV. Obiekty techniki i kultury materialnej

Obiekty techniki i kultury materialnej, znajdujące się na terenie gminy Inowrocław, a będące przejawem działalności gospodarczej, prowadzonej w różnych okresach historycznych, zlokalizowane są przede wszystkim w obrębie zespołów dworskich (to m.in. budynki gospodarcze, kuźnie, gorzelnie, młyny). Chronionymi obiektami są również linie kolejowe wraz z całą infrastrukturą komunikacyjną i trakcyjną oraz system historycznych traktów drogowych, ukształtowanych na przestrzeni stuleci, czytelnych w krajobrazie dzięki zachowanym zadrzewieniom czy specyficznej nawierzchni (bruki). Ważną rolę odegrały też budynki użyteczności publicznej, często o specyficznej formie architektonicznej (m.in. szkoły, poczty).

Wyjątkowym obiektem w Gminie jest budynek stacji uzdatniania wody w Trzaskach,

powstały w 1905 r. według projektu berlińskiej firmy Wilhelma Rothena i inowrocławskiego radcy budowlanego Paula Baumgartena. Budowę wodociągów miejskich wykonywała berlińska firma Deutsche Wasserwerke Aktion Gesellschaft, przy udziale m.in. wrocławskich fabryk Theodora Wernera i Heinricha Meinecke. Nad całością prac budowlanych w Trzaskach czuwał specjalnie powołany w tym celu w magistracie miejskim wydział zaopatrzenia w wodę (*Abteilung Wasserversorgung*). Zakład w Trzaskach budowany był w trzech etapach: pierwszy segment oddano do użytku w 1905 r., następny południowy w 1933 r., wreszcie w 1958 r. przy zachowaniu architektonicznych i konstrukcyjnych podobieństw do „najstarszego” członu zespołu. Zespół stacji zachowany jest w bardzo dobrym stanie dzięki kompleksowemu remontowi przeprowadzonemu w 2016 r.

W Gminie zachowały się budynki dawnych kuźni w miejscowościach Balczewo, Cieślin, Jacewo, Krusza Duchowna, Marcinkowo, Marulewy, Popowice (w złym stanie) i Tupadły; budynki dawnych młynów w Jacewie i Kruszy Duchownej oraz mleczarni w Łąkocinach.

W Balczewie, Dulsku, Jaksicach, Górze, Orłowie, Pławinie, Sławęcinku, Tupadłach istnieją do dziś budynki dawnych szkół, często w zespołach z zachowanymi budynkami gospodarczymi; w Jaksicach zachował się budynek dawnej poczty.

W wielu wsiach, jak Batkowo, Krusza Zamkowa, Ostrowo Krzyckie, Pławin, zachowały się odcinki dróg z dawnym, zabytkowym brukiem. Tutaj wyróżnia się wieś Marcinkowo, która posiada prawie wszystkie dawne drogi wewnętrzne z nawierzchnią brukowaną. Drogi te stanowią wartościowe dziedzictwo dawnej techniki, wskazane do zachowania.

5.2.4. Zabytki ruchome

Rejestr zabytków ruchomych, podobnie jak rejestr zabytków nieruchomych, prowadzony jest przez właściwego dla danego terenu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Do rejestru zabytków wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki Konserwator Zabytków może też wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru zabytków, w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia za granicę. Do rejestru zabytków nie wpisuje się zabytków wpisanych do inwentarza muzeum lub wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

W rejestrze zabytków ruchomych prowadzonym przez Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków znajdują się następujące obiekty z terenu gminy Inowrocław:

Teren cmentarza rzymsko-katolickiego w Górze (Góra 22, 88-101 Góra):

1. Góra – nagrobek Stanisława Przybyszewskiego z 1931 r., RZ B/345/1 z 27.02.2014 r.
2. Góra – nagrobek Piotra i Anny z Zawadzkich Czaykowskich (Czajkowskich) oraz Antoniego i Eleonory Zawadzkich z około 1828 r., RZ B/345/2 z 27.02.2014 r.
3. Góra – nagrobek rodziny Znanięckich z 1881 r., RZ B/345/3 z 27.02.2014 r.
4. Góra – grobowiec rodziny Kozłowskich, Heleny z Jaczyńskich Kozłowskiej, ks. Jerzego oraz Janusza i Janiny Kozłowskich z około 1924 r., RZ B/345/4 z 27.02.2014 r.
5. Góra – nagrobek rodziny Kozłowskich z 1852 r. i z początku XX w., RZ B/345/5 z 27.02.2014 r.
6. Góra – nagrobek Kazimiery z Jaczyńskich Łyskowskiej z około 1915 r., RZ B/345/6 z 27.02.2014 r.
7. Góra – nagrobek Kunegundy i Józefa Kościelskich z 1867 r., RZ B/345/7 z 27.02.2014 r.
8. Góra – grobowiec Adasia Fraqsteina Niemsdorfa i Augusta Rozlera z 1912 r., RZ B/345/8 z 27.02.2014 r.
9. Góra – grobowiec (w formie steli z polem grobowym) Feliksa Wodzińskiego z 1871 r., RZ B/345/9 z 27.02.2014 r.
10. Góra – krzyż nagrobny Michaliny z Konopnickich Poświk z 1843 r., RZ B/345/10 z 27.02.2014 r.

Kościół pw. Św. Elżbiety Węgierskiej w Orłowie (Orłowo 44, 88-100 Inowrocław):

1. projekt organowy z 2. połowy XIX w., RZ B/105/1-2 z 17.12.2003 r.
2. płaskorzeźba św. Anny Samotrzcę, RZ B/105/1-2 z 17.12.2003 r.

W dokumentacji Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Delegatura w Bydgoszczy znajdują się karty obiektów ruchomych:

- I. Góra – kościół parafialny pw. Św. Trójcy – 29 kart
- II. Jaksice – kościół parafialny pw. Św. Marcina Biskupa – 5 kart
- III. Orłowo – kościół parafialny pw. Św. Elżbiety Węgierskiej – 4 karty

Na terenie gminy Inowrocław brak obiektów ruchomych w zbiorach muzealnych.

Kapliczki i figury na terenie gminy Inowrocław:

Na terenie Gminy znajdują się zabytkowe oraz współczesne kapliczki i figury przydrożne. Wszystkie stanowią wartościowy element krajobrazu kulturowego i lokalnej tożsamości.

Występują między innymi w miejscowościach:

1. **Balin** – kapliczka z figurą Matki Boskiej (zburzona i odtworzona w związku z przebudową obwodnicy) w 2014 r.
2. **Batkowo** – kapliczka z figurą Matki Boskiej
3. **Czyste** – kapliczka z figurą Matki Boskiej
4. **Dulsk** – kapliczka z figurą Matki Boskiej
5. **Dziennice** – krzyż drewniany, 1952 r.
6. **Gnojno** – krzyż drewniany
7. **Gnojno** – rzeźba św. Antoniego
8. **Góra** – kapliczka na cmentarzu z figurą Matki Boskiej, 1855 r.
9. **Góra** – rzeźba Chrystusa Zmartwychwstałego.
10. **Góra** – kolumna z figurą Matki Boskiej
11. **Jacewo** – rzeźba św. Antoniego
12. **Jacewo**, ul. Kwiatowa 15/17 – kapliczka z figurką Matki Boskiej z dzieciątkiem Jezus
13. **Jacewo**, ul. Dalkowska 30 – kapliczka
14. **Jaronty** – kapliczka
15. **Jaksice** – rzeźba Matki Boskiej z 1948 r. na miejscu pomnika Powstańców Wielkopolskich
16. **Jaksice** – kapliczka z figurą Matki Boskiej, 2010 r.
17. **Jaksice** – krzyż drewniany (droga do Pławna)
18. **Jaksice** – krzyż drewniany (przy torach)
19. **Jaksiczki** – krzyż drewniany
20. **Karczyn Wieś** – figura Matki Boskiej
21. **Kłopot** – figura Matki Boskiej, 2015 r.
22. **Kłopot** – krzyż drewniany
23. **Komaszyce** – kapliczka z figurą Matki Boskiej
24. **Komaszyce-Turzany** – krzyż drewniany, 1965 r.
25. **Kruśliwiec** – kapliczka z figurą Matki Boskiej, 1948 r.
26. **Krusza Duchowna** – rzeźba Matki Boskiej
27. **Latkowo** – kapliczka przydrożna z figurą Matki Boskiej z początku XX w.

28. **Łąkocin** – rzeźba Chrystusa na kolumnie, odnowiona w 1945 r.
29. **Łojewo** – figura Matki Boskiej na wysokim cokole.
30. **Łojewo** – rzeźba Chrystusa na cokole
31. **Łojewo** – krzyż drewniany, l.30 XX w.
32. **Marcinkowo** – krzyż drewniany
33. **Marulewy** – kapliczka z figurą Matki Boskiej, 2010 r.
34. **Miechowice** – rzeźba Matki Boskiej na kolumnie
35. **Olszewice** – krzyż drewniany
36. **Oporówek** – krzyż drewniany, 1967 r.
37. **Orłowo** – krzyż drewniany na cmentarzu
38. **Orłowo** – kapliczka z figurą Matki Boskiej, 1946 r., („dziękczynna” rodziny Zielińskich)
39. **Pławinek** – rzeźba św. Kazimierza na kolumnie, 1881 r.
40. **Radłówek** – kapliczka z figurą Matki Boskiej z 1945, przebudowana w 2016 r.
41. **Sikorowo** – rzeźba Matki Boskiej
42. **Sławęcın** – rzeźba matki Boskiej na kolumnie z 1947 r., przeniesiona w 2013 r. do kaplicy
43. **Sławęcın** – kapliczka z figurą Matki Boskiej (nowa)
44. **Sławęcinek** – krzyż drewniany
45. **Słońsko** – krzyż metalowy
46. **Słońsko** – kapliczka z figurą Matki Boskiej, koniec XIX w.
47. **Sójkowo** – kapliczka z figurą Matki Boskiej.
48. **Sójkowo** – kapliczka z figurą Matki Boskiej z 2017 r.
49. **Strzemkowo** – figura Chrystusa (nisza, w kaplicy p.w. św. Antoniego), około połowy XIX w.
50. **Strzemkowo** – krzyż drewniany
51. **Trzaski** - kapliczka
52. **Tupadły** – figura Chrystusa na cokole
53. **Tupadły** – krzyż drewniany
54. **Turlejewo** – kapliczka z figurą Matki Boskiej z 1949 r., odbudowana w 2015 r.
55. **Turzany** – figura Matki Boskiej z 2004 r. na miejscu trzech kapliczek
56. **Żalinowo** – kapliczka z figurą Matki Boskiej Wniebowziętej, 1987 r.

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Na terenie Gminy znajdują się cztery stanowiska archeologiczne posiadające własną formę krajobrazową, wpisane do rejestru zabytków. Są to stanowiska w Borkowie, Strzemkowie, Ostrowie Krzyckim i Marcinkowie.

Pierwszych przypadkowych odkryć archeologicznych na terenie gminy Inowrocław dokonano już w XIX wieku. W okresie międzywojennym w niektórych miejscowościach położonych na jej obszarze prowadzono badania powierzchniowe. Systematyczne prace archeologiczne na terenie Gminy rozpoczęła w 2. połowie lat 60. XX w. tzw. Ekspedycja Kujawska Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. W późniejszych latach obszar gminy Inowrocław objęto badaniami terenowymi w ramach *Archeologicznego Zdjęcia Polski*. Jest to projekt rozpoczęty w 1978 roku. Polega na poszukiwaniu oraz rejestrowaniu stanowisk archeologicznych w ramach tzw. kwadratów AZP. Zgodnie z przyjętym podziałem na teren gminy Inowrocław składają się obszary oznaczone numerami 43-39, 43-40, 44-39, 44-40, 44-41, 45-39, 45-40, 45-41, 46-40, 46-41.

Pierwsze pewne ślady obecności człowieka na opisywanym terenie pochodzą z czasów neolitu. Są one związane z kulturą ceramiki wstęgowej rytej. Jej przedstawiciele byli pierwszymi rolnikami zamieszkującymi obecne tereny Kujaw. Przybyli oni z południa poprzez tzw. Bramę Morawską. Ślady po kulturze ceramiki wstęgowej rytej były odnajdywane między innymi na stanowiskach w Łojewie, Kruszy Zamkowej oraz Kruszy Podlotowej. W kolejnych wiekach na obszarze dzisiejszej gminy Inowrocław występowała grupa brzesko-kujawska kultury lendzielskiej. Pozostałości po jej osadnictwie odnotowano między innymi w Kruszy Zamkowej. Znalezione tam ślady po tzw. domach trapezowatych oraz trzy groby. W IV tysiącleciu p.n.e. rejon dzisiejszego Inowrocławia został zdominowany przez kulturę pucharów lejkowatych. Jej nazwa wywodzi się od charakterystycznej formy naczyń. Była to kultura twórców słynnych kujawskich grobowców megalitycznych położonych w niedalekich Wietrzychowicach. Jej przedstawiciele stworzyli na obszarze dzisiejszej gminy Inowrocław stosunkowo gęstą sieć osadniczą. Na opisywanym terenie często odnajdywane były również ślady po kulturze amfor kulistych. W rejonie Inowrocławia spotykano także pozostałości po kulturach wczesnej epoki brązu, to jest kulturze iwieńskiej oraz kulturze trzcinieckiej. Są one jednak stosunkowo nieliczne. W środkowej epoce brązu na większości ziem dzisiejszej Polski zaczęła dominować kultura łużycka. Rozwijała się ona przez kolejne tysiąc lat. Jej ostatnie enklawy przetrwały do okresu środkowolateńskiego (300 – 100 p.n.e.). Na obszarze dzisiejszej gminy Inowrocław osadnictwo łużyckie koncentrowało

się na dwóch obszarach w dolinie Noteci, pierwszym pomiędzy Batkowem i Łojewem oraz drugim pomiędzy Łojewem i Latkowem. U progu przełomu er na Kujawach wykształciła się tzw. grupa kruszańska kultury przeworskiej. Ukształtowała się ona pod dużym wpływem kultury lateńskiej reprezentowanej przez ludność celtycką. Nazwa grupy wywodzi się od stanowiska w Kruszy Zamkowej. W latach siedemdziesiątych XX wieku archeolodzy pod kierunkiem prof. Aleksandry Cofty-Broniewskiej odkryli tam ślady rozległej osady z pozostałościami po dużym budynku interpretowanym jako sanktuarium. Rozmiary oraz położenie stanowiska na szlaku bursztynowym skłoniły do sformułowania hipotezy, że są to pozostałości po emporium Askaukalis, pojawiającym się na mapie rzymskiego geografę Ptolemeusza z II wieku n.e. Osada w Kruszy Zamkowej funkcjonowała przez kilkaset lat. Około połowy V wieku n.e. kultura przeworska zanikła na skutek wydarzeń związanych z wielką wędrówką ludów. Następnie na ziemię tę napłynęła ludność słowiańska.

Łącznie na terenie gminy Inowrocław zarejestrowano dotychczas 976 stanowisk archeologicznych. Cztery spośród nich są wpisane do rejestru zabytków. W grupie tej znajduje się między innymi w większości zniszczone wielokulturowe stanowisko nr 1 w Marcinkowie. Znalezione tam między innymi ślady po cmentarzysku (faza wczesna) oraz osadzie kultury łuzycyckiej.

Trzy pozostałe stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków to średniowieczne grodziska. Znajdują się one w Borkowie, Ostrowie Krzyckim oraz Strzemkowie.

Obiekt z Borkowa pochodzi z wczesnego średniowiecza (fazy B-C – 600-950 r.). Jest to częściowo zniszczone grodzisko pierścieniowate z półkolistym wałem, którego wysokość dochodzi do 2 metrów.

Grodzisko stożkowe w Ostrowie Krzyckim ma nieco młodszą metrykę. Funkcjonowało ono w okresie późnego średniowiecza (do XV w.). Obiekt ma 50 metrów średnicy. Jest otoczony dwoma wałami oraz dwiema fosami. W XIV wieku znajdowała się tu siedziba księcia gniewkowskiego Władysława Białego. Teren ten stanowił część dóbr szarlejskich. W XIX wieku grodzisko pojawia się w twórczości młodego Jana Kasprowicza. Na historycznych mapach obiekt występuje pod nazwą Stare Okopy (Alte Schanze). Oprócz tego grodzisko bywa również określane jako Szwedzkie Okopy. Obecnie zabytek znajduje się na terenie podlegającym administracji wojskowej (poligon).

Najmniejszym spośród wymienionych obiektów jest późnośredniowieczne grodzisko stożkowe w Strzemkowie. Znajduje się ono na terenie dawnego parku dworskiego. Jest to czworoboczny kopiec, który u podstawy liczy sobie od 18 do 20 metrów. Jego wysokość

sięga 2,5 metra. W literaturze obiekt ten jest niekiedy wymieniany jako „kopiec w parku dworskim”.

Wszystkie trzy grodziska były badane przez prof. A. Cofę-Broniewską. Ich chronologia została ustalona przede wszystkim na podstawie odnalezionego materiału ceramicznego.

Od 2011 roku wiedza na temat grodzisk z okolic Inowrocławia, w tym obiektów w Borkowie oraz Ostrowie Krzyckim, była popularyzowana poprzez projekt edukacyjny „Terra Incognita” realizowany przez uczniów Zespołu Szkół Katolickich w Inowrocławiu. Jego koordynatorem był miejscowy nauczyciel Łukasz Oliwkowski. W ramach prowadzonych działań uczestnicy projektu przygotowali między innymi wystawy oraz krótkie filmy dotyczące grodzisk. Ponadto wzięli również udział w konferencji naukowej oraz Ogólnopolskim Przeglądzie Projektów Młodzieżowych. Owocem projektu była również publikacja popularnonaukowa. Prowadzone działania wzbudziły szerokie zainteresowanie mediów.

Niemniejszą uwagą cieszył się projekt Askaukalis. Nawiązywał on do wspomnianych już badań prof. A. Cofy-Broniewskiej oraz hipotezy o istnieniu w Kruszy Zamkowej emporium wymienionego przez rzymskiego geografę Ptolemeusza. Już w 2011 roku w Inowrocławiu powstała pierwsza ekspozycja poświęcona temu odkryciu archeologicznemu. Właściwy projekt został zainicjowany w 2014 roku. Jego celem była budowa w Kruszy Zamkowej repliki świątyni kultury przeworskiej. Obiekt ten został uroczystie otwarty 26 września 2014 roku podczas pierwszego dnia konferencji „Krusza Zamkowa – Askaukalis – Inowrocław w 40. rocznicę odkrycia”. W maju 2016 roku, w Centrum Dziedzictwa Kujaw Zachodnich w Łojewie, otwarto drugą salę poświęconą osadzie. Wszystkie te działania wpisują się pozytywnie w idee promocji dziedzictwa archeologicznego i winny być kontynuowane.

Szczegółowy wykaz 976 stanowisk archeologicznych, zgodny z wojewódzką ewidencją zabytków, prowadzoną przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Toruniu Delegatura w Bydgoszczy, został zamieszczony w załączniku nr 1 niniejszego opracowania.

5.2.6. Dziedzictwo niematerialne

Ważnym elementem podkreślającym lokalną tożsamość gminy Inowrocław jest dziedzictwo niematerialne. Służy ono budowaniu i integrowaniu społeczności poprzez wzrost świadomości rodzimych tradycji. Dziedzictwem niematerialnym są też nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne zwyczaje, przekazy ustne, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną lokalną społeczność. Niematerialne dziedzictwo kulturowe oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności. Jest też związane z przedmiotami, artefaktami i przestrzenią kulturową uznawaną przez wspólnoty, grupy i jednostki za część własnego dziedzictwa kulturowego.

Dziedzictwo niematerialne na terenie gminy Inowrocław jest kultywowane i propagowane m.in. poprzez szlaki turystyczne związane z historią Polski, to jest odcinek Szlaku Piastowskiego, zwanego też Szlakiem Tysiąclecia Państwa Polskiego, i odcinek Szlaku Powstania Wielkopolskiego. Dochodzą do tego szlaki związane z wybitnymi postaciami: Szlak Jana Kasprowicza, Szlak Stanisława Przybyszewskiego i Szlak generała Władysława Sikorskiego. Istotnym elementem jednoczącym mieszkańców gminy Inowrocław są działania pobudzające wzrost świadomości rodzimych tradycji i obrzędowości. Do tradycji wielkanocnych odnosi się festyn organizowany przez Urząd Gminy Inowrocław pod nazwą „Tradycje wielkanocne na Kujawach”. Również sołectwo Jaksice od ponad 40 lat kultywuje ludowe tradycje. Pod koniec karnawału na ulice wychodzą „kozy zapustne”, a wśród przebierańców pojawiają się m.in. koza, bocian, diabeł, baby i dziad. Całości towarzyszy para młoda i wędrowna grupa grajków. Karnawał kończy wieczorna zabawa, zwana „podkoziołkiem”, w lokalnej świetlicy. Tradycja „kozy” ma także miejsce w Orłowie.

Na kujawskich jarmarkach stałym elementem jest tradycja Baranka Wielkanocnego wykonanego z cukru lub gliny oraz inne drobne, świąteczne elementy dekoracyjne. Popularne w Polsce pisanki na Kujawach określane są mianem „kraszanek”, a jajka zazwyczaj barwione są w jednym kolorze i zdobione bardzo skromnie.

Ważnym elementem niematerialnego dziedzictwa każdego regionu są tradycje kulinarne, a wyrazem ich kultywowania przez Gminę jest organizowane „Gminne święto dyni”.

Lokalne, ludowe tradycje muzyczne kultywują dwa zespoły: „Kruszowianki” z sołectwa Krusza Duchowna i Krusza Zamkowa oraz „Kłopcianie” ze wsi Kłopot. Podczas występów oba zespoły prezentują lokalny folklor i charakterystyczne stroje ludowe.

Uczestniczą one w Kujawskim Festiwalu Pieśni Ludowej. Aktywnym ośrodkiem krzewiącym lokalną tradycję jest Centrum Dziedzictwa Kujaw Zachodnich w Łojewie. Wśród licznych działań związanych z historią i kulturą, na uwagę zasługują „Międzynarodowe Mistrzostwa Polski w Rzeźbieniu w Drewnie”, a same Łojewo określone zostało „Rzeźbiarską Stolicą Polski”. Całości licznych działań tamtejszego Centrum Dziedzictwa Kujaw Zachodnich towarzyszy stała ekspozycja różnych zabytków kultury ludowej, zgromadzonych w Izbie Kujawskiej oraz w Sali Przybyszewskiego. Ponadto w Centrum Dziedzictwa Kujaw Zachodnich organizuje się również spotkania z folklorem kujawskim, podczas których prezentowane są m.in. tradycje hafciarskie czy tradycyjne wieńce dożynkowe. Do innych działań w Łojewie zaliczyć należy imprezy plenerowe organizowane przez Towarzystwo Rozwoju Łojewa nad brzegami jeziora Szarlej, to jest „Słowiańskie Grodzisko” połączone z tradycyjnymi obchodami święta plonów. Towarzystwo to, propagując historię, organizuje także pokazy "Kraina Słowian", odnoszące się do epoki pierwszych Piastów. W Gminie funkcjonuje też 27 świetlic wiejskich, gdzie kultywuje się i utrwała lokalna tradycję. Działają również liczne kluby, związki i stowarzyszenia, takie jak Towarzystwo Rozwoju Łojewa, Stowarzyszenie Rozwoju Jaksic, Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Sławęcín i Sławęcinek.

Pamięć o zasłużonych postaciach, zarówno w skali kraju, jak i gminy Inowrocław wyraża się w dbałości o miejsca z nimi związanymi. Jedną z nich jest Stanisław Przybyszewski urodzony w Łojewie, a zmarły w Jarontach. Strzelisty obelisk upamiętniający miejsce jego wiecznego spoczynku znajduje się na cmentarzu w Górze. Jego twórczość przypominają spotkania w Sali Przybyszewskiego w Centrum Dziedzictwa Kujaw Zachodnich, organizowane jako „Imieniny u Stacha”.

Do zasłużonych i związanych z walką o polskość należy kilka osób, w tym Stanisław Brzeski, urodzony w Cieślinie, czy Antoni Grobelski, urodzony w Batkowie. Obaj byli wieloletnimi działaczami polskich organizacji i towarzystw. Na okres II wojny światowej przypada śmierć Konstantego Gutorskiego – powstańca wielkopolskiego, zmarłego w obozie w Oranienburgu-Sachsenhausen na terenie III Rzeszy. Natomiast na początku II wojny światowej, w 1939 r., Niemcy zamordowali Karola Kozłowskiego i Antoniego Ponińskiego – dziedzica Pławinka.

Ważnym miejscem, w którym odbywają się festyny, wystawy i spotkania jest dwór w Orłowie, funkcjonujący pod nazwą „Villa Orłowo”. Wspólnie z Gminą Inowrocław realizowana jest rokrocznie duża impreza plenerowa pod nazwą "Pożegnanie lata", która poprzez elementy zabawy przybliży historię i ma charakter widowiska historycznego.

Projekt *Przystanek Łojewo* to oferta obejmująca działalność agroturystyczną,

edukacyjną, rekreacyjną i gastronomiczną. Dzięki niej można zapoznać się z lokalnymi walorami historycznymi i kulturowymi, zwiedzając ekspozycję w Centrum Dziedzictwa Kujaw Zachodnich i uczestnicząc w imprezie plenerowej w *Prasłowiańskim Gaju*, nawiązującej do słowiańskich obyczajów i wierzeń. Można też zapoznać się z walorami naturalnych produktów oferowanych przez gospodarstwo agroturystyczne *Mleczna Kraina*.

W przyszłości *Przystanek Łojewo* może stać się jednym z ciekawszych składników sieciowego produktu turystycznego pod nazwą VIA CUIAVIA, bazującego na bogatej historii i dziedzictwie południowej części województwa kujawsko-pomorskiego.

Dbłość o niematerialne dziedzictwo na terenie gminy Inowrocław jest bardzo różnorodna i bogata, dzięki czemu wzrasta też jej turystyczna atrakcyjność.

6. ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY

Prawne formy ochrony zabytków realizowane są przez:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Rejestr zabytków: Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U z 2017 r. poz. 2187, z późn. zm.), właściwy dla danego terenu Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi rejestr zabytków: nieruchomych, ruchomych i archeologicznych.

Z terenu gminy Inowrocław do rejestru zabytków nieruchomych wpisanych jest 13 założeń dworsko- i pałacowo-parkowych (w tym dwa wydzielone parki), dwa obiekty sakralne z cmentarzami przykościelnymi i cztery stanowiska archeologiczne.

Wykaz obiektów w gminie Inowrocław wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych:

Zespoły dworsko- i pałacowo-parkowe, parki		
Miejscowość	Obiekt	Nr wpisu do rejestru zabytków
Cieślin	Założenie dworsko-parkowe	A/1454 z 26.04.1984 r.
Czyste	Założenie dworsko-parkowe	A/1203 z 26.04.1984 r.
Gnojno	Założenie dworsko-parkowe	A/1455 z 26.04.1984 r.
Kłopot	Założenie pałacowo-parkowe	A/1457 z 26.04.1984 r.
Kruśliwiec	Założenie dworsko-parkowe	A/1456 z 26.04.1984 r.
Latkowo	Założenie dworsko-parkowe	A/ 1165 z 15.06.1985 r.
Łąkocin	Park dworski	A/206 z 16.03.1987 r.
Łojewo	Założenie dworsko-parkowe	A/1434 z 15.01.1985 r.
Marulewy	Założenie pałacowo-parkowe	A/1458 z 26.04.1984 r.
Olszewice	Założenie pałacowo-parkowe: <ul style="list-style-type: none"> • Pałac • Park	A/981 z 28.07.1987 r. A/981 z 16.03.1987 r.

Orłowo	Zespół dworsko-parkowy: <ul style="list-style-type: none"> • Dwór • Park 	A/182 z 9.06.2004 r.
Piotrkowice	Założenie dworsko-parkowe	A/1204 z 15.12.1982 r.
Obiekty sakralne		
Orłowo	Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Elżbiety: <ul style="list-style-type: none"> • Kościół • Cmentarz przykościelny 	A/842 z 16.09.1998 r.
Góra	Cmentarz przykościelny, rzymsko-katolicki parafialny z działką nr 36	A/1652 z 06.12.2013 r.
Stanowiska archeologiczne posiadające własną formę krajobrazową		
Borkowo	stanowisko nr 1	90/C z 12.11.1968 r.
Strzemkowo	stanowisko nr 3A	146/C z 18.09.1984 r.
Ostrowo Krzyckie	stanowisko nr 1	B-5 z 18.01.1934 r.
Marcinkowo	stanowisko nr 1	137/C z 15.01.1973 r.

Pomniki historii i parki kulturowe.

Na terenie Gminy nie występują obiekty o unikatowym znaczeniu w skali światowej czy kraju, takich jak zabytkowe obiekty czy zespoły wpisane na listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO czy listę Pomników Historii. Również na terenie Gminy nie został utworzony żaden park kulturowy.

Ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Kolejną formą ochrony zabytków jest ustanowienie ochrony dziedzictwa kulturowego w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego poprzez wyznaczanie stref ochrony konserwatorskiej. Gmina dysponuje *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Inowrocław*, w którym zostały wyznaczone strefy ochrony konserwatorskiej.

6.1. ZABYTKI W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

Jednym z obowiązków nałożonych na gminy przez ustawę z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U z 2017 r. poz. 2187, z późn. zm.) jest uwzględnienie zadań ochronnych w planach o zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska. Temu zadaniu służy Gminna ewidencja zabytków, o której mowa w art. 22, punkt 4: *Wójt [...] prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy*, natomiast punkt. 5 określa jej zakres. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków ,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

W Gminnej ewidencji zabytków gminy Inowrocław wpisanych jest 264 obiektów nieruchomych, w tym 26 obiektów (pałace, dwory, parki oraz obiekty sakralne) wpisanych do rejestru zabytków na podstawie 14 decyzji. Są to dzieła architektury i budownictwa, takie jak obiekty sakralne, użyteczności publicznej (szkoły, zajazdy, poczty, dworce itp.), budowle rezydencjonalne, zabudowania folwarczne, parki, budynki mieszkalne wraz z zabudowaniami gospodarczo-inwentarskimi (obory, chlewnie, stodoły), budynki przemysłowe, zabytki techniki (np. kuźnie) oraz cmentarze.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków gminy Inowrocław

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES
1	Balczewo	budynek mieszkalny	Balczewo nr 3
2	Balczewo	budynek mieszkalny	Balczewo nr 4
3	Balczewo	budynek mieszkalny	Balczewo nr 6
4	Balczewo	budynek mieszkalny	Balczewo nr 7 lub 9a
5	Balczewo	budynek mieszkalny	Balczewo nr 8
6	Balczewo	budynek mieszkalny	Balczewo nr 15
7	Balczewo	budynek mieszkalny	Balczewo nr 17
8	Balczewo	budynek mieszkalny	Balczewo nr 21
9	Balczewo	budynek mieszkalny	Balczewo nr 27
10	Balczewo	budynek mieszkalny	Balczewo nr 31 (30) ?
11	Balczewo	budynek gospodarczy	Balczewo nr 3
12	Balczewo	budynek gospodarczy	Balczewo nr 4

13	Balczewo	budynek gospodarczy	Balczewo nr 6
14	Balczewo	budynek gospodarczy	Balczewo nr 8
15	Balczewo	budynek gospodarczy	Balczewo
16	Balczewo	dawna kuźnia, budynek nieużytkowany,	Balczewo
17	Balczewo	cmentarz ewangelicki	Balczewo
18	Balczewo	szkoła, obecnie budynek mieszkalny i świetlica	Balczewo
19	Balin	kapliczka	Balin
20	Batkowo	dom	Batkowo 27
21	Batkowo	kapliczka	Batkowo, 20 m na płd. od domu nr 27
22	Batkowo	bruk	Droga do domu nr 27, odcinek około 300 m
23	Borkowo	dwór	Borkowo nr 8
24	Borkowo	kapliczka	Borkowo- 50 m od płn.- wsch. naroża dworu
25	Borkowo	oficyna dworu	Borkowo
26	Borkowo	park	Borkowo
27	Cieślin	dom, obecnie Gminna biblioteka publiczna i świetlica wiejska	Cieślin nr 13
28	Cieślin	budynek gospodarczy	Cieślin nr 13
29	Cieślin	budynek gospodarczy I	Cieślin nr 24
30	Cieślin	budynek gospodarczy II	Cieślin nr 24
31	Cieślin	oficyna dworu	Cieślin nr 24
32	Cieślin	dwór	Cieślin nr 25, <i>(rejestr zabytków A/1454)</i>
33	Cieślin	park	Cieślin <i>(rejestr zabytków A/1454)</i>
34	Czyste	dwór	Czyste nr 29 <i>(rejestr zabytków A/1203)</i>
35	Czyste	park	Czyste <i>(rejestr zabytków A/1203)</i>
36	Dulsk	szkoła, obecnie dom i świetlica	Dulsk nr
37	Dulsk	dwojak, obecnie dom.	Dulsk nr 24
38	Gnojno	czworak, obecnie budynek mieszkalny	Gnojno nr 2
39	Gnojno	czworak, obecnie budynek mieszkalny	Gnojno nr 3
40	Gnojno	dwór	Gnojno nr 1 <i>(rejestr zabytków A/1455)</i>
41	Gnojno	kapliczka	Gnojno
42	Gnojno	park	Gnojno <i>(rejestr zabytków A/1455)</i>
43	Góra	szkoła, obecnie budynek	Góra nr 21

		mieszkalny	
44	Góra	cmentarz przykościelny rzymsko-katolicki parafialny	Góra (rejestr zabytków A/1652)
45	Góra	dwór	Góra nr 27
46	Góra	kapliczka na cmentarzu	Góra
47	Góra	figura Najświętszej Marii Panny	Góra
48	Góra	kościół pw. św. Trójcy	Góra
49	Góra	park	Góra
50	Góra	plebania	Góra
51	Jacewo	budynek mieszkalny, dawniej rządcówka	ul. Brzozowa 15, d. Jacewo 22
52	Jacewo	budynek gospodarczy przy domu	ul. Brzozowa 15, d. Jacewo 22
53	Jacewo	brama słup. przy domu	ul. Brzozowa 15, d. Jacewo 22
54	Jacewo	dwór, obecnie budynek mieszkalny	ul. Brzozowa 17
55	Jacewo	park	Jacewo
56	Jacewo	budynek mieszkalny	Jacewo nr 33
57	Jacewo	budynek mieszkalny	ul. Brzozowa 22, d. Jacewo 32
58	Jacewo	spichlerz	ul. Brzozowa 22, d. Jacewo 32
59	Jacewo	obora w zagrodzie	ul. Brzozowa 22, d. Jacewo 32
60	Jacewo	młyn	Jacewo
61	Jacewo	figura NMP	Jacewo
62	Jacewo	cmentarz ewangelicki	Jacewo
63	Jaksice	dom	ul. Dworcowa 2
64	Jaksice	sześciorak, obecnie dom	ul. Dworcowa 6
65	Jaksice	dwór	ul. Dworcowa 10
66	Jaksice	park	ul. Dworcowa 10
67	Jaksice	kapliczka	ul. Dworcowa / Szkolna
68	Jaksice	dom	ul. Spółdzielcza 10
69	Jaksice	dom	ul. Sportowa 1
70	Jaksice	dom	ul. Sportowa 2
71	Jaksice	cmentarz rzymsko-katolicki	ul. Szkolna
72	Jaksice	budynek gospodarczy przy szkole	ul. Szkolna 1
73	Jaksice	szkoła	ul. Szkolna 1
74	Jaksice	dom	ul. Szkolna 4
75	Jaksice	dom	ul. Szkolna 13
76	Jaksice	dom	ul. Szkolna 15
77	Jaksice	dom	ul. Szkolna 17
78	Jaksice	dom	ul. Szkolna 21

79	Jaksice	dom	ul. Szkolna 23
80	Jaksice	budynek gospodarczy	ul. Szosa Bydgoska 10
81	Jaksice	dom	ul. Szosa Bydgoska 10
82	Jaksice	dom	ul. Wschodnia nr 1
83	Jaksice	dom	ul. Wschodnia nr 3
84	Jaksice	dom	ul. Wschodnia nr 4
85	Jaksice	dom	ul. Wschodnia nr 6
86	Jaksice	dom	ul. Wschodnia nr 7
87	Jaksice	dom	ul. Wschodnia nr 8
88	Jaksice	dom	ul. Wschodnia nr 9
89	Jaksice	dom	ul. Wschodnia nr 10
90	Jaksice	dom	ul. Wschodnia nr 27
91	Jaksice	budynek gospodarczy I przy domu	ul. Wschodnia nr 27
92	Jaksice	budynek gospodarczy II przy domu	ul. Wschodnia nr 27
93	Jaksice	bruki	ul. Wschodnia
94	Karczyn Wieś	budynek gospodarczy	Karczyn Wieś nr 1
95	Karczyn Wieś	dom	Karczyn Wieś nr 3
96	Karczyn Wieś	obora przy domu	Karczyn Wieś nr 4
97	Karczyn Wieś	dom	Karczyn Wieś nr 7
98	Karczyn Wieś	figura NMP	Karczyn Wieś
99	Kłopot	dom dróżnika z budynkiem gospodarczym	Kłopot nr 49
100	Kłopot	pałac	Kłopot nr 32 <i>(rejestr zabytków A/1457)</i>
101	Kłopot	park	Kłopot <i>(rejestr zabytków A/1457)</i>
102	Kłopot	magazyn zbożowy	Kłopot
103	Komaszyce	dwór, obecnie budynek mieszkalny i świetlica	Komaszyce nr 13
104	Komaszyce	dom z częścią gospodarczą obecnie dom	Komaszyce nr 14
105	Krusza Duchowna	dom	Krusza Duchowna nr 3
106	Krusza Duchowna	młyn, obecnie mieszkanie	Krusza Duchowna nr 5
107	Krusza Duchowna	dom	Krusza Duchowna nr 6
108	Krusza Duchowna	dom	Krusza Duchowna nr 8
109	Krusza Duchowna	dom	Krusza Duchowna nr 23
110	Krusza Duchowna	szkoła obecnie dom	Krusza Duchowna nr 26
111	Krusza Duchowna	budynek gospodarczy	Krusza Duchowna nr 26
112	Krusza Duchowna	kapliczka	Krusza Duchowna- po zach. str. drogi do Inowrocławia, przy skrzyżowaniu z drogą do Kruszy

			Zamkowej
113	Krusza Podlotowa	Figura Matki Boskiej (1945 r.)	Krusza Podlotowa - na zakręcie drogi prowadzącej z Kruszy Zamkowej do Piotrkowic
114	Krusza Zamkowa	kapliczka	Krusza Zamkowa - po płn. stronie drogi prowadzącej do Kruszy Podlotowej
115	Krusza Zamkowa	ośmiorak, obecnie budynek mieszkalny	Krusza Zamkowa nr 27
116	Krusza Zamkowa	chlew, obecnie budynek gospodarczy	Krusza Zamkowa nr 29
117	Krusza Zamkowa	dwór	Krusza Zamkowa nr 29
118	Krusza Zamkowa	park	Krusza Zamkowa
119	Krusza Zamkowa	bruk	Droga od szosu do dworu, odc. ok. 150 m.
120	Kruśliwiec	dwór	Kruśliwiec 1, <i>(rejestr zabytków A/1456)</i>
121	Kruśliwiec	park	Kruśliwiec, na południowy <i>(rejestr zabytków A/1456)</i>
122	Latkowo	dwór, obecnie budynek mieszkalny i świetlica	Latkowo nr 17 <i>(rejestr zabytków A/1165)</i>
123	Latkowo	park	Latkowo <i>(rejestr zabytków A/1165)</i>
124	Latkowo	kapliczka	Latkowo
125	Łąkocin	dom	Łąkocin nr 7-7a
126	Łąkocin	dom	Łąkocin nr 10
127	Łąkocin	mleczarnia - dom	Łąkocin nr 6
128	Łąkocin	kapliczka	Łąkocin
129	Łąkocin	figura Najświętszego Serca Jezusa	Łąkocin
130	Łąkocin	pozostałość ogrodzenia z bramą	Łąkocin
131	Łąkocin	park	Łąkocin <i>(rejestr zabytków A/206)</i>
132	Łojewo	chlew	Łojewo nr 17
133	Łojewo	dom	Łojewo nr 17
134	Łojewo	dom	Łojewo nr 18-20
135	Łojewo	dom	Łojewo nr 25
136	Łojewo	dom	Łojewo nr 29
137	Łojewo	dom	Łojewo nr 31
138	Łojewo	dwór	Łojewo nr 34 <i>(rejestr zabytków A/1434)</i>
139	Łojewo	park	Łojewo <i>(rejestr zabytków A/1434)</i>
140	Łojewo	„biuro księgowego”, obecnie dom	Łojewo nr 35

141	Łojewo	ogrodzenie w zespole dworsko-parkowym	Łojewo
142	Łojewo	gołębnik	Łojewo- na zach. od dworu
143	Łojewo	obora budynek gospodarczy w zespole dworskim	Łojewo - w kompleksie zabudowań gospodarczych, na płu.- zach. od pałacu
144	Łojewo	budynek gospodarczy	Łojewo
145	Łojewo	kapliczka	Łojewo przy nr 15
146	Łojewo	kapliczka	Łojewo- na wsch. od początku wsi, przy drodze, po pld. stronie drogi
147	Łojewo	bruk	
148	Marcinkowo	dom	Marcinkowo
149	Marcinkowo	dom	Marcinkowo nr 8
150	Marcinkowo	dom	Marcinkowo nr 20
151	Marcinkowo	budynek gospodarczy przy domu	Marcinkowo nr 20
152	Marcinkowo	dom	Marcinkowo nr 21
153	Marcinkowo	dom	Marcinkowo nr 22
154	Marcinkowo	budynek gospodarczy	Marcinkowo nr 25
155	Marcinkowo	dom	Marcinkowo nr 25
156	Marcinkowo	dom	Marcinkowo nr 26
157	Marcinkowo	budynek gospodarczy / kuźnia?	Marcinkowo nr 27
158	Marcinkowo	dom	Marcinkowo nr 28
159	Marcinkowo	dom	Marcinkowo nr 30
160	Marcinkowo	dom	Marcinkowo nr 31
161	Marcinkowo	dom	Marcinkowo nr 34
162	Marcinkowo	dom, obecnie nieużytkowany	Marcinkowo nr 35
163	Marcinkowo	dom	Marcinkowo nr 36
164	Marcinkowo	budynek gospodarczy	Marcinkowo nr 40
165	Marcinkowo	bruki	Boczne drogi we wsi odchodzące od drogi asfaltowej z Inowrocławia, odc. ok. 650 m.
166	Marulewy	pałac	Marulewy nr 17 <i>(rejestr zabytków A/1458)</i>
167	Marulewy	park	Marulewy <i>(rejestr zabytków A/1458)</i>
168	Olszewice	pałac	Olszewice nr 24 <i>(rejestr zabytków A/981)</i>
169	Olszewice	park	Olszewice <i>(rejestr zabytków A/981)</i>
170	Oporówek	kapliczka	Oporówek
171	Orłowo	„dom administratora”, obecnie dom	Orłowo nr 52
172	Orłowo	dom	Orłowo nr 51

173	Orłowo	czworak, obecnie dom	Orłowo nr 59
174	Orłowo	dom	Orłowo nr 105
175	Orłowo	szkoła	Orłowo nr 40
176	Orłowo	cmentarz parafialny	Orłowo
177	Orłowo	kościół pw. św. Elżbiety	Orłowo <i>(rejestr zabytków A/842)</i>
178	Orłowo	cmentarz przykościelny	Orłowo <i>(rejestr zabytków A/842)</i>
179	Orłowo	cmentarz rodowy	Orłowo
180	Orłowo	dwór, obecnie hotel	Orłowo nr 54 <i>(rejestr zabytków A/182)</i>
181	Orłowo	figura NMP	Orłowo
182	Orłowo	laboratorium z budynkiem gospodarczym obecnie budynek mieszkalny z budynkiem gospodarczym	Orłowo
183	Orłowo	park	Orłowo <i>(rejestr zabytków A/182)</i>
184	Orłowo	bruk	droga obok działki Orłowo nr 52
185	Piotrkowice	dwór	Piotrkowice nr 14 <i>(rejestr zabytków A/1204)</i>
186	Piotrkowice	park	Piotrkowice <i>(rejestr zabytków A/1204)</i>
187	Pławin	dwór	Pławin nr 17
188	Pławin	dom	Pławin nr 22
189	Pławin	stodoła	Pławin nr 22
190	Pławin	park	Pławin
191	Pławin	kapliczka	Pławin, przy domu nr 21
192	Pławin	bruki	Pławin, odcinek zach. o dł. około 200 m.
193	Pławinek	dwór	Pławinek nr 20
194	Pławinek	magazyn zbożowy	Pławinek
195	Pławinek	park	Pławinek
196	Popowice	stajnia	Popowice
197	Popowice	obora	Popowice
198	Popowice	kuźnia	Popowice
199	Sikorowo	dom	Sikorowo nr 25
200	Sikorowo	dwór	Sikorowo nr 45
201	Sikorowo	park	Sikorowo
202	Sławęcinek	budynek gospodarczy	Sławęcinek nr 11
203	Sławęcinek	dom	Sławęcinek nr 11
204	Sławęcinek	dwór	Sławęcinek nr 32
205	Sławęcinek	park	Sławęcinek

206	Sławęcinek	dom	Sławęcinek nr 25
207	Sławęcinek	dom	Sławęcinek nr 33
208	Słońsko	dom	Słońsko nr 67
209	Słońsko	dwór, obecnie budynek mieszkalny	Słońsko nr 29
210	Słońsko	kapliczka	Słońsko
211	Słońsko	park	Słońsko
212	Sójkowo	dom	Sójkowo nr 4
213	Sójkowo	dwór	Sójkowo nr 1
214	Sójkowo	park	Sójkowo
215	Sójkowo	kapliczka	Sójkowo- w środkowej części wsi, po płn. stronie drogi prowadzącej do dworu
216	Stefanowo	obora	Stefanowo
217	Stefanowo	chlewnia	Stefanowo
218	Strzemkowo	kapliczka	Strzemkowo
219	Strzemkowo	park	Strzemkowo
220	Trzaski	dwór	Trzaski nr 20
221	Trzaski	park	Trzaski
222	Trzaski	spichlerz	Trzaski
223	Trzaski	kapliczka	Trzaski
224	Trzaski	stacja uzdatniania wody	Trzaski nr 1
225	Tupadły	szkoła	Tupadły nr 2
226	Tupadły	dom	Tupadły nr 13
227	Tupadły	dom	Tupadły nr 15
228	Tupadły	dom	Tupadły nr 18
229	Tupadły	dom	Tupadły nr 20
230	Tupadły	dom	Tupadły nr 28
231	Tupadły	dom	Tupadły nr 29
232	Tupadły	dom	Tupadły nr 30
233	Tupadły	dom	Tupadły nr 33
234	Tupadły	budynek gospodarczy przy domu	Tupadły nr 33
235	Tupadły	dom	Tupadły nr 34
236	Tupadły	dom	Tupadły nr 35
237	Tupadły	dom	Tupadły nr 36
238	Tupadły	budynek gospodarczy	Tupadły nr 85
239	Tupadły	dom	Tupadły nr 85
240	Tupadły	dom	Tupadły nr 86
241	Tupadły	dom	Tupadły nr 87
242	Tupadły	dom	Tupadły nr 88

243	Tupadły	dom	Tupadły nr 89
244	Tupadły	dom	Tupadły nr 90
245	Tupadły	dom	Tupadły nr 94
246	Tupadły	dom	Tupadły nr 96
247	Tupadły	budynek gospodarczy przy domu	Tupadły nr 96
248	Tupadły	dom	Tupadły nr 107
249	Tupadły	budynek gospodarczy	Tupadły nr 107
250	Tupadły	dom	Tupadły nr 108
251	Tupadły	budynek gospodarczy	Tupadły nr 114
252	Tupadły	dom	Tupadły nr 114
253	Turzany	szkoła	Turzany nr 5
254	Turzany	dom z bramą	Turzany nr 15
255	Turzany	dom	Turzany nr 18
256	Turzany	dom	Turzany nr 19
257	Turzany	bruk	droga brukowana przy działkach Turzany nr 15 – 25 około 400 m
258	Turzany	budynek gospodarczy	Turzany nr 23
259	Witowy	budynek mieszkalny	Witowy nr 3
260	Witowy	budynek mieszkalny	Witowy nr 6
261	Witowy	obora przy domu	Witowy nr 11
262	Żalinowo	dom	Żalinowo nr 9
263	Żalinowo	dom	Żalinowo nr 11
264	Żalinowo	obora / budynek gospodarczy przy domu	Żalinowo nr 11

6.2. ZABYTKI O NAJWYŻSZYM ZNACZENIU DLA GMINY INOWROCŁAW

Gmina Inowrocław posiada wiele obiektów wyróżniających się szczególnie na tle architektury krajowej, posiadających wyjątkową, lokalną i charakterystyczną dla tego obszaru architekturę. Zabytki o najwyższej wartości ze względów historycznych, artystycznych i kulturowych, jednocześnie są chronione poprzez wpis do rejestru zabytków. Najwartościowszą grupę zabytków architektury Gminy tworzy zespół założeń pałacowo- i dworsko-parkowych wpisanych do rejestru zabytków.

Najlepiej zachowane jest założenie pałacowo-parkowe w Olszewicach oraz założenia dworsko-parkowe w Cieślinie, Kruśliwcu, Łojewie, Orłowie i Piotrkowicach w większości przejęte przez prywatnych właścicieli którzy podjęli się remontów, rewitalizacji i odtworzenia pierwotnego stanu obiektów.

W złym stanie, wymagającym podjęcia pilnych prac konserwatorsko-remontowych, są natomiast pałace i dwory w Czystem, Gnojnie, Latkowie i Marulewach, remontu wymaga też pałac we wsi Kłopot.

Wyjątkowymi obiektami sakralnymi w Gminie jest kościół parafialny w Orłowie oraz cmentarz przykościelny w Górze, gdzie w ostatnich latach dokonano konserwacji wielu wyjątkowych w formie nagrobków (np. piramida z 1828 r. – nagrobek Piotra i Anny Czaykowskich i Antoniego i Eleonory Zawadzkich. Najstarszy pochodzi z 1810 r., cenny jest też nagrobek Stanisława Przybyszewskiego z 1931 r. Ponadto nie objęty wpisem do rejestru zabytków kościół parafialny w Górze.

Oryginalną i niezwykłą inicjatywą, popularyzującą dziedzictwo kulturowe Gminy, okazało się otwarcie w 2014 r. skansenu archeologicznego w Kruszy Zamkowej, popularyzującego zamierzchłe dzieje tej wsi, utożsamianej z miejscowością Askaukalis na mapie Ptolemeusza ze 150 r. n.e.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ – SŁABE I MOCNE STRONY GMINY

Mocne strony:

1. Bogata historia Gminy. Unikalne, lokalne dziedzictwo kulturowe.
2. Korzystne położenie geograficzne.
3. Walory krajobrazowe Gminy – środowisko przyrodnicze Gminy, sprzyjające promowaniu na tym obszarze aktywnej rekreacji i sportu.
4. Istnienie parków krajobrazowych w jej sąsiedztwie.
5. Zaktualizowana gminna ewidencja zabytków.
6. Opracowane plany zagospodarowania przestrzennego Gminy.
7. Duża liczba zabytków kultury materialnej, atrakcje, pomniki, miejsca pamięci. Atrakcje turystyczne – grodziska, zabytki architektury, założenia pałacowo- i dworsko-parkowe, cmentarze poewangelickie, szlak bursztynowy.
8. Działania popularyzatorskie – projekty lokalne, np. „Terra Incognita” – popularyzacja dziedzictwa kulturowego, historii i archeologii (stanowiska archeologiczne w Strzemkowie, Borkowie, Ostrowie Krzyckim).
9. Inicjatywy Gminy, np. Projekt Askaukalis – popularyzacja, wydawnictwa, konferencje i rekonstrukcja prastarej polskiej wsi – Kruszy Zamkowej.
10. Dobre warunki do rozwoju turystyki – szlaki turystyczne.
11. Imprezy o charakterze wojewódzkim, powiatowym i lokalnym (festyny, przeglądy).
12. Dogodne położenie komunikacyjne, korzystne powiązania komunikacyjne z największymi miastami województwa.
13. Istniejąca oraz wciąż rozbudowywana infrastruktura techniczna, w tym dobre powiązania komunikacyjne (drogi wojewódzkie, powiatowe).
14. Kulturowanie tradycji, historii i dziedzictwa kulturowego w lokalnych działaniach.
15. Dobrze rozwinięta infrastruktura społeczna – kultury, oświaty, rekreacji i sportu.
16. Silne poczucie tożsamości lokalnej mieszkańców.
17. Skuteczna działalność władz lokalnych, instytucji i społeczeństwa na rzecz rozwoju i promocji Gminy.

Słabe strony:

1. Zbyt niskie nakłady na wspieranie kultury.
2. Słaby dostęp do kultury, do ośrodków kultury, jak np. teatr, kino.
3. Przesuwanie środków na kulturę i dziedzictwo kultury do innych działów w Gminie.
4. Niska integracja społeczna w Gminie. Zbyt mało imprez i działań integrujących lokalną społeczność.
5. Niewystarczająca infrastruktura turystyczna i obsługa szlaków turystycznych.
6. Niedostateczny system informacji turystycznej. Niedostateczna informatyzacja „in situ” (na miejscu) o konkretnych zabytkach i historycznych miejscach w Gminie (brak tablic informacyjnych, znakowań tras, szlaków, miejsc historycznych, punktów turystycznych).
7. Niewystarczająca popularyzacja wiedzy o wartości chronionych obiektów oraz idei ochrony zabytków.
8. Niska świadomość społeczna o prawnych zobowiązaniach właścicieli do należytego utrzymania obiektów historycznych.
9. Niewystarczający stan zabezpieczenia części zabytków i postępujący proces ich niszczenia.
10. Zbyt słabe współdziałanie pomiędzy poszczególnymi jednostkami samorządu terytorialnego w promowaniu atrakcyjności kulturowej i turystycznej regionu.
11. Mała aktywność istniejących organizacji kulturalnych w krzewieniu idei zachowania dziedzictwa kulturowego Gminy.
12. Słabe i zbyt selektywne przygotowanie odbiorców dziedzictwa kulturowego, brak zaangażowania społeczeństwa w rozwój Gminy.
13. Niewykorzystywanie regionalizmów.
14. Brak powiązań między ofertą kulturalną a turystyczną.
15. Niezagospodarowane centra wsi, parki, niedobór bazy sportowo-rekreacyjnej.
16. Niezagospodarowane jezioro – brak plaż, małej architektury, małej gastronomii.
17. Nieuregulowane sprawy własnościowe.
18. Brak miejscowego kapitału, co skutkuje znikomą działalnością inwestycyjną.
19. Wzrost salda migracji.
20. Słabo rozwinięta baza noclegowa dla obsługi ruchu turystycznego.
21. Zły stan techniczny części dróg gminnych.

Szanse:

1. Wykorzystanie turystycznego potencjału Gminy.
2. Budowa baz turystycznych i agroturystycznych w oparciu o obiekty i obszary historyczne.
3. Zwiększenie ilości szlaków turystycznych prowadzących przez miejsca i wsie, w których znajdują się zabytki.
4. Pobudzenie społecznej inicjatywy ochrony zabytków oraz popularyzację wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym.
5. Wykorzystanie aktywności i zaangażowania lokalnej społeczności. Aktywizacja środowisk lokalnej społeczności dzięki środkom pomocowym.
6. Zagospodarowanie centrów wsi, zagospodarowanie terenu przy jeziorze w Gminie – mała architektura, gastronomia.
7. Migracja ludności z miast do wsi, napływ ludności.
8. Modernizacje świetlic wiejskich.
9. Zagospodarowanie parków.
10. Rozwój infrastruktury turystycznej.
11. Oznaczenie i promocja szlaków turystycznych.
12. Polepszenie sieci komunikacyjnej – dostępu do dróg w regionie.
13. Wykorzystanie potencjału i ofert miasta Inowrocławia.
14. Opracowania studialne uwarunkowań i kierunków rozwoju przestrzennego.
15. Zweryfikowanie zakresów ochrony konserwatorskiej.
16. Współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.
17. Pojawienie się funduszy pomocowych wspomagających inwestycje gminne; możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej.
18. Podniesienie poziomu życia ludzi.
19. Wykorzystanie walorów przyrodniczych i zasobów kulturowych dla rozwoju turystyki.
20. Wzrost świadomości w widzeniu obiektu zabytkowego jako miejsca do życia i jako lokowania kapitału.
21. Kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych.
22. Poprawa dostępności do zabytków przez wprowadzanie nowoczesnych, bazujących na technologiach internetowych systemów informacji turystycznej.

23. Wyeksponowanie atutów gminy Inowrocław w promocji powiatu inowrocławskiego.
24. Rosnąca rola samorządu.

Zagrożenia:

1. Zły stan części zabytków, spowodowany brakiem środków finansowych na ich konserwację i renowację. Brak kapitału – środków własnych na sfinansowanie projektów i przedsięwzięć.
2. Realizacje robót konserwatorsko-remontowych prowadzonych bez niezbędnych uzgodnień konserwatorskich i budowlanych.
3. Stosowanie nieprawidłowych rozwiązań technologicznych i materiałowych w pracach remontowych.
4. Niski poziom wykonawstwa prac spowodowanych brakiem odpowiednio wykształconych wykonawców – pracowników o określonych specjalizacjach.
5. Brak dostatecznego nadzoru nad remontami i przebudowami obiektów zabytkowych.
6. Wprowadzanie elementów obcych – np. nieprzemysłanej, niezgodnej z historyczną kolorystyki, agresywnych nośników reklamowych, architektury niezgodnej z lokalnymi tradycjami.
7. Niska świadomość mieszkańców Gminy o dziedzictwie kulturowym i tradycji charakteryzujących Gminę.
8. Zanik wiedzy i wiadomości o lokalnej tradycji niematerialnego dziedzictwa kulturowego.
9. Niewystarczająca promocja dziedzictwa kulturowego Gminy.
10. Odpływ młodych wykształconych osób do miast.
11. Brak skutecznej egzekucji prawa.
12. Postrzeganie zasobów dziedzictwa kulturowego poprzez pryzmat ich gospodarczego wykorzystania lub jako zasobu historycznego.

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

8.1. PRIORYTETY PROGRAMU OPIEKI

Głównym celem *Gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Inowrocław na lata 2018–2021* jest dążenie do poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego z

zachowaniem krajobrazu kulturowego Gminy oraz zainicjowanie procesów zmierzających do wzmocnienia świadomości społecznej mieszkańców i właścicieli obiektów zabytkowych o ważności tego dziedzictwa dla rozwoju Gminy. Do zadań samorządu lokalnego należy przyjęcie priorytetów w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami oraz monitorowanie ich postępu.

Po analizie stanu dziedzictwa kulturowego gminy Inowrocław przyjęto następujące priorytety:

Priorytet 1. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.

Priorytet 2. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy.

Priorytet 3. Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości.

Zasady ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków i znajdujących się w ewidencji obiektów zabytkowych podlegających ochronie konserwatorskiej wg poniższych wytycznych:

1. Działania związane z obiektami o charakterze zabytkowym lub znajdującymi się w strefach ochrony konserwatorskiej powinny uzyskać zgodę Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
2. Nowa zabudowa na terenach zabytkowych musi być dostosowana do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i bryły oraz nawiązywać do lokalnej tradycji architektonicznej.
3. Obiekty zabytkowe należy poddawać systematycznie monitoringowi, a w ramach restauracji, konserwacji czy modernizacji utrzymać pierwotną funkcję lub zbliżoną do pierwotnej.
4. Obiekty zabytkowe podlegające ochronie powinny być użytkowane tak, aby zminimalizować bądź wykluczyć ich degradację.
5. Opieka nad zabytkami musi być sprawowana przez ich właścicieli lub zarządców przez cały okres ich użytkowania.
6. Właściciel lub zarządca jest zobowiązany do prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i innych prac budowlanych przy zabytku, zabezpieczenia i utrzymania obiektu oraz jego otoczenia w należytym stanie, dokumentowania zabytku i korzystania z niego w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości.

7. W zakresie działań Gminy wskazane jest mapowanie (monitorowanie) obiektów zabytkowych, będących pustostanami (gminnych i prywatnych) polegające na tworzeniu aktualizowanej bazy adresów i ich rozmieszczenia na obszarze Gminy służące wskazywaniu niewykorzystanych obiektów zabytkowych do zagospodarowania i wypracowywanie mechanizmów zapobiegających ich degradacji (np. zachęta do dbałości przez system pomocowy dla nowych użytkowników, w tym prywatnych właścicieli, jak wsparcie finansowe czy ulgi w opłatach na rzecz Gminy oraz egzekwowanie obowiązującego systemu prawnego w zakresie kar dla dopuszczających się dewastacji obiektów zabytkowych).
8. Działalność inwestycyjna w strefie ochrony czynnej „W” na etapie projektowania i wykonawstwa musi uwzględnić ochronę obiektów archeologicznych.
9. Stanowiska archeologiczne (ślady osadnictwa, osady, cmentarzyska), objęte ochroną prawną, znane z badań archeologicznych i archiwalnych oraz inspekcji terenowych powinny być zachowane i chronione zgodnie z wytycznymi Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Dla ochrony posiadanych zasobów kulturowych Gmina powinna przyjąć następujące zasady działania:

1. Utworzenie kompletnej ewidencji obiektów zabytkowych (architektura, zabytki techniki, krajobrazy komponowane, obiekty archeologiczne).
2. Wnioskowanie tworzenia stref ochrony konserwatorskiej we współpracy z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków.
3. Czynne wspieranie przez Urząd Gminy działań zmierzających do utrzymania lub przywrócenia jak najlepszego stanu terenom i obiektom o wysokiej wartości kulturowej lub zabytkowej wskazanym przez instytucje powołane do opieki nad zabytkami na danym terenie.
4. Tworzenie planów rozbudowy infrastruktury w oparciu o konsultacje i opinie instytucji powołanych do opieki nad zabytkami na danym terenie.
5. Harmonijne wkomponowywanie w krajobraz nowych obiektów.
6. Kontynuacja form zabudowy tradycyjnej w zabudowie współczesnej.
7. Unikanie zabudowy wielkogabarytowej w bezpośrednim sąsiedztwie obiektów i zespołów zabytkowych.
8. Tworzenie neutralnych pasów zieleni wokół zespołów o szczególnej wartości w oparciu o wyznaczone strefy ochrony konserwatorskiej.

9. Zharmonizowanie tzw. małej architektury z istniejącymi formami zabudowy oraz prawidłowe wkomponowywanie poszczególnych obiektów w obszary o dużych walorach krajobrazowo-kulturowych.
10. Przeciwdziałanie samowoli budowlanej.

8.2. KIERUNKI DZIAŁAŃ I ZADANIA PROGRAMU OPIEKI

W ramach każdego z trzech priorytetów zostały określone główne kierunki działań, którym przypisano określone zadania do realizacji w latach 2018–2021. Władze Gminy zostały zobowiązane ustawą z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U z 2017 r. poz. 2187, z późn. zm.) do złożenia po 2 latach sprawozdania z wykonania Programu. Dla realizacji wyznaczonych priorytetów określono długofalowe kierunki działań, mogące wykraczać także poza czteroletni okres obowiązywania Programu. Jako kierunki działań realizacji *Gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Inowrocław* w ramach przyjętych priorytetów uznano:

1. Zintegrowaną ochronę dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.
2. Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy.
3. Ochronę układów ruralistycznych na obszarach wiejskich.
4. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne.
6. Prowadzenie i monitoring gminnej ewidencji zabytków.
7. Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym Gminy.
8. Korzystanie z nowoczesnych technik informatycznych do promocji dziedzictwa kulturowego.
9. Edukację i popularyzację wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym.
10. Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego, służąca kreacji produktów turystyki kulturowej.
11. Zwiększenie świadomości kulturowej społeczności lokalnej przez włączenie jej przez różne formy aktywności.

12. Wzbudzenie zainteresowania historią i kulturą materialną regionu zapisaną w dziełach architektury, budownictwa, lokalnej tradycji.
13. Wspieranie rozwoju lokalnych inicjatyw kulturotwórczych w zakresie podtrzymania miejscowych tradycji folklorystycznych.
14. Podejmowanie działań umożliwiających gromadzenie i eksponowanie pamiątek lokalnych.
15. Turystyczną promocję regionu.
16. Stworzenie infrastruktury turystycznej w ramach promocji regionu.
17. Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

W ramach każdego z głównych priorytetów określono kierunki działań, które mają być uzyskane przez przypisane im szczegółowe działania. W Programie określono zadania mające na celu polepszenie ogólnej sytuacji obiektów zabytkowych, jak i mieszkańców Gminy w nawiązaniu do szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego. *Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Inowrocław* jest kolejnym opracowaniem o takim charakterze, wykonanym dla obszaru Gminy. Założono, że w czasie trwania pierwszego etapu realizowane będą działania wstępne, mające charakter przygotowawczy. Aby określone działania mogły być zrealizowane potrzebna jest współpraca wielu podmiotów i zrównoważona współpraca między właścicielami obiektów zabytkowych a Gminą. Ważne jest również współdziałanie władz Gminy z jednostkami samorządu terytorialnego wyższego szczebla w odniesieniu do zabytków, ich pielęgnacji, ratowania oraz niezbędnego finansowania.

Planowany zakres kierunków i zadań, określonych w trzech priorytetach przedstawia tabela:

Priorytet I:	
<i>Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego</i>	
<i>Kierunki działań</i>	<i>Zadania</i>
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	<ul style="list-style-type: none"> - Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi i obszarów wskazanych do ochrony w studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego Gminy. - Przestrzeganie ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. - Przeciwdziałanie samowolom budowlanym w obiektach zabytkowych oraz wprowadzenie systemu kontroli prac konserwatorsko-remontowych.

	<ul style="list-style-type: none"> – Ochrona panoram widokowych oraz przedpola widokowych dla wsi o dużych wartościach kulturowych. – Szczególna ochrona środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych. – Egzekwowanie przepisów regulujących działania na obiektach nie wpisanych do rejestru zabytków. – Wspieranie powstawania i rozwoju w Gminie centrów kulturalnych. – Umieszczenie na obiektach zabytkowych tabliczek „zabytek chroniony prawem” na obiektach wpisanych do rejestru zabytków .
Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy	<ul style="list-style-type: none"> – Wnioskowanie do Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpisanie do rejestru zabytków cennych obszarów i obiektów zabytkowych. – Uzupełnianie oraz aktualizacja gminnej ewidencji zabytków (w tym wykreślenie z wykazu obiektów już nieistniejących lub mocno zdegradowanych, które utraciły wartość zabytkową).
Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich	<ul style="list-style-type: none"> – Zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa i poprawa ładu przestrzennego wsi poprzez: <ul style="list-style-type: none"> a. ochronę historycznie ukształtowanego układu dróg, historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych oraz relacji przestrzennych w zespołach zabytkowej zabudowy, b. wypełnianie zabudową wolnych działek budowlanych w obszarach centrów wsi oraz historycznych siedlisk w zgodzie z historyczną kompozycją dawnego układu oraz formą architektoniczną tworzącej go zabudowy.

Priorytet II:	
<i>Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy</i>	
<i>Kierunki działań</i>	<i>Zadania</i>
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	<ul style="list-style-type: none"> – Rozpoczęcie lub kontynuacja prac remontowo-konserwatorskich w obiektach zabytkowych <u>stanowiących własność Gminy</u>. 1. Jaksice – dwór (ul. Dworcowa nr 10), wskazany do remontu z odtworzeniem pierwotnego stanu, podziałów architektonicznych i detalu (trwają prace w przyziemiu – przedszkole); park do rewitalizacji. 2. Komaszyce – dwór nr 13, w stanie średnim, postulowany do remontu połączonego z wymianą współczesnej stolarki, tynków, przemalowaniem w uzgodnieniu ze służbami konserwatorskimi; budynek gospodarczy nr 14 – wskazany do remontu. 3. Krusza Podlotowa – dwór, wskazany do kompleksowego remontu konserwatorskiego z odtworzeniem pierwotnego stanu elewacji, podziałów, detalu architektonicznego, stolarki oraz ceramicznego pokrycia dachu. 4. Krusza Zamkowa – dwór nr 29, wskazany do kompleksowego remontu konserwatorskiego z odtworzeniem pierwotnego stanu elewacji, podziałów,

detalu architektonicznego, wymianą stolarki; park wskazany do rewitalizacji; bezwzględne zachowanie oryginalnych bruków.

5. Latkowo – dwór nr 17 (obecnie punkt biblioteczny, świetlica wiejska i mieszkania), stan budynku zły, wskazany do kompleksowego remontu z odtworzeniem pierwotnego stanu elewacji, podziałów i detalu architektonicznego oraz z wymianą stolarki, tynków i przemalowaniem w uzgodnieniu ze służbami konserwatorskimi.

6. Pławin – dwór nr 17 (punkt biblioteczny, świetlica wiejska i mieszkania) – stan średni (pozbawiony detalu, podziałów, cech stylowych), wskazany do remontu z odtworzeniem pierwotnego stanu elewacji (podziały architektoniczne, detal, kolorystyka).

7. Słońsko – dwór nr 29 (obecnie świetlica wiejska i mieszkania), stan średni, pozbawiony detalu i podziałów architektonicznych, wskazany do remontu połączonego z wymianą stolarki, odnowieniem tynków i przemalowaniem fasady; kapliczka do remontu.

– Rozpoczęcie lub kontynuacja prac remontowo-konserwatorskich w obiektach zabytkowych nie stanowiących własności Gminy.

1. Batkowo – dom nr 27, stan średni i zły, niezbędny remont elewacji, wymiana tynków, plastikowych okien, otynkowanie i przemalowanie elewacji; zachowanie pierwotnych bruków we wsi.

2. Borkowo – dwór nr 8, stan zły, (dach eternit, spękania, brak detalu), do remontu – wymiana stolarki, tynków, przemalowanie.

3. Czyste – dwór nr 29, stan zły, destrukcyjny, nie użytkowany, do kompleksowego remontu konserwatorskiego.

4. Dulsk – dom nr 24, stan zły, elewacja ceglana, spękania – do remontu.

5. Gnojno – dwór nr 1, destrukcyjny nie użytkowany, teren wydzielony, do remontu; zachowany relikwiot ogrodzenia, wskazane odtworzenie całości ogrodzenia wokół założenia dworskiego; park – do rewitalizacji.

6. Góra – dwór nr 27, stan zły, eternit na dachu, elewacja z dużymi spękaniem i ubytkami tynków do kompleksowego remontu konserwatorskiego; teren współcześnie wydzielony.

7. Jacewo – dwór, ul. Brzozowa nr 15 (dawniej 22), dawna rządcówka – budynek frontowy ceglany z zachowaną stolarką w złym stanie technicznym, postulowany do remontu; ul. Brzozowa nr 22 (dawniej 32), spichlerz w stanie bardzo dużego destrukcyjnego – niezbędny pilny remont ratunkowy obiektu; cmentarz ewangelicki zaniedbany do uporządkowania i wydzielenia – tablica informacyjna.

8. Kłopot – dwór nr 32, w stanie średnim, wskazany do remontu połączonego z wymianą stolarki, odtworzeniem tynków i przemalowaniem elewacji.

9. Krusza Duchowna – młyn nr 5, oczyszczenie i uporządkowanie elewacji.

11. Łąkocin – dom nr 6, mocno przekształcony, wskazany do remontu połączonego z wymianą stolarki, tynków i przemalowaniem elewacji; konserwacja zachowanych, dekoracyjnych słupów bramnych; dom nr 8 w stanie złym wskazany do remontu.

12. Łojewo – nr 17 (dom i zabudowa gospodarcza), 18, 25, 31 wskazane do kompleksowego remontu. Założenie dworskie – zły stan ogrodzenia i budynków gospodarczych – postulowane do remontu.

13. Marcinkowo – nr 20, 21, 26, 34 w stanie złym i średnim wskazane do remontu; postulowane zachowanie bruków we wsi.

14. Marulewo – dwór nr 17, w stanie średnim i złym – do remontu, także ogrodzenie z brama; park zaniedbany do rewitalizacji.

15. Pławinek – dwór nr 20, stan wewnątrz i elewacji bardzo zły: dach z eternitu, komin destrukcyjny, obiekt nieużytkowany wskazany do kompleksowego remontu

	<p>wnętrz i elewacji z wymianą stolarki, tynków, i przemalowaniem; zabudowania gospodarcze do remontu.</p> <p>16. Sójkowo – dwór nr 1, w stanie średnim, wskazany do remontu – wymiana stolarki, tynków, przemalowanie.</p> <p>17. Strzemkowo – kaplica, stan zły, do remontu: tynki, przemalowanie.</p> <p>18. Trzaski – dwór nr 1 pozbawiony detalu i podziałów, brama do dworu oraz budynki gospodarcze w stanie złym – do remontu; kapliczka w stanie złym – do remontu.</p> <p>19. Turzany – domy: nr 15 (do remontu); nr18 (dach z eternitu do wymiany, całość do remontu); nr 19 (stan zły, budynek do remontu z zachowaniem i konserwacją oryginalnej stolarki); nr 23 budynek gospodarczy do remontu; droga brukowana do zachowania.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Adaptacja nieużytkowanych obiektów zabytkowych, będących w zasobach Gminy, z możliwością zmiany sposobu użytkowania (np. szkoły).
	<ul style="list-style-type: none"> – Rozpoczęcie procesów rewaloryzacyjnych, dotyczących obszarów i zabytkowych obiektów przemysłowych z możliwością ich adaptacji do nowych funkcji (np. młyny, kuźnie). – Uporządkowanie nieczynnych i zaniedbanych cmentarzy ewangelickich, zarówno siłami własnymi Gminy, jak i wolontariatu. Umieszczenie tablic informujących o historii czynnych i nieczynnych cmentarzy. – Stworzenie planu systematycznych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach Gminy. – Wskazanie właścicielom obiektów zabytkowych możliwości pozyskania dotacji czy refundacji z funduszy krajowych, wojewódzkich czy z Unii Europejskiej.
<p>Podjęmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Popularyzacja miejsc o szczególnym znaczeniu historycznym, kulturowym, krajoznawczym i turystycznym dla Gminy. – Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni: gminnych cmentarzach, obszarach nieczynnych cmentarzy itp. finansowanych metodą „małych grantów”. – Rozpropagowanie idei wolontariatu, aktywizacja lokalnej społeczności w działaniach na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego. – Określenie zasad umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych oraz monitoring ich wdrażania. – Opracowanie zintegrowanego systemu informacji wizualnej o zasobach i wartości dziedzictwa kulturowego Gminy – informacje o znanych postaciach, miejscach, zabytkach i stanowiskach archeologicznych.
<p>Priorytet III:</p> <p>Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości. Badania i dokumentacja dziedzictwa kulturowego</p>	
<p>Kierunki działań</p>	<p>Zadania</p>
<p>Prowadzenie i monitoring gminnej</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Bieżąca aktualizacja <i>Gminnej ewidencji zabytków</i> w formie elektronicznej.

ewidencji zabytków	
Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym Gminy	<ul style="list-style-type: none"> - Udostępnienie informacji o zabytkach regionu na stronie internetowej Gminy. - Utworzenie portalu cyfrowego (bazy danych) poświęconego informacji i promocji zasobów kulturowych Gminy. - Opracowanie interaktywnej mapy zabytków Gminy jako atrakcyjnej graficznie formy promocji dziedzictwa kulturowego z lokalizacją obiektów zabytkowych. - Opracowanie dokumentacji historycznej o zabytkach Gminy.
Korzystanie z nowoczesnych technik informatycznych do promocji dziedzictwa kulturowego	<ul style="list-style-type: none"> - Dostęp do Internetu (jako edukacyjnej bazy danych) w publicznych placówkach oświatowych, w świetlicach i innych - Wspieranie tworzenia przez lokalną społeczność regionalnych portali tematycznych, hobbystycznych.
Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	<ul style="list-style-type: none"> - Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych. - Organizowanie szkoleń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego i udział w nich. - Inicjowanie wydarzeń na terenie Gminy w ramach obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa. - Wydawanie i wspieranie publikacji promujących dziedzictwo kulturowe Gminy – foldery promocyjne, przewodniki. - Popularyzacja wartościowych realizacji konserwatorskich przy zabytkach oraz zagospodarowania obszarów cennych kulturowo i krajobrazowo. - Opracowanie cyklu szkoleń, mających na celu promowanie rewaloryzacji i remontowania obiektów zabytkowych oraz możliwości pozyskiwania funduszy na ten cel. - Upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie edukacji szkolnej – organizowanie i wspieranie zajęć o tej tematyce. - Kulturowanie i popularyzacja wybitnych osobowości szczególnie zasłużonych dla Gminy: Stanisław Przybyszewski, Stanisław Brzeski, Konstanty Gutorski, Antoni Grobelski, Mieczysław Kosiak, Maksymilian i Tomasz Kozłowscy, Stanisław Malicki, Franciszek Szyper czy Adam i Józef Znanieccy,
Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej	<ul style="list-style-type: none"> - Kontynuacja prac nad tworzeniem szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego oraz ich promocja. Przez Gminę wiedzie 6 szlaków turystycznych: Piastowski, Jana Kasprowicza (niebieski – 17,5 km), Stanisława Przybyszewskiego (zielony – 17 km), generała Władysława Sikorskiego (czerwony – 25,5 km) i Powstania Wielkopolskiego (biały – 16 km) oraz odcinek szlaku św. Jakuba „Camino Polaco” (około 12 km). Ścieżka przyrodnicza od

	<p>Balczewa o długości 7,4 km (Rezerwat Balczewo).</p> <ul style="list-style-type: none"> – Wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji wizualnej, obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego Gminy.
<p>Zwiększenie świadomości kulturowej społeczności lokalnej przez włączenie jej w różne formy aktywności</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Wykreowanie wizerunku Gminy, w oparciu o dziedzictwo kulturowe i lokalną tożsamość mieszkańców. – Upowszechnianie edukacji w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego przez zaangażowanie placówek oświatowych (szkoły, biblioteki, domy kultury) oraz kościelnych w organizowanie warsztatów, pracowni, szkoleń, wykładów.
<p>Wzbudzenie zainteresowania historią i kulturą materialną regionu, zapisaną w dziełach architektury, budownictwa, lokalnej tradycji</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Kontynuowanie organizowania imprez obejmujących szeroką tematykę historii i kultury regionu. – Organizacja konkursów plastycznych, fotograficznych, plenerów malarskich i rzeźbiarskich promujących kulturę i tradycję lokalną. – Promocja regionu poprzez działalność domów kultury, świetlic wiejskich, organizacji, stowarzyszeń i lokalnych inicjatyw (gmina Inowrocław jest członkiem Związku Gmin Wiejskich RP i Lokalnej Grupy Działania Czarnoziem na Soli).
<p>Wspieranie rozwoju lokalnych inicjatyw kulturotwórczych w zakresie podtrzymania miejscowych tradycji folklorystycznych</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Wspieranie kulturotwórczych, lokalnych inicjatyw dotyczących podtrzymania miejscowych tradycji folklorystycznych i innych, np. organizowanych cyklicznie dożynek gminnych, festynów.
<p>Podejmowanie działań umożliwiających gromadzenie i eksponowanie pamiątek lokalnych</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Wspieranie i rozwój izb tradycji – miejsc, gdzie można eksponować, przekazywane przez lokalną społeczność pamiątki związane z historią i dziedzictwem kulturowym.
<p>Turystyczna promocja regionu</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Promocja książek, publikacji dotyczących Gminy i jej zasobów kulturowych. Popularyzacja dziedzictwa kulturowego w małych formach wydawniczych: pocztówki, foldery.. – Zamieszczenie w gminnym portalu cyfrowym w dziale informacji turystycznej map zabytków oraz opracowanie szlaku najważniejszych zabytków dla Gminy. – Promocja lokalnych festynów i wydarzeń jak: Festyn „Tradycje Wielkanocne na Kujawach”, „Imieniny u Stacha”, „Majówki” w Łojewie, Dożynki Sołeckie i inne. – Promocja lokalnych produktów kulinarnych i udział w seminariach w rodzaju „Europejski system ochrony produktów regionalnych i tradycyjnych” czy „Wskazówki do promocji budowania marki wytwarzania i dystrybucji.

	<ul style="list-style-type: none"> - Promocja Gminy na wydarzeniach i imprezach regionalnych i wojewódzkich, np. „Otwarcie Sezonu Turystycznego”: promocja walorów dziedzictwa i krajobrazowych. Kontynuacja inicjatyw mających na celu popularyzację w mediach walorów turystycznych Gminy, np. przez stowarzyszenia i lokalne grupy działające w Gminie.
<p>Stworzenie infrastruktury turystycznej w ramach promocji regionu</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Promocja wyznaczonych już szlaków turystycznych, i tworzenie nowych. - Stworzenie form małej architektury (ławki, altany) towarzyszącej trasom turystycznym. - Wspieranie „małej przedsiębiorczości” w Gminie, zaktywizowanie lokalnej społeczności, np. w tworzeniu różnych form usług – agroturystyka, gastronomia itd. - Stworzenie punktów informacji turystycznej w Gminie.
<p>Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością Gminy. - Opracowanie dla lokalnej społeczności kampanii informacyjnej odnośnie możliwości pozyskania środków na cele kulturowe, w tym rewaloryzację obiektów architektury. - Stworzenie systemu odpowiednich ulg i rekompensat finansowych dla właścicieli i dzierżawców obiektów zabytkowych, mających na celu podejmowanie przez nich działań rewaloryzacyjnych. - Wykorzystanie programów pomocowych. np. „Odnowa i Rozwój Wsi” i innych w ochronie dziedzictwa kulturowego Gminy. Oparcie się o środki unijne wzorem inwestycji w regionie.

9. INSTRUMENTARIUM STOSOWANE W REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania określone w *Gminnym programie opieki nad zabytkami* będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- 1) instrumentów prawnych wynikających z przepisów ustawowych (uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, budowa parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością Gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków),
- 2) instrumentów finansowych – finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych,
- 3) instrumentów koordynacji – poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami,
- 4) instrumentów społecznych – poprzez działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami,
- 5) instrumentów kontrolnych – aktualizacja *Gminnej ewidencji zabytków*, (monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego).

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Oceny realizacji *Gminnego programu opieki nad zabytkami* należy dokonać po 2 latach, a zobowiązani do jego realizacji są wójtowie, burmistrzowie i prezydenci miast dokonujący sprawozdań z realizacji gminnych programów opieki nad zabytkami, którą przedstawia się radzie gminy lub miasta. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji gminnego programu uwzględniająca:

- 1) wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania *Gminnego programu opieki nad zabytkami*,
- 2) efektywność ich wykonania.

W ocenie realizacji programu należy wskazać kryteria i wskaźniki oceny realizowanych zadań.

W ramach priorytetu nr 1 „*Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego*” należy uwzględnić:

- 1) poziom objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (w %),
- 2) liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- 3) liczba wniosków o uznanie obiektów i obszarów za pomniki historii,
- 4) zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi.

W ramach priorytetu nr 2: „*Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy*” należy uwzględnić:

- 1) poziom wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami (w %),
- 2) wartość finansową zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczbę (bądź inne mierniki) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów,
- 3) wartość finansową wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczbę obiektów poddanych tymże pracom,
- 4) zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi.

W ramach priorytetu nr 3: „*Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości*” należy uwzględnić:

- 1) liczbę opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego),
- 2) liczbę zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy,
- 3) liczbę utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych, wodnych,
- 4) liczbę opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników),
- 5) liczbę utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej Liczba osób zwiedzających muzea, skanseny, izby regionalne itp.,
- 6) liczbę szkoleń lub liczbę pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawowe źródła finansowania realizacji zadań Programu opieki to:

1. Fundusze europejskie (środki zagraniczne).
2. Środki z budżetu państwa.
3. Środki własne jednostki samorządu terytorialnego.

Dofinansowanie zadań z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego z Funduszy Unii Europejskiej.

Pozyskiwanie środków finansowych na zadania inwestycyjne jest również możliwe ze źródeł zewnętrznych. Możliwość współfinansowania działań obejmujących zarówno podnoszenie poziomu wiedzy w zakresie kultury i historii, jak również zachowanie oraz ochronę dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim, istnieje ze środków finansowych Unii Europejskiej. W ramach funduszy polityki spójności będzie realizowanych 6 krajowych programów, w tym jeden ponadregionalny dla województw Polski Wschodniej oraz instrument współpracy transgranicznej i ponadnarodowej:

1. Infrastruktura i Środowisko
2. Inteligentny Rozwój
3. Wiedza Edukacja Rozwój
4. Polska Cyfrowa
5. Pomoc Techniczna
6. Europejska Współpraca Terytorialna i Europejski Instrument Sąsiedztwa oraz
7. Programy Regionalne, w tym Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Dofinansowanie zadań z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego ze źródeł zagranicznych poza unijnych.

Dofinansowanie zadań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego możliwe jest w ramach programu *Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego* oraz *Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej* w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego. Oba programy współfinansowane ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

Istnieje też możliwość dofinansowanie zadań z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego ze środków pozarządowych; dofinansowanie zadań z zakresu ochrony dóbr kultury obejmuje również działalność fundacji i organizacji pożytku, np. Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej.

Dofinansowanie zadań z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego z budżetu państwa.

Finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach w Polsce reguluje ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U z 2017 r. poz. 2187, z późn. zm.). Zapisy rozdziału 7 regulują zasady finansowania opieki nad zabytkami.

Kwestie dofinansowania prac przy obiektach zabytkowych reguluje rozporządzenie Ministra Kultury z 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Wsparcie finansowe z budżetu państwa pochodzi ze środków:

- 1) Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Programów Operacyjnych,
- 2) Wojewody Kujawsko-Pomorskiego, będących w dyspozycji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- 3) Budżetu samorządu województwa kujawsko-pomorskiego i jednostek samorządu terytorialnego,
- 4) Funduszu Kościelnego (dla prac przy obiektach sakralnych, nie obejmujących konserwacji ruchomego wyposażenia kościołów),
- 5) Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (dla założeń zieleni zabytkowej).

Dofinansowanie zadań z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego z budżetu samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego:

Z budżetu samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego wspierane są zadania z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami zgodnie z obowiązującą ustawą z dnia 24 kwietnia 2003 r. (Dz. U. z 2018 r. poz. 450, z późn. zm.) o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, która zobowiązuje organy administracji publicznej do współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy.

Zasady przyznawania dotacji na realizację zadań publicznych określają przepisy ustawy z dnia 13 października 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. 2017 r. poz. 2077, z późn. zm.). W celu racjonalnego wykorzystania środków budżetu województwa na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe, wprowadzono zasady określające procedurę organizowania otwartych konkursów ofert poprzedzających przyznanie dotacji oraz zasady rozliczania.

Zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków znajdujących się na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego określone są stosownymi uchwałami.

Informacje o zasadach i kryteriach dotyczących możliwości pozyskiwania środków finansowych na zadania związane z ochroną i opieką nad zabytkami znajdują się na podanych poniżej stronach internetowych:

Programy Ministra Kultury Dziedzictwa Narodowego na rok 2018

Ochrona zabytków:

<http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/finansowanie-i-mecenat/programy-ministra/programy-mkidn-2018/ochrona-zabytkow.php>

Ochrona zabytków archeologicznych:

<http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/finansowanie-i-mecenat/programy-ministra/programy-mkidn-2018/ochrona-zabytkow-archeologicznych.php>

Wspieranie działań muzealnych:

<http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/finansowanie-i-mecenat/programy-ministra/programy-mkidn-2018/wspieranie-dzialan-muzealnych.php>

Kolekcje muzealne:

<http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/finansowanie-i-mecenat/programy-ministra/programy-mkidn-2018/kolekcje-muzealne.php>

Wspieranie opieki nad miejscami pamięci i trwałymi upamiętnieniami w kraju:

<http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/finansowanie-i-mecenat/programy-ministra/programy-mkidn-2018/wspieranie-opieki-nad-miejscami-pamieci-i-trwalymi-upamietnieniami-w-kraju.php>

Wspieranie samorządowych instytucji kultury – opiekunów miejsc pamięci:

<http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/finansowanie-i-mecenat/programy-ministra/programy-mkidn-2018/wspieranie-samorzadowych-instytucji-kultury-ndash-opiekunow-miejsc-pamieci.php>

Kultura ludowa i tradycyjna:

<http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/finansowanie-i-mecenat/programy-ministra/programy-mkidn-2018/kultura-ludowa-i-tradycyjna.php>

Informacje dotyczące „Regionalnych programów operacyjnych”

<http://www.mojregion.eu/index.php/rpo/strona-glowna-rpo>

Informacje dotyczące programu operacyjnego „Infrastruktura i środowisko”

<https://www.pois.gov.pl/>

Informacje dotyczące programu operacyjnego „Fundusz dla organizacji pozarządowych”

<https://www.programszwajcarski.gov.pl/strony/o-programie/projekty-1/spoleczenstwo-obywatelskie-i-wspolpraca-partnerska/czas-wziac-sprawy-w-swoje-rece/>

12. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTEKÓW

Rada Gminy Inowrocław, zgodnie z Ustawą z dn. 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U z 2017 r. poz. 2187, z późn. zm.), posiada prawo przyznawania dotacji celowych z własnych środków na prace przy zabytkach znajdujących się na terenie gminy.

Gmina może uchwalić zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków oraz nie wpisanych do rejestru zabytków znajdujących się na terenie gminy.

Długofalowa polityka gminy w tym zakresie oraz realizacja Programu jest szansą na ratowanie tego dziedzictwa dla przyszłych pokoleń. Realizacja programu poddana będzie ocenie Rady Gminy w Inowrocławiu po upływie dwóch lat od jego uchwalenia. W sprawach nie uregulowanych w Programie mają zastosowanie obowiązujące przepisy prawa.

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Inowrocław wpisuje się w strategiczne programy wyższego szczebla i koresponduje z celem nadrzędnym, którym jest ochrona dziedzictwa kulturowego gminy Inowrocław, co przekłada się na konkurencyjność regionu i jakość życia mieszkańców.

Opracowanie programu (z informacjami od wydziału finansowego) ma na celu określenie planowanych i prowadzonych przez gminę inwestycji związanych z ochroną zabytków w ciągu 4 lat czyli w okresie obowiązywania *Gminnego programu opieki nad zabytkami*. Zadania inwestycyjne dotyczą:

- 1) ochrony zabytków wprowadzone do wieloletniego programu inwestycyjnego (dotyczy zabytków będących własnością gminy),
- 2) ochrony zabytków wprowadzone do gminnych programów przyjętych uchwałami rady gminy (programy rewitalizacji, rozwoju lokalnego, ochrony środowiska i gospodarki komunalnej itp.).

Dotyczy to zarówno czynności konserwatorskich, jak i prac remontowo-budowlanych (w tym także o charakterze komunalnym) przy:

- 1) obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków (nieruchomych, ruchomych i archeologicznych),
- 2) obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków,
- 3) obszarach objętych ochroną konserwatorską (w tym wpisanych do rejestru zabytków oraz objętych ochroną na mocy zapisów w miejscowych planach zagospodarowania

- przestrzennego, wskazanych do ochrony konserwatorskiej w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz na terenach parków kulturowych),
- 4) związanych z pielęgnacją i rewaloryzacją zieleni zabytkowej (m.in. parki, ogrody, cmentarze, aleje).
  - 5) prace studialne, dokumentacyjne i projektowe,
  - 6) działania edukacyjne, promocyjne itp.

W programie opieki określono poziom wysokości finansowania planowanych przez gminę zadań z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego (np. poprzez wskazanie udziału procentowego w corocznie uchwalanym budżecie). Wskazane jest, aby w drodze stosownej uchwały gminy dofinansowywały prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

Zadania programu opieki mogą też być realizowane przez instytucje kultury podległe gminie (np. muzea, biblioteki, izby regionalne, izby tradycji), w ramach działalności bieżącej.

Ponadto (w zakresie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie) gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji, prowadzoną przez organizacje pozarządowe (m.in. stowarzyszenia), a dotyczące środowiska kulturowego gminy.

Dotacje z budżetu gminy na prace konserwatorskie przy zabytkach

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jednostki samorządu terytorialnego mają możliwość dotowania prac konserwatorskich, restauratorskich oraz robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. Tryb udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków określa w drodze uchwały organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego.

Z budżetu gminy dotacje powinny być udzielane zgodnie z obowiązującym prawem, w sprawie zasad udzielania i rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. Gmina w 2016 roku przeznaczyła na prace remontowe przy obiektach stanowiących jej własność kwotę 50.000,00 złotych, zaś w 2017 roku – 66.352,19 zł.

W 2018 roku na prace przy obiektach zabytkowych położonych na terenie gminy (i przy dwóch obiektach sakralnych poza jej granicami , ale związanych z mieszkańcami gminy)

zaplanowano kwotę 86.051,00 zł (w tym na dwa obiekty sakralne poza granicami gminy kwotę 35.000 zł).

W kolejnych latach, w tym obejmujących czas obowiązywania *Gminnego programu opieki nad zabytkami* (do 2021 roku) Gmina planuje przeznaczać na dotacje celowe lub dofinansowywanie prac konserwatorsko-remontowych przy wybranych obiektach zabytkowych położonych na jej terenie środki finansowe w wysokości 100.000,00 zł rocznie.

Zgodnie z uchwałą mogą być udzielane dotacje w wysokości np. do 50% nakładów koniecznych do wykonania prac, a w uzasadnionych przypadkach do 100% nakładów koniecznych. Warunkiem jest złożenie wniosku o przyznanie dotacji.

Ulgi podatkowe:

Formą pomocy finansowej dla właścicieli obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków jest system ulg podatkowych:

1. Na podstawie art. 4, ust. 1, pkt 9, lit. c i d ustawy z dnia 28 lipca o podatku od spadku i darowizn (Dz. U. z 2018 r. poz. 644, z późn. zm.) zwolnione od podatku jest nabycie spadku zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, jeżeli nabywca jest zaliczany do I lub II grupy spadkowej oraz gdy zabezpiecza je i konserwuje zgodnie z obowiązującymi przepisami. Zwolnienie od podatku przysługuje też w przypadku nabycia spadku zabytków ruchomych i kolekcji wpisanych do rejestru zabytków.
2. Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt 6 ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2018 r. poz. 1445, z późn. zm.) zwalnia się od podatku od nieruchomości: budynki i grunty wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

13. ZAŁĄCZNIKI

13.1. Nr 1 - wykaz stanowisk archeologicznych w ewidencji zabytków archeologicznych

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Kultura / chronologia	Uwagi
1.	Balczewo	1	44-41	119	KPL, KAK, KCSZ, WEB, KŁ, KP, WSR, PSR/NOW	
2.	Balczewo	2	45-41	29	KPL, KAK, KP, WSR, NOW	
3.	Balczewo	3, 3a	44-41	120, 121	KPL, WEB, KŁ, KP, WSR, NOW	
4.	Balczewo	4	44-41	122	KP	
5.	Balczewo	5	44-41	123	SR	
6.	Balczewo	6	44-41	124	KP	
7.	Balczewo	7	44-41	125	KŁ, KP, WSR, NOW	
8.	Balczewo	8	44-41	126	KPL, KŁ, KP, PSR	
9.	Balczewo	9	44-41	127	KAK, KŁ, KP, WSR, NOW	
10.	Balczewo	10	44-41	128	WSR, NOW	
11.	Balczewo	11	44-41	129	KŁ, WSR, PSR, NOW	
12.	Balczewo	12	44-41	130	KAK, KŁ, NOW	
13.	Balczewo	13	44-41	131	NOW	
14.	Balczewo	14	44-41	132	PSR/NOW	
15.	Balczewo	15	44-41	133	PSR, NOW	
16.	Balczewo	16	44-41	134	PSR, NOW	
17.	Balczewo	17	44-41	135	PSR, NOW	
18.	Balczewo	18	44-41	136	KP, WSR, NOW	
19.	Balczewo	19	44-41	137	KAK, WEB, KŁ, WSR, NOW	
20.	Balczewo	20	45-41	30	? pradzieje, PSR, NOW	
21.	Balczewo	21	45-41	31	KPL, KŁ, NOW	
22.	Balczewo	22	45-41	32	WSR, NOW	
23.	Balczewo	23	45-41	33	KPL, NOW	
24.	Balczewo	24	45-41	34	KPL, KP, WSR, PSR, NOW	
25.	Balczewo	25	45-41	35	KPL, NOW	
26.	Balczewo	26	45-41	36	WSR, NOW	
27.	Balczewo	27	45-41	37	KPL, KAK, NOW	

28.	Balczewo	28	45-41	38	WSR, NOW	
29.	Balczewo	29	45-41	39	PSR, NOW	
30.	Balczewo	30	45-41	40	NOW	
31.	Balczewo	31	45-41	41	? pradzieje, NOW	
32.	Balczewo	32	45-41	42	KPL, NOW	
33.	Balczewo	33	45-41	43	KP	
34.	Balczewo	34	45-41	44	KP	
35.	Balin	1	44-40	128	PSR/NOW	
36.	Balin	2	44-40	129	PSR	
37.	Balin	3	44-40	130	WSR, PSR, NOW	
38.	Balin	4	44-40	131	WSR	
39.	Balin	5	44-40	132	WSR, PSR	
40.	Balin	6	44-41	1	PSR/NOW	
41.	Batkowo	1	45-39	72	KPL, KAK, KŁ, KP	
42.	Batkowo	2, 2a	45-39	73,74	KPL, KAK, KŁ, KP, WSR, PSR-NOW	
43.	Batkowo	3	45-39	75	KPL, WSR, PSR, NOW	
44.	Batkowo	4	45-39	76	KPL, WSR	
45.	Batkowo	5	45-39	77	KPL, KP, PSR-NOW	
46.	Batkowo	6	45-39	78	KPL, KŁ, KP, WSR, PSR-NOW	
47.	Batkowo	7	45-39	79	KŁ, WSR	
48.	Batkowo	8	45-39	80	KPL, NOW	
49.	Batkowo	9	45-39	81	EK, WSR	
50.	Batkowo	10	45-39	82	KCWR, KPL, KŁ	
51.	Batkowo	11	45-39	83	KPL, KŁ, KP, WSR	
52.	Batkowo	12	45-39	84	WSR, NOW	
53.	Batkowo	13	45-39	85	WSR, NOW	
54.	Batkowo	14	45-39	86	NOW	
55.	Batkowo	15	45-39	87	PSR, NOW	
56.	Batkowo	16	45-39	88	NOW	
57.	Batkowo	17	45-39	89	NESCH-WEB	
58.	Borkowo	1	44-39	16	WSR	grodzisko wpisane do rejstru zabytków
59.	Borkowo	2	43-39	176	KŁ, WSR	
60.	Borkowo	3	43-39	174	KP, WSR	
61.	Borkowo	4	43-39	175	KP, WSR	
62.	Borkowo	5	44-39	17	KŁ, KP, WSR	
63.	Borkowo	6	44-39	18	KCSZ, KŁ, KP	

64.	Borkowo	7	43-39	172	PSR	
65.	Borkowo	8	43-39	173	KP, WSR	
66.	Cieślin	1	44-39	53	WSR	
67.	Cieślin	2	44-39	54	WSR, PSR	
68.	Cieślin	3	44-40	1	PSR	
69.	Cieślin	4	44-40	2	PSR	
70.	Cieślin	5	44-40	3	PSR	
71.	Cieślin	6	44-39	55	KP	
72.	Cieślin	7	44-39	56	KŁ, KP, WSR, PSR	
73.	Cieślin	8	44-39	57	WSR, PSR/NOW	
74.	Cieślin	9	44-39	58	KPL, KP	
75.	Cieślin	10	44-39	59	KP, WSR	
76.	Cieślin	11	44-40	4	PSR	
77.	Cieślin	12	44-39	60	KPL, PSR, NOW	
78.	Cieślin	13	44-39	61	PSR, NOW	
79.	Cieślin	14	44-39	62	KP	
80.	Czyste	1	44-39	63	PSR	
81.	Czyste	2	44-39	64	KPL, OR	
82.	Czyste	3	44-39	65	KPL	
83.	Czyste	4	44-39	66	NOW	
84.	Czyste	5	43-40	44	PSR, NOW	
85.	Czyste	6	43-40	45	OR	
86.	Czyste	7	43-40	46	PSR	
87.	Czyste	8	43-40	47	KPL, OR	
88.	Czyste	9	43-40	48	KPL	
89.	Czyste	10	43-40	49	NOW	
90.	Czyste	11	43-40	50	HA-LAT	
91.	Czyste	12	43-40	51	KAK	
92.	Czyste	13	43-40	69	HA-LAT	
93.	Czyste	14	43-40	226	LAT	
94.	Czyste	15	43-40	227	LAT	
95.	Czyste	16	43-40	130	PSR	
96.	Dalkowo	1	44-40	133	PSR/NOW	
97.	Dalkowo	2	44-40	134	KPL, KP	
98.	Dalkowo	3	44-40	135	KP, WSR, PSR/NOW	
99.	Dalkowo	4	44-40	136	KPL, KP, WSR, PSR, NOW	
100.	Dalkowo	5	44-40	137	WSR	
101.	Dalkowo	6	44-40	138	KP	
102.	Dalkowo	7	44-40	139	KPL, WSR	

103.	Dalkowo	8	44-40	140	WSR	
104.	Dalkowo	9	44-40	141	WSR, NOW	
105.	Dalkowo	10	44-40	142	PSR/NOW	
106.	Dalkowo	11	44-40	143	PSR	
107.	Dalkowo	12	44-40	144	PSR, NOW	
108.	Dalkowo	13	44-41	2	WSR	
109.	Dulsk	1	45-41	111	PSR	
110.	Dulsk	2	45-41	112	KP, WSR, PSR, NOW	
111.	Dulsk	3	45-41	113	KPL, WSR, NOW	
112.	Dulsk	4	45-41	114	KP, WSR, NOW	
113.	Dulsk	5	45-41	115	PSR/NOW	
114.	Dulsk	6	45-41	116	WSR, PSR, NOW	
115.	Dulsk	7	45-41	117	WSR, PSR, NOW	
116.	Dulsk	8	45-41	118	KAK, WSR, PSR/NOW	
117.	Dulsk	9	45-41	119	KPL, PSR/NOW	
118.	Dulsk	10	45-41	120	PSR, NOW	
119.	Dulsk	11	45-41	121	KPL, KAK, KP, WSR, NOW	
120.	Dziennice	1	45-41	45	NE	
121.	Dziennice	2	45-41	46	WSR	
122.	Dziennice	3	45-41	47	? pradzieje, WSR, PSR, NOW	
123.	Dziennice	4	45-41	48	WSR	
124.	Dziennice	5	45-41	49	KPL, PSR/NOW	
125.	Dziennice	6	45-41	50	WSR, NOW	
126.	Dziennice	7	45-41	51	? pradzieje, WSR, PSR/NOW	
127.	Dziennice	8	45-41	52	KCWR	
128.	Dziennice	9	45-41	53	KŁ, PSR/NOW	
129.	Dziennice	10	45-41	54	KT, KŁ, WSR, NOW	
130.	Dziennice	11	45-41	55	? pradzieje, NOW	
131.	Dziennice	12	45-41	56	NOW	
132.	Dziennice	13	45-41	57	KPL, NOW	
133.	Dziennice	14	45-41	58	KPL, NOW	
134.	Dziennice	15	45-41	59	KPL, NOW	
135.	Dziennice	16	45-41	60	WSR, NOW	
136.	Dziennice	17	45-41	61	NOW	
137.	Gnojno	1	44-40	55	KCWR, KPL, KP, NOW	
138.	Gnojno	2	44-40	56	KPL, KŁ, KP, WSR, NOW	

139.	Gnojno	3	44-40	57	KŁ, KP, WSR, PSR, NOW	
140.	Gnojno	4	43-40	15	NOW	
141.	Gnojno	5	43-40	16	PSR, NOW	
142.	Gnojno	6	43-40	17	PSR	
143.	Gnojno	7	43-40	18	NOW	
144.	Gnojno	8	43-40	19	WSR	
145.	Gnojno	9	43-40	20	PSR, NOW	
146.	Gnojno	10	43-40	21	LAT	
147.	Gnojno	11	43-40	22	NOW	
148.	Gnojno	12	43-40	23	NOW	
149.	Gnojno	13	43-40	24	NOW	
150.	Gnojno	14	43-40	28	PSR	
151.	Gnojno	15	43-40	29	NOW	
152.	Gnojno	16	43-40	30	NOW	
153.	Gnojno	17	43-40	31	NOW	
154.	Gnojno	18	43-40	32	LAT	
155.	Gnojno	19	43-40	33	HA-LAT	
156.	Gnojno	20	44-40	58	KPL, KŁ, KP, WSR	
157.	Gnojno	21	44-40	59	KŁ	
158.	Gnojno	22	44-40	60	WSR, NOW	
159.	Gnojno	23	44-40	61	WSR, NOW	
160.	Gnojno	24	44-40	62	KŁ, NOW	
161.	Gnojno	25	44-40	63	WSR, NOW	
162.	Gnojno	26	44-40	64	KP	
163.	Gnojno	27	44-40	65	WSR, NOW	
164.	Góra	1	45-41	91	PSR/NOW, NOW	
165.	Góra	2	45-41	92	WSR	
166.	Góra	3	45-41	93	KPL, KAK, KŁ	
167.	Góra	4	45-41	94	KP, WSR, PSR	
168.	Góra	5	45-41	95	KPL, KŁ, WSR, NOW	
169.	Góra	6	46-41	5	KŁ, WSR	
170.	Góra	7	45-41	96	WSR, NOW	
171.	Góra	8	45-41	97	WSR, NOW	
172.	Góra	9	45-41	98	WSR, PSR/NOW	
173.	Góra	10	45-41	99	WSR, NOW	
174.	Góra	11	45-41	100	? pradzieje	
175.	Góra	12	45-41	101	KPL, KŁ, KP, WSR	
176.	Góra	13	45-41	102	KAK, NOW	
177.	Góra	14	45-41	103	WSR, NOW	

178.	Góra	15	45-41	104	KPL, KAK, KŁ, WSR, NOW	
179.	Góra	16	45-41	105	KPL, NOW	
180.	Góra	17	45-41	106	WSR, NOW	
181.	Góra	18	45-41	107	KCWR, PSR/NOW	
182.	Góra	19	45-41	108	WSR, NOW	
183.	Góra	20	45-41	109	WSR	
184.	Góra	21	45-41	110	NE	
185.	Jacewo	1	44-40	144	WSR, NOW	
186.	Jacewo	2	44-40	145	PSR/NOW	
187.	Jacewo	3	44-40	146	KPL, KP, WSR, PSR	
188.	Jacewo	4a, 4b	44-40	147, 148	KPL, KI, WEB, KŁ, KP, WSR, PSR/NOW	
189.	Jacewo	5a,b	44-40	149, 150	KPL, KŁ, KP, WSR	
190.	Jacewo	6	44-40	151	KP	
191.	Jacewo	7	44-40	152	KŁ, KP, WSR	
192.	Jacewo	8	44-40	153	KAK, KŁ, KP, PSR	
193.	Jacewo	9	44-40	154	EK, KŁ, PSR/NOW	
194.	Jacewo	10	45-40	87	PSR/NOW	
195.	Jacewo	11	45-40	88	PSR/NOW	
196.	Jacewo	12	44-40	155	KPL, KŁ, KP	
197.	Jacewo	13	44-40	156	PSR/NOW	
198.	Jacewo	14	44-40	143	PSR	
199.	Jacewo	15	44-40	157	KPL, KŁ, KP, WSR, PSR/NOW	
200.	Jacewo	16	44-40	158	WSR, PSR/NOW	
201.	Jacewo	17	44-40	159	KP, PSR/NOW	
202.	Jacewo	18	44-40	160	PSR/NOW	
203.	Jacewo	19	44-40	161	PSR/NOW	
204.	Jacewo	20	44-40	162	KŁ, KP, WSR, PSR	
205.	Jacewo	21	44-40	163	KPL, KP	
206.	Jacewo	22	44-40	164	KPL, KP, WSR, PSR	
207.	Jacewo	23	44-40	165	KPL, KAK, KŁ, KP, PSR/NOW	
208.	Jacewo	24	44-40	166	KCSZ, KŁ, KP, WSR, PSR, NOW	
209.	Jacewo	25	44-40	167	KP, WSR, PSR	
210.	Jacewo	26	44-40	168	KP, NOW	
211.	Jacewo	27	44-40	169	KŁ	
212.	Jacewo	28	44-40	170	KPL, KŁ	
213.	Jaksice	1	43-39	139	PSR	

214.	Jaksice	2	43-39	140	KŁ, KP, WSR, PSR	
215.	Jaksice	3, 3a,3b	43-39	143,146, 148	KPL, KAK, KŁ, KP, WSR, PSR	
216.	Jaksice	4	43-39	141	KŁ, KP, WSR, PSR	
217.	Jaksice	5	43-39	142	KP, WSR, PSR/NOW	
218.	Jaksice	6,6a,6b	43-39	137, 138, 139	KPL, KŁ, KP, WSR, PSR	
219.	Jaksice	7	43-39	131	PSR/NOW	
220.	Jaksice	8	43-39	130	PSR/NOW	
221.	Jaksice	9	43-39	135	WSR, PSR	
222.	Jaksice	10	43-39	136	KPL, KŁ, KP, WSR, PSR/NOW	
223.	Jaksice	11, 11a	43-39	132, 130	KŁ, KP, WSR	
224.	Jaksice	12	43-39	134	KŁ, KP, WSR, PSR/NOW	
225.	Jaksice	13	43-39	150	KŁ, WSR, PSR	
226.	Jaksice	14	43-39	151	PSR	
227.	Jaksice	15	43-39	152	PSR	
228.	Jaksice	16	43-39	153	PSR/NOW	
229.	Jaksice	17	43-39	154	WSR	
230.	Jaksice	18	43-39	126	KPL, KAK, KŁ, KP, WSR, PSR/NOW	
231.	Jaksice	19	43-39	155	PSR	
232.	Jaksice	20	43-39	128	KŁ, KP, WSR, PSR/NOW	
233.	Jaksice	21	43-39	127	KAK, KŁ, KP, WSR	
234.	Jaksice	22	43-39	156	PSR,NOW	
235.	Jaksice	23	43-39	125	KŁ, KP, WSR, PSR	
236.	Jaksice	24	43-39	123	KPL, KŁ, KP, WSR, PSR	
237.	Jaksice	25, 25a	43-39	108,109	KAK, KŁ, KP, WSR	
238.	Jaksice	26	43-39	157	PSR	
239.	Jaksice	27	43-39	105	? prądzieje	
240.	Jaksice	28	43-39	158	PSR, NOW	
241.	Jaksice	29	43-39	159	NOW	
242.	Jaksice	30	43-39	160	WSR, PSR	
243.	Jaksice	31	43-39	161	NOW	
244.	Jaksice	32	43-39	106	NE, KP	
245.	Jaksice	33	43-39	107	WSR, PSR	
246.	Jaksice	34	43-39	162	PSR, NOW	
247.	Jaksice	35	43-39	163	NOW	
248.	Jaksice	36	43-39	164	WSR	

249.	Jaksice	37	43-39	165	NOW	
250.	Jaksice	38	43-39	166	NE	
251.	Jaksice	39	43-39	124	KŁ, KP, WSR, PSR	
252.	Jaksice	40	43-39	129	KŁ, KP, WSR	
253.	Jaksice	41	43-39	167	PSR/NOW	
254.	Jaksice	42	43-39	133	KPL, KŁ, KP, PSR/NOW	
255.	Jaksice	43	43-39	144	WSR, NOW	
256.	Jaksice	44	43-39	145	KPL, KŁ, KP, WSR, PSR	
257.	Jaksice	45	43-39	147	KP	
258.	Jaksice	46	43-39	149	WSR	
259.	Jaksiczki	1	43-39	44	KPL, KŁ, WSR	
260.	Jaksiczki	2	43-39	47	KŁ	
261.	Jaksiczki	3	43-39	40	KŁ, KP	
262.	Jaksiczki	4	43-39	41	KPL	
263.	Jaksiczki	5	43-39	42	NE	
264.	Jaksiczki	6	43-39	43	KŁ	
265.	Jaksiczki	7	43-39	45	KŁ, KP, WSR	
266.	Jaksiczki	8	43-39	46	KAK, KŁ, WSR	
267.	Jaksiczki	9	43-39	48	KPL, KŁ, KP	
268.	Jaronty	1	45-41	73	KAK, KŁ, WSR, NOW	
269.	Jaronty	2	45-41	74	PSR, NOW	
270.	Jaronty	3	45-41	75	KPL, KAK, KŁ, WSR, NOW	
271.	Jaronty	4	45-40	116	WSR	
272.	Jaronty	5	45-41	76	KPL, ? pradzieje, WSR, PSR, NOW	
273.	Jaronty	6	45-41	77	KPL, KŁ, WSR, NOW	
274.	Jaronty	7	45-41	78	KŁ, KP, NOW	
275.	Jaronty	8	45-41	79	KŁ, WSR, NOW	
276.	Jaronty	9	45-41	80	KAKA, KŁ, NOW	
277.	Karczyn Wieś	1	46-41	21	KPL, KAK, WEB, KŁ, KP	
278.	Karczyn Wieś	2	46-41	22	PSR/NOW	
279.	Karczyn Wieś	3	46-41	23	PSR	
280.	Karczyn Wieś	4	46-41	26	KŁ, KP, WSR, PSR	
281.	Karczyn Wieś	5	46-41	27	KPL, KP, WSR, PSR	
282.	Karczyn Wieś	6	46-41	28	KPL, KŁ	
283.	Karczyn Wieś	7	46-41	38	KPL, KAK, KŁ, KP	
284.	Karczyn Wieś	8	46-41	39	KŁ, KP, NOW	

285.	Karczyn Wieś	9	46-41	29	KŁ, WSR, NOW	
286.	Karczyn Wieś	10	46-41	40	KAK, KŁ, NOW	
287.	Karczyn Wieś	11	46-41	41	KPL, KAK, WEB, KŁ, KP	
288.	Karczyn Wieś	12	46-41	42	PSR/NOW	
289.	Karczyn Wieś	13	46-41	43	PSR	
290.	Karczyn Wieś	14	46-41	44	KŁ, KP, WSR, PSR	
291.	Karczyn Wieś	15	46-41	45	KPL, KP, WSR, PSR	
292.	Karczyn Wieś	16	46-41	46	KŁ, KP, NOW	
293.	Karczyn Wieś	17	46-41	47	KŁ, WSR, NOW	
294.	Karczyn Wieś	18	46-41	30	KPL, KAK, KT, KŁ, KP, WSR	
295.	Karczyn Wieś	19	46-41	38	KŁ, KP, NOW	
296.	Karczyn Wieś	20	46-41	31	KŁ, WSR, NOW	
297.	Karczyn Wieś	21	46-41	32	KAK, KŁ, NOW	
298.	Karczyn Wieś	22	46-41	33	KPL, KAK, WEB, KŁ, KP	
299.	Karczyn Wieś	23	46-41	22	PSR/NOW	
300.	Karczyn Wieś	24	46-41	23	PSR	
301.	Karczyn Wieś	25	46-41	24	KŁ, KP, WSR, PSR	
302.	Karczyn Wieś	26	46-41	25	KPL, KP, WSR, PSR	
303.	Karczyn Wieś	27	46-41	34	KPL, KŁ, NOW	
304.	Karczyn Wieś	28	46-41	35	KPL, KAK, KŁ, WSR	
305.	Karczyn Wieś	29	46-41	36	KŁ	
306.	Karczyn Wieś	30	46-41	37	KŁ	
307.	Kłopot	1	44-40	67	KPL, KŁ, KP, WSR, PSR, NOW	
308.	Kłopot	2	44-40	68	KP, WSR, NOW	
309.	Kłopot	3	44-40	69	WSR, PSR, PSR/NOW	
310.	Kłopot	4	44-40	70	KPL, KP, WSR, PSR	
311.	Kłopot	5	44-40	71	PSR	
312.	Kłopot	6	44-40	72	WSR, NOW	
313.	Kłopot	7	44-40	73	KŁ, WSR, PSR, NOW	
314.	Kłopot	8	44-40	74	KPL, KŁ, WSR, NOW	
315.	Kłopot	9	44-40	75	KŁ, WSR, NOW	
316.	Kłopot	10	44-40	76	WSR, NOW	
317.	Komaszyce	1	45-41	1	KPL, KAK, KŁ, KP, WSR, NOW	
318.	Komaszyce	2	45-41	2	KŁ, PSR, NOW	
319.	Komaszyce	3	45-41	3	WSR, NOW	
320.	Komaszyce	4	45-41	4	KŁ, PSR, NOW	

321.	Komaszyce	5	45-41	5	KPL, WSR, NOW	
322.	Komaszyce	6	45-41	6	NOW	
323.	Komaszyce	7	45-41	7	WSR, NOW	
324.	Komaszyce	8	45-41	8	? prądzieje, WSR, NOW	
325.	Komaszyce	9	45-41	9	WSR, NOW	
326.	Komaszyce	10	45-41	10	? prądzieje, WSR, NOW	
327.	Komaszyce	11	45-41	11	WSR, NOW	
328.	Komaszyce	12	45-41	12	KŁ, WSR, NOW	
329.	Komaszyce	13	45-41	13	KPL, KAK, WSR	
330.	Komaszyce	14	45-41	14	PRADZIEJE	
331.	Komaszyce	15	45-41	15	KŁ, NOW	
332.	Komaszyce	16	45-41	16	KAK, KŁ, ? prądzieje, NOW	
333.	Komaszyce	17	45-41	17	KAK, KŁ, WSR	
334.	Komaszyce	18	45-41	18	KPL, KAK, KP, NOW	
335.	Komaszyce	19	45-41	19	WSR	
336.	Komaszyce	20	45-41	20	? prądzieje	
337.	Krusza Duchowna	1	46-40	18	KŁ, KP, WSR, PSR- NOW	
338.	Krusza Duchowna	2	46-40	19	KŁ, KP, WSR	
339.	Krusza Duchowna	3	46-40	20	KŁ	
340.	Krusza Duchowna	4	46-40	21	KŁ	
341.	Krusza Podlotowa	1	45-39	121	KPL, KŁ, KP, WSR, PSR, NOW	
342.	Krusza Podlotowa	2	45-39	122	KL, KPL, KAK, KCSZ, KL, KP, WSR	
343.	Krusza Podlotowa	3	45-39	123	KL	
344.	Krusza Podlotowa	4	45-39	124	WEB, WSR, NOW	
345.	Krusza Podlotowa	5	45-39	125	KŁ	
346.	Krusza Podlotowa	6	45-39	126	KPL, WSR	
347.	Krusza Podlotowa	7	45-39	127	KCWR, KL, KPL, KŁ, KP, WSR	
348.	Krusza Podlotowa	8	45-39	128	KŁ	
349.	Krusza Podlotowa	9	45-39	129	KŁ-KPOM, KP, WSR	
350.	Krusza Podlotowa	10	45-39	130	KCWR, KPL, KL, KP, WSR	
351.	Krusza Podlotowa	11	45-39	131	KPL, KŁ, NOW	
352.	Krusza Podlotowa	12	45-39	132	WSR, NOW	
353.	Krusza Podlotowa	13	45-39	133	KŁ-KPOM, PSR, NOW	
354.	Krusza Zamkowa	1	45-40	160	KPL, KŁ, KP, WSR, PSR, NOW	
355.	Krusza Zamkowa	2, 2a	45-40	161-162	KCWR, KPL, KT, KŁ,	

					KP, WSR, NOW	
356.	Krusza Zamkowa	3	45-40	163	KCWR, KCW, KPL, KAK, KCSZ, KŁ, KP	
357.	Krusza Zamkowa	4	46-40	1	KCWR, KPL, KAK, KŁ, KP, WSR, PSR, NOW	
358.	Krusza Zamkowa	5	46-40	2	WSR	
359.	Krusza Zamkowa	6	46-40	3	KP, WSR, PSR, NOW	
360.	Krusza Zamkowa	7	46-40	4	? prądzieje, WSR, PSR, NOW	
361.	Krusza Zamkowa	8				
362.	Krusza Zamkowa	9	45-40	164	KCWR, KCW, KPL, KAK, KŁ, KP, PSR	
363.	Krusza Zamkowa	10/11	45-40	165	KŁ, KP, WSR, PSR	
364.	Krusza Zamkowa	12	45-39	134	KAK, KŁ, KP, WSR, PSR-NOW	
365.	Krusza Zamkowa	13	45-39	135	KCWR, KL, KAK, KPL, WEB, KL, KP, WSR	
366.	Krusza Zamkowa	14	45-40	166	KŁ, KP, WSR, PSR	
367.	Krusza Zamkowa	15, 15a	46-40 45-40	5 167	KCW, KŁ, KP, WSR, PSR, NOW	
368.	Krusza Zamkowa	16	45-40	169	PSR	
369.	Krusza Zamkowa	17	45-39	136	KP, WSR	
370.	Krusza Zamkowa	18	45-39	137	KP, NOW	
371.	Krusza Zamkowa	19	45-39	138	KŁ	
372.	Krusza Zamkowa	20	45-39	170	PSR, NOW	
373.	Krusza Zamkowa	21	45-39	171	PSR	
374.	Krusza Zamkowa	22	45-40	168	NE	
375.	Krusza Zamkowa	23	46-40	6	KPL, KP, PSR-NOW	
376.	Krusza Zamkowa	24	46-40	7	WSR, PSR-NOW	
377.	Krusza Zamkowa	25	46-40	8	KŁ, KP, NOW	
378.	Krusza Zamkowa	26	46-40	9	KP, WSR	
379.	Krusza Zamkowa	27	46-40	10	KP, NOW	
380.	Krusza Zamkowa	28	46-40	11	KŁ, KP	
381.	Krusza Zamkowa	29	45-40	169	KCWR, KŁ, KP, WSR	
382.	Krusza Zamkowa	30	45-40	170	KCWR, KPL, KŁ, KP, WSR	
383.	Krusza Zamkowa	31	45-40	171	KAK, KP, WSR	
384.	Krusza Zamkowa	32	46-40	12	KAK, KŁ, KP, WSR	
385.	Krusza Zamkowa	33	46-40	13	WSR, NOW	
386.	Krusza Zamkowa	34	46-40	14	KŁ, WSR, NOW	
387.	Krusza Zamkowa	35	46-40	15	WSR	

388.	Krusza Zamkowa	36	46-40	16	KŁ, WSR	
389.	Krusza Zamkowa	37	46-40	17	KŁ, NOW	
390.	Latkowo	1	44-40	86	KPL, NOW	
391.	Latkowo	2	44-40	87	WSR	
392.	Latkowo	3	44-40	88	PSR/NOW	
393.	Latkowo	4	44-40	89	PSR	
394.	Latkowo	5	44-40	90	KPL, KAK, KŁ, KP, WSR	
395.	Latkowo	6	43-40	174	PSR	
396.	Latkowo	7	43-40	175	NOW	
397.	Latkowo	8	43-40	176	WSR	
398.	Latkowo	9	43-40	177	NOW	
399.	Latkowo	10	43-40	178	PSR	
400.	Latkowo	11	43-40	179	NOW	
401.	Latkowo	12	43-40	180	OR	
402.	Latkowo	13	44-40	91	KP	
403.	Latkowo	14	44-40	92	WSR, PSR/NOW	
404.	Latkowo	15	44-40	93	KP, WSR, PSR	
405.	Latkowo	16	44-40	94	KPL, KAK, KŁ, KP, WSR, PSR	
406.	Latkowo	17	44-40	95	WSR	
407.	Latkowo	18	44-40	96	PSR/NOW	
408.	Latkowo	19	44-40	97	WSR, NOW	
409.	Latkowo	20	44-40	98	KPL, KP, NOW	
410.	Latkowo	21	44-40	99	KŁ, KP, PSR	
411.	Latkowo	22	44-40	100	PSR, NOW	
412.	Latkowo	23	44-40	101	WSR, PSR, NOW	
413.	Latkowo	24	44-40	102	KŁ, KP, NOW	
414.	Latkowo	25	44-40	103	KPL, NOW	
415.	Latkowo	26	44-40	104	WSR	
416.	Latkowo	27	44-40	105	? pradzieje, KP, WSR	
417.	Latkowo	28	44-40	106	PSR/NOW	
418.	Latkowo	29	44-40	107	WSR	
419.	Latkowo	30	44-40	108	KPL, KŁ, KP, WSR, PSR, NOW	
420.	Latkowo	31	44-40	109	WSR	
421.	Latkowo	32	44-40	110	KŁ, KP, WSR	
422.	Łakocin	10	45-41	122	WSR, NOW	
423.	Łakocin	11	45-41	123	PSR, NOW	
424.	Łakocin	12	45-41	124	WSR, NOW	
425.	Łakocin	13	45-41	125	NOW	

426.	Łąkocin	14	45-41	126	PSR/NOW	
427.	Łąkocin	15	45-41	127	NOW	
428.	Łąkocin	16	45-41	128	NOW	
429.	Łąkocin	17	45-41	129	PSR, NOW	
430.	Łąkocin	18	45-41	130	WSR, NOW	
431.	Łąkocin	19	45-41	131	PSR/NOW	
432.	Łąkocin	20	45-41	132	NOW	
433.	Łąkocin	21	45-41	133	KPL, WSR, NOW	
434.	Łojewo	1 / 2, 1a	45-40	141-143	KCWR, KCW, KŁ, KP, WSR	
435.	Łojewo	3	45-40	143	KPL, KAK, KCSZ, KŁ, KP, WSR, PSR	
436.	Łojewo	4, 4a	45-40	144,145	KPL, KAK, WEB, KI, KŁ, KP, WSR, NOW	
437.	Łojewo	5	46-40	37	WSR, PSR-NOW	
438.	Łojewo	6	46-40	38	KT, KP, WSR	
439.	Łojewo	7	46-40	39	? prądzieje	
440.	Łojewo	8	45-40	147	KP, WSR, NOW	
441.	Łojewo	9	45-40	148	WSR	
442.	Łojewo	10	45-40	149	PSR/NOW	
443.	Łojewo	11	46-40	40	KPL, KAK, KP, WSR, PSR-NOW	
444.	Łojewo	12	46-40	41	KPL, KP, WSR, NOW	
445.	Łojewo	13	46-40	42	KPL, KAK, KP, WSR, PSR	
446.	Łojewo	14	46-40	43	KPL, KŁ, KP, WSR	
447.	Łojewo	15	46-41	2	KPL, KCGD, KŁ, KP, PSR	
448.	Łojewo	16	46-40	44	KŁ, KP, WSR, NOW	
449.	Łojewo	17	45-40	149	WSR	
450.	Łojewo	18	45-40	150	? prądzieje, WSR, PSR, NOW	
451.	Łojewo	19	45-41	84	KCWR, KPL, NESCH, NOW	
452.	Łojewo	20	46-40	45	KŁ, KP, WSR, PSR-NOW	
453.	Łojewo	21	46-40	46	WSR, PSR-NOW	
454.	Łojewo	22	45-41	85	WSR, NOW	
455.	Łojewo	23	45-40	146	KŁ, WSR	
456.	Łojewo	24	46-40	50	KP, WSR, NOW	
457.	Łojewo	25	46-40	51	EK, KP, WSR	
458.	Łojewo	26	46-40	52	KPL, KŁ, KP, WSR, NOW	

459.	Łojewo	27	45-40	151	WSR	
460.	Łojewo	28	45-40	152	KŁ, PSR	
461.	Łojewo	29	45-50	153	KAK, WSR, NOW	
462.	Łojewo	30	45-40	154	KŁ, KP, WSR	
463.	Łojewo	31	45-40	155	WSR, PSR	
464.	Łojewo	32	45-40	156	KAK, WSR, PSR	
465.	Łojewo	33	46-40	47	KPL, KŁ, KP, WSR, NOW	
466.	Łojewo	34	46-41	3	KPL, KAK, KP, PSR-NOW	
467.	Łojewo	35	45-41	86	KCWR, KPL	
468.	Łojewo	36	45-41	87	KCWR	
469.	Łojewo	37	46-40	53	WSR	
470.	Łojewo	38	46-41	4	KPL, KAK, KŁ, WSR, PSR-NOW	
471.	Łojewo	39	46-40	48	KŁ, KP, NOW	
472.	Łojewo	40	46-40	49	WSR	
473.	Łojewo	41	46-40	54	KPL, WSR, NOW	
474.	Łojewo	42	46-40	55	KPL, KP, NOW	
475.	Łojewo	43	46-40	56	? pradzieje	
476.	Łojewo	44	46-40	57	NE	
477.	Łojewo	45	46-40	58	LAT	
478.	Łojewo	46	45-40	157	KCSZ	
479.	Łojewo	47	45-40	158	WSR	
480.	Łojewo	48	45-40	159	KPL	
481.	Łojewo	49	45-41	88	KPL, WSR, PSR/NOW	
482.	Łojewo	50	45-41	89	KŁ, ? pradzieje, NOW	
483.	Łojewo	51	45-41	90	KŁ, WSR, NOW	
484.	Marcinkowo	1	44-41	96	KAK, KŁ, KP, WSR	stanowisko wielokulturowe wpisane do rejestru zabytków
485.	Marcinkowo	2	44-41	97	PSR, NOW	
486.	Marcinkowo	3	44-41	98	PSR	
487.	Marcinkowo	4	44-41	99	WSR, PSR, NOW	
488.	Marcinkowo	5	44-41	100	KPL, KŁ, KP, WSR	
489.	Marcinkowo	6	44-41	101	KPL, KŁ, WSR, PSR, NOW	
490.	Marcinkowo	7	44-41	102	KAK, KŁ, KP PSR, NOW	
491.	Marcinkowo	8	44-41	103	KAK, WEB, KŁ, KP,	

					WSR, PSR	
492.	Marcinkowo	9	44-41	104	KAK, KŁ, KP, WSR, PSR, NOW	
493.	Marcinkowo	10	44-41	105	KŁ	
494.	Marcinkowo	11	44-41	106	KAK, NOW	
495.	Marcinkowo	12	44-41	107	WSR	
496.	Marcinkowo	13	44-41	108	NOW	
497.	Marcinkowo	14	44-41	109	KAK, KŁ, KP, WSR, NOW	
498.	Marcinkowo	15	44-41	110	KP	
499.	Marcinkowo	16	44-41	111	KPL, WSR, NOW	
500.	Marcinkowo	17	44-41	112	WSR, NOW	
501.	Marcinkowo	18	44-41	113	WSR	
502.	Marcinkowo	19	44-41	114	KŁ, WSR, NOW	
503.	Marcinkowo	20	44-41	115	EK	
504.	Marcinkowo	21	44-41	116	KŁ, NOW	
505.	Marcinkowo	22	44-41	117	PSR, NOW	
506.	Marcinkowo	23	44-41	118	KŁ, WSR, NOW	
507.	Marulewy	1	45-40	89	KPL, KŁ, KP, WSR	
508.	Marulewy	2	45-40	90	PSR/NOW	
509.	Marulewy	3	45-40	91	KŁ, WSR	
510.	Marulewy	4	45-40	92	KPL, KŁ	
511.	Marulewy	5	45-40	93	KŁ	
512.	Marulewy	6	45-40	94	KPL, WEB, KT, KŁ, KP, WSR	
513.	Marulewy	7	45-40	95	PSR, NOW	
514.	Marulewy	8	45-40	96	WSR, NOW	
515.	Miechowice	1	45-40	97	WSR, PSR	
516.	Miechowice	2,2a,2b	45-40	98-100	KPL, KŁ, KP, WSR, PSR	
517.	Miechowice	3	45-40	101	PSR/NOW	
518.	Miechowice	4	45-40	102	KPL, KŁ, KP, WSR	
519.	Miechowice	5	45-40	103	PSR/NOW	
520.	Miechowice	6	45-40	104	KAK, KŁ, WSR	
521.	Miechowice	7	45-40	105	KCWR, KPL, KI, KŁ, KP, WSR, PSR	
522.	Miechowice	8	45-40	106	WSR	
523.	Miechowice	9	45-40	107	KŁ, KP, WSR	
524.	Miechowice	10	45-40	108	KŁ, WSR	
525.	Miechowice	11	45-40	109	WSR	
526.	Miechowice	12	45-40	110	KŁ, NOW	

527.	Miechowice	13	45-40	111	PSR, NOW	
528.	Miechowice	14	45-40	112	WSR, NOW	
529.	Miechowice	15	45-40	113	KŁ, KP, PSR	
530.	Olszewice	1	44-41	57	KPL, KŁ, KP, WSR, PSR/NOW	
531.	Olszewice	2	44-41	58	WSR, PSR, NOW	
532.	Olszewice	3	44-41	59	KŁ, WSR	
533.	Olszewice	4/5	44-41	60	KŁ, KP, WSR, PSR, NOW	
534.	Olszewice	6	44-41	61	KŁ, KP, WSR, PSR, NOW	
535.	Olszewice	7	44-41	62	KCW, WSR, NOW	
536.	Olszewice	8	44-41	63	? pradzieje	
537.	Olszewice	9	44-41	64	KP	
538.	Olszewice	10	44-41	65	KP	
539.	Olszewice	11	44-41	66	KP	
540.	Olszewice	12	44-41	67	WSR, PSR/NOW	
541.	Olszewice	13	44-41	68	PSR, NOW	
542.	Olszewice	14	44-41	69	PSR, NOW	
543.	Olszewice	15	44-41	70	KŁ, KP, PSR/NOW	
544.	Olszewice	16	44-41	71	PSR/NOW	
545.	Olszewice	17	44-41	72	? pradzeje	
546.	Olszewice	18	44-41	73	KŁ, KP, NOW	
547.	Olszewice	19	44-41	74	KP, WSR, PSR/NOW	
548.	Olszewice	20	44-41	75	KŁ, WSR	
549.	Olszewice	21	44-41	76	WSR	
550.	Olszewice	22	44-41	77	WSR	
551.	Oporówek	1	45-40	114	PSR	
552.	Oporówek	2	45-40	115	PSR/NOW	
553.	Oporówek	3	43-40	52	NESCH, PSR	
554.	Oporówek	4	43-40	53	PSR, NOW	
555.	Oporówek	5	43-40	54	PSR	
556.	Oporówek	6	43-40	55	PSR	
557.	Oporówek	7	43-40	56	WSR	
558.	Oporówek	8	43-40	57	PSR	
559.	Oporówek	9	43-40	58	NOW	
560.	Oporówek	10	43-40	59	HA-LAT	
561.	Oporówek	11	43-40	60	NOW	
562.	Oporówek	12	43-40	61	WSR, NOW	
563.	Oporówek	13	43-40	62	NOW	
564.	Oporówek	14	43-40	63	PSR	

565.	Oporówek	15	43-40	64	PSR	
566.	Oporówek	16	43-40	65	PSR	
567.	Oporówek	17	43-40	66	NOW	
568.	Oporówek	18	43-40	67	KAK	
569.	Oporówek	19	43-40	68	KPL, HA-LAT	
570.	Oporówek	20	43-40	88	PSR	
571.	Orłowo	1	43-40	20	WSR, PSR	
572.	Orłowo	2	43-40	21	PSR/NOW	
573.	Orłowo	3	43-40	22	NOW	
574.	Orłowo	4	43-40	23	EK, PSR	
575.	Orłowo	5	43-40	24	NOW	
576.	Orłowo	6	43-40	25	PSR	
577.	Orłowo	7	43-40	26	PSR	
578.	Orłowo	8	43-40	27	PSR	
579.	Orłowo	9	43-40	34	PSR	
580.	Orłowo	10	43-40	35	PSR	
581.	Orłowo	11	43-40	36	WSR	
582.	Orłowo	12	43-40	37	OR, PSR	
583.	Orłowo	13	43-40	38	NOW	
584.	Orłowo	14	43-40	39	WSR, NOW	
585.	Orłowo	15	43-40	40	PSR	
586.	Orłowo	16	43-40	41	NOW	
587.	Orłowo	17	43-40	42	PSR	
588.	Orłowo	18	43-40	43	OR	
589.	Orłowo	19	43-40	164	NOW	
590.	Orłowo	20	43-40	165	PSR	
591.	Orłowo	21	43-40	181	OR	
592.	Orłowo	22	43-40	183	OR, PSR	
593.	Orłowo	23	43-40	184	KAK, HA-LAT, OR WSR, PSR	
594.	Orłowo	24	43-40	185	OR	
595.	Orłowo	25	43-40	186	PSR	
596.	Orłowo	26	43-40	187	OR	
597.	Orłowo	27	43-40	188	PSR	
598.	Orłowo	28	43-40	189	PSR	
599.	Orłowo	29	43-40	213	LAT	
600.	Orłowo	30	43-40	214	PSR	
601.	Orłowo	31	43-40	215	PSR	
602.	Orłowo	32	43-40	216	PSR	
603.	Orłowo	33	43-40	217	NOW	

604.	Orłowo	34	43-40	218	PSR	
605.	Orłowo	35	43-40	219	PSR	
606.	Orłowo	36	43-40	220	LAT	
607.	Orłowo	37	43-40	221	WSR, PSR	
608.	Orłowo	38	43-40	222	LAT	
609.	Ostrowo Krzyckie	1	46-40	208	KŁ, KP WSR, PSR	grodzisko wpisane do rejstru
610.	Ostrowo Krzyckie	2	46-40	209	KAP, KP, WSR	
611.	Ostrowo Krzyckie	3	46-40	210	KAP, KŁ	
612.	Ostrowo Krzyckie	4	46-40	211	KAP, KŁ, KP, WSR, PSR, NOW	
613.	Ostrowo Krzyckie	5	46-40	212	KAP, KŁ, KP, WSR	
614.	Ostrowo Krzyckie	6	46-40	213	KAP, KŁ, KP	
615.	Piotrkowice	1	45-39	90	KPL, KŁ, KP, WSR	
616.	Piotrkowice	2	45-39	91	KPL, KŁ, KP, WSR, PSR-NOW	
617.	Piotrkowice	3	45-39	92	KŁ, KP, WSR, PSR	
618.	Piotrkowice	4	45-39	93	KAK, KŁ, KP, WSR	
619.	Piotrkowice	5	45-39	94	KP, WSR, PSR, NOW	
620.	Piotrkowice	6	45-39	95	KCWR, KPL, KŁ, KP, WSR, NOW	
621.	Piotrkowice	7	45-39	96	KPL, KŁ, KP, PSR	
622.	Piotrkowice	8	45-39	97	KŁ, WSR	
623.	Piotrkowice	9	45-39	98	KŁ, KP, WSR	
624.	Piotrkowice	10	45-39	99	KŁ, KP, WSR	
625.	Piotrkowice	11	45-39	100	KL, KPL, KAK, KŁ, KP, WSR	
626.	Piotrkowice	12	45-39	101	KŁ, WSR	
627.	Piotrkowice	13	45-39	102	WSR	
628.	Piotrkowice	14	45-39	103	WSR	
629.	Piotrkowice	15	45-39	104	KPL, KŁ, KP, WSR	
630.	Piotrkowice	16	45-39	105	KPL, KŁ, KP, WSR	
631.	Piotrkowice	17	45-39	106	KP, WSR	
632.	Piotrkowice	18	45-39	107	KPL, KŁ, KP, WSR	
633.	Piotrkowice	19	45-39	108	KP, WSR	
634.	Piotrkowice	20	45-39	109	KPL, KŁ, KP, NOW	
635.	Piotrkowice	21	45-39	110	NE, KŁ-KPOM, NOW	
636.	Pławin	1	44-39	1	KŁ, KP, WSR, NOW	
637.	Pławin	2	44-39	2	WSR	
638.	Pławin	3	45-39	3	PSR	
639.	Pławin	4	45-39	4	PSR/NOW	

640.	Plawin	5	43-39	169	KP, PSR	
641.	Plawin	6	44-39	3	KŁ, WSR	
642.	Plawin	7	44-39	4	KPL, KŁ, NOW	
643.	Plawin	8	44-39	5	KP, WSR, NOW	
644.	Plawin	9	44-39	6	KŁ, KP	
645.	Plawin	10	44-39	7	KPL, KAK, NOW	
646.	Plawinek	1	45-41	134	KPL, KAK, KP, PSR, NOW	
647.	Plawinek	2	45-41	135	NE, KP	
648.	Plawinek	3	45-41	136	KP	
649.	Plawinek	4	45-41	137	KPL, KŁ, KP, WSR, PSR/NOW	
650.	Plawinek	5	45-41	138	KPL	
651.	Plawinek	6	45-41	139	KAK	
652.	Plawinek	7	45-41	140	KPL, KAK, KCSZ, KŁ, NOW	
653.	Plawinek	8	45-41	141	KPL, KP, WSR	
654.	Plawinek	9	45-41	142	PSR/NOW	
655.	Plawinek	10	45-41	143	KPL, KAK, KŁ, KP, WSR, NOW	
656.	Plawinek	11	45-41	144	WSR, PSR/NOW	
657.	Plawinek	12	45-41	145	KPL	
658.	Plawinek	13	45-41	146	KPL, NOW	
659.	Plawinek	14	45-41	147	KPL	
660.	Plawinek	15	45-41	148	WSR	
661.	Plawinek	16	45-41	149	KP	
662.	Plawinek	17	45-41	150	KPL, KAK, KT, KŁ, KP, WSR, NOW	
663.	Plawinek	18	45-41	151	WSR, NOW	
664.	Plawinek	19	45-41	152	KCSZ, KP	
665.	Plawinek	20	45-41	153	KP, NOW	
666.	Plawinek	21	45-41	154	KPL, NOW	
667.	Plawinek	22	45-41	155	KP, NOW	
668.	Plawinek	23	45-41	156	WSR, NOW	
669.	Plawinek	24	45-41	157	KŁ, NOW	
670.	Plawinek	25	45-41	158	WSR, PSR, NOW	
671.	Plawinek	26	45-41	159	WSR, NOW	
672.	Plawinek	27	45-41	160	NOW	
673.	Plawinek	28	45-41	161	KPL, KAK, KŁ, KP, WSR, PSR, NOW	
674.	Plawinek	29	45-41	162	KPL, WSR, NOW	
675.	Plawinek	30	45-41	163	KŁ, WSR, NOW	

676.	Pławinek	31	45-41	164	KAK, KŁ, KP, WSR, PSR
677.	Pławinek	32	45-41	165	KCWR, KCW, WSR, NOW
678.	Pławinek	33	45-41	166	WSR, NOW
679.	Pławinek	34	45-41	167	KPL, KŁ, PSR/NOW
680.	Pławinek	35	45-41	168	KPL
681.	Pławinek	36	45-41	169	KPL, NOW
682.	Pławinek	37	45-41	170	KP
683.	Pławinek	38	45-41	171	? pradzieje
684.	Popowice	1	45-40	71	KŁ, KP, WSR, PSR
685.	Popowice	2	45-40	72	KCSZ?
686.	Popowice	3	45-40	73	KPL, KI, KŁ, WSR
687.	Popowice	4	45-40	74	KCW, KPL, KŁ, KP, WSR, PSR
688.	Popowice	5	45-40	75	KPL, KP
689.	Popowice	6	45-40	76	KŁ, WSR
690.	Popowice	7	45-40	77	KCWR, KPL, KAK, KŁ, WSR
691.	Popowice	8	45-40	78	KPL, KP, WSR, PSR
692.	Popowice	9	45-40	79	KPL, KAK, KŁ, KP, WSR, PSR
693.	Popowice	10	45-40	80	KP, WSR, NOW
694.	Popowice	11	45-40	81	KPL, KŁ, KP
695.	Popowice	12	45-40	82	EK, KŁ, WSR
696.	Popowice	13	45-40	83	KPL, KŁ, KP, WSR
697.	Popowice	14	45-40	84	KP, PSR, NOW
698.	Popowice	15	45-40	85	KPL
699.	Popowice	16	45-40	86	KP
700.	Radłówek	1	44-39	8	KPL, KP
701.	Radłówek	2	44-39	9	KCSZ, KP, WSR, PSR
702.	Radłówek	3	44-39	10	? pradzeje
703.	Radłówek	4	43-39	4	KPL, KAK, KP, WSR, PSR
704.	Radłówek	5	43-39	5	WSR, PSR
705.	Radłówek	6	44-39	11	KPL, KŁ, KP, WSR, PSR
706.	Radłówek	7	44-39	12	KPL, KŁ, KP, WSR
707.	Radłówek	8	44-39	13	KŁ, KP, PSR, NOW
708.	Radłówek	9	44-39	14	NE/EB, KŁ, KP, WSR, NOW
709.	Radłówek	10	44-39	15	KŁ, KP, WSR, NOW
710.	Sikorowo	1, 1a	45-40	117,118	KPL, KAK, KŁ, KP,

					WSR, PSR	
711.	Sikorowo	2	45-40	119	KPL, KAK, KL, KP, PSR	
712.	Sikorowo	3	45-40	116	PSR/NOW	
713.	Sikorowo	4	45-40	120	KP, WSR	
714.	Sikorowo	5	45-40	121	KPL, KL, KP, WSR	
715.	Sikorowo	6	45-40	122	EK, KP, NOW	
716.	Sikorowo	7	45-40	123	EK, PSR	
717.	Sikorowo	8	45-40	124	WSR, PSR	
718.	Sikorowo	9	45-40	125	EK, NOW	
719.	Sikorowo	10	45-40	126	KL, PSR	
720.	Sikorowo	11	45-40	127	KAK, WSR	
721.	Sikorowo	12	45-40	128	WSR	
722.	Sikorowo	13	45-40	129	WSR	
723.	Sikorowo	14	45-40	130	KCWR, KPL, KAK, KCSZ, KL, KP, WSR	
724.	Sikorowo	15	45-40	131	KAK, WSR	
725.	Sikorowo	16	45-40	132	KPL, KL, WSR	
726.	Sikorowo	17	45-40	133	WSR	
727.	Sikorowo	18	45-40	134	KAK, KL	
728.	Sikorowo	19	45-40	135	WSR	
729.	Sikorowo	20	45-40	136	WSR, NOW	
730.	Sikorowo	21	45-40	137	KP	
731.	Sikorowo	22	45-40	138	PSR, NOW	
732.	Sikorowo	23	45-40	139	WSR, NOW	
733.	Sikorowo	24	45-40	140	WSR, PSR	
734.	Sikorowo	25	45-41	81	KAK, WSR, NOW	
735.	Sikorowo	26	45-41	82	PSR/NOW	
736.	Sikorowo	27	45-41	83	NOW	
737.	Sławęcın	1, 1a	44-39	19,20	KPL, KAK, KL, KP, NOW	
738.	Sławęcın	2	44-39	21	KPL, KAKKT, KL, KP, WSR, NOW	
739.	Sławęcın	3	44-39	22	KL, KP	
740.	Sławęcın	4	44-39	23	KPL, KAK, KL, KP, WSR, PSR/NOW	
741.	Sławęcın	5	44-39	24	KCWR, KPL, KP, WSR, NOW	
742.	Sławęcın	6	44-39	25	KPL, KAK, KP, WSR	
743.	Sławęcın	7	44-39	26	KPL, WSR	
744.	Sławęcın	8	44-39	27	PSR/NOW	
745.	Sławęcın	9	44-39	28	KAK, KL, KP, WSR,	

					NOW	
746.	Sławęcın	10	44-39	29	WSR	
747.	Sławęcın	11	44-39	30	KP	
748.	Sławęcın	12	44-39	31	KP	
749.	Sławęcın	13	44-39	32	KPL, KŁ, KP, WSR, NOW	
750.	Sławęcın	14	44-39	33	PSR/NOW	
751.	Sławęcın	15	44-39	34	WSR	
752.	Sławęcın	16	44-39	35	KPL, KP, WSR, NOW	
753.	Sławęcın	17	44-39	36	KP, NOW	
754.	Sławęcın	18	44-39	37	KŁ, WSR, NOW	
755.	Sławęcın	19	44-39	38	KPL, WSR	
756.	Sławęcın	20	44-39	39	KPL, KŁ, PSR, NOW	
757.	Sławęcinek	1	44-40	5	KPL, KŁ, WSR, PSR, NOW	
758.	Sławęcinek	2	44-40	6	KP, NOW	
759.	Sławęcinek	3	44-40	7	KŁ, WSR, NOW	
760.	Sławęcinek	4	44-40	8	KPL, WSR	
761.	Sławęcinek	5	44-40	9	KPL, KŁ, PSR, NOW	
762.	Sławęcinek	6	44-40	11	WSR, PSR, NOW	
763.	Sławęcinek	7	44-40	12	KP, NOW	
764.	Sławęcinek	8	44-40	13	KŁ, WSR, NOW	
765.	Sławęcinek	9	44-40	14	KPL, WSR	
766.	Sławęcinek	10	44-40	15	KŁ	
767.	Sławęcinek	11	44-40	16	KŁ	
768.	Sławęcinek	12	44-40	17	KŁ, NOW	
769.	Sławęcinek	13	44-40	18	KPL, PSR, NOW	
770.	Sławęcinek	14	44-40	19	KP, NOW	
771.	Sławęcinek	15	44-40	20	KŁ, NOW	
772.	Sławęcinek	16	44-40	21	WSR, NOW	
773.	Sławęcinek	17	44-40	22	KŁ, KP, WSR, NOW	
774.	Sławęcinek	18	44-40	23	KP, NOW	
775.	Sławęcinek	19	44-40	24	KPL, KP, PSR, NOW	
776.	Sławęcinek	20	44-40	25	KŁ, WSR, NOW	
777.	Sławęcinek	21	44-40	26	KPL, KAK, KP, WSR	
778.	Sławęcinek	22	44-40	27	KPL, WSR	
779.	Sławęcinek	23	44-40	28	PSR/NOW	
780.	Sławęcinek	24	44-40	29	KAK, KŁ, KP, WSR, NOW	
781.	Sławęcinek	25	44-40	30	WSR	
782.	Sławęcinek	26	44-40	31	KP	

783.	Sławęcinek	27	44-40	32	KP	
784.	Sławęcinek	28	44-40	33	KPL, KŁ, KP, WSR, NOW	
785.	Sławęcinek	29	44-40	34	PSR/NOW	
786.	Sławęcinek	30	44-40	35	WSR	
787.	Sławęcinek	31	44-40	36	KPL, KP, WSR, NOW	
788.	Sławęcinek	32	44-40	37	KP, NOW	
789.	Sławęcinek	33	44-40	38	KPL, KAK, KP, WSR	
790.	Sławęcinek	34	44-40	39	KPL, WSR	
791.	Sławęcinek	35	44-40	40	KP, WSR	
792.	Sławęcinek	36	44-40	41	WSR	
793.	Sławęcinek	37	44-40	42	KP, NOW	
794.	Sławęcinek	38	44-40	43	NE, KP, WSR, NOW	
795.	Sławęcinek	39	44-40	44	KPL, KŁ, KP, WSR	
796.	Słońsko	1	44-41	3	NOW	
797.	Słońsko	2	44-41	4	KPL, WSR	
798.	Słońsko	3	44-41	5	KŁ, WSR, NOW	
799.	Słońsko	4	44-41	6	KPL, KAK, KŁ, KP, WSR	
800.	Słońsko	5	44-41	7	KPL, KCSZ, WSR, PSR, NOW	
801.	Słońsko	6	44-41	8	? pradzeje	
802.	Słońsko	7	44-41	9	NESCH, WSR, PSR, NOW	
803.	Słońsko	8	44-41	10	KPL, NOW	
804.	Słońsko	9	44-41	11	KAK, NOW	
805.	Słońsko	10	44-41	12	KPL	
806.	Słońsko	11	44-41	13	KCSZ, PSR, NOW	
807.	Słońsko	12	44-41	14	KCSZ, NOW	
808.	Słońsko	13	44-41	15	NESCH, WSR, PSR/NOW, NOW	
809.	Słońsko	14	44-41	16	WSR	
810.	Słońsko	15	44-41	17	NE	
811.	Słońsko	16	44-41	18	NE	
812.	Słońsko	17	44-41	19	WSR	
813.	Słońsko	18	44-41	20	NE	
814.	Słońsko	19	44-41	21	PSR/NOW	
815.	Słońsko	20	44-41	22	KPL, NOW	
816.	Słońsko	21	44-41	23	KŁ, PSR	
817.	Słońsko	22	44-41	24	PSR/NOW	
818.	Słońsko	23	44-41	25	KŁ, WSR, PSR, NOW	

819.	Słońsko	24	44-41	26	PSR/NOW	
820.	Słońsko	25	44-41	27	KPL, NOW	
821.	Słońsko	26	44-41	28	KPL	
822.	Słońsko	27	44-41	29	NOW	
823.	Słońsko	28	44-41	30	KPL, NESCH, PSR, NOW	
824.	Słońsko	29	44-41	31	EK, KPL, NOW	
825.	Słońsko	30	44-41	32	KPL, WSR, NOW	
826.	Słońsko	31	44-41	33	EK, NOW	
827.	Słońsko	32	44-41	34	PSR/NOW	
828.	Słońsko	33	44-41	35	WSR, NOW	
829.	Słońsko	34	44-41	36	EK, WSR, NOW	
830.	Słońsko	35	44-41	37	KPL, KAK, WSR, NOW	
831.	Słońsko	36	44-41	38	WSR, NOW	
832.	Słońsko	37	44-41	39	NOW	
833.	Słońsko	38	44-41	40	WSR, NOW	
834.	Słońsko	39	44-41	41	KAK, PSR, NOW	
835.	Słońsko	40	44-41	42	NOW	
836.	Słońsko	41	44-41	43	KAK, WSR, PSR/NOW	
837.	Słońsko	42	44-41	44	WSR, PSR, NOW	
838.	Słońsko	43	44-41	45	KP	
839.	Słońsko	44	44-41	46	EK, WSR	
840.	Słońsko	45	44-41	47	EK	
841.	Słońsko	46	44-41	48	EK, NOW	
842.	Słońsko	47	44-41	49	KAK, WEB	
843.	Słońsko	48	44-41	50	KPL, KAK, KŁ, KP, WSR, NOW	
844.	Słońsko	49	44-41	51	KAK, KŁ, WSR	
845.	Słońsko	50	44-41	52	KPL, NE/WEB, WSR, NOW	
846.	Słońsko	51	44-41	53	? prądzieje	
847.	Słońsko	52	44-41	54	KPL, WEB, NOW	
848.	Słońsko	53	44-41	55	KPL, KAK, KŁ, KP, WSR	
849.	Słońsko	54	44-41	56	KCW	
850.	Sójkowo	1,1a	44-39	40,41	KPL, KŁ, KP, WSR, PSR/NOW	
851.	Sójkowo	2	44-39	42	KPL, KAK, KI, KŁ, KP, WSR, NOW	
852.	Sójkowo	3	44-39	43	KP, WSR	
853.	Sójkowo	4, 4a	44-39	44, 45	KAK, KP, WSR, PSR, NOW	

854.	Sójkowo	5	44-39	46	KŁ, KP, WSR, NOW	
855.	Sójkowo	6	44-39	47	KŁ, KP, PSR/NOW	
856.	Sójkowo	7	44-39	48	KŁ, KP	
857.	Sójkowo	8	44-39	49	KPL, KP, PSR, NOW	
858.	Sójkowo	9	44-39	50	KP, WSR, NOW	
859.	Sójkowo	10	44-39	51	KPL, KŁ, KP, WSR, NOW	
860.	Sójkowo	11	44-39	52	KPL, KAK, KŁ, KP, WSR, NOW	
861.	Strzemkowo	1	44-40	46	KAK, KŁ, KP, WSR, PSR, NOW	gródek stożkowy wpisany do rejestru zabytków
862.	Strzemkowo	2	44-40	47	KP, PSR, NOW	
863.	Strzemkowo	3	44-40	48	KPL, KAK, NESCH, KŁ, KPOM, KP, WSR, PSR, NOW	
864.	Strzemkowo	4	44-40	49	KPL, WSR, PSR/NOW, NOW	
865.	Strzemkowo	5	44-40	53	PSR	
866.	Strzemkowo	6	44-40	52	PSR	
867.	Strzemkowo	7	44-40	50	KŁ	
868.	Strzemkowo	8	43-40	1	NOW	
869.	Strzemkowo	9	43-40	2	HA-LAT, NOW	
870.	Strzemkowo	10	43-40	3	WSR, NOW	
871.	Strzemkowo	11	43-40	4	HA-LAT, NOW	
872.	Strzemkowo	12	43-40	5	KPL, HA-LAT, OR	
873.	Strzemkowo	13	43-40	6	NOW	
874.	Strzemkowo	14	43-40	7	PSR, NOW	
875.	Strzemkowo	15	43-40	8	PSR	
876.	Strzemkowo	16	43-40	9	WSR	
877.	Strzemkowo	17	43-40	10	LAT, WSR, PSR	
878.	Strzemkowo	18	43-40	11	NOW	
879.	Strzemkowo	19	43-40	12	KPL	
880.	Strzemkowo	20	43-40	13	OR	
881.	Strzemkowo	21	43-40	14	PSR	
882.	Strzemkowo	22	44-40	51	WSR, NOW	
883.	Trzaski	1	45-41	62	PSR	
884.	Trzaski	1a	45-40	114	PSR/NOW	
885.	Trzaski	2	45-41	63	KAK, KŁ, OR, WSR, PSR, NOW	
886.	Trzaski	3	45-41	64	KŁ, WSR, PSR/NOW	

887.	Trzaski	4	45-40	115	NESCH	
888.	Trzaski	5	45-41	65	WSR, NOW	
889.	Trzaski	6	45-41	66	KPL, KP, WSR, NOW	
890.	Trzaski	7	45-41	67	WSR, NOW	
891.	Trzaski	8	45-41	68	KPL, KŁ, WSR, NOW	
892.	Trzaski	9	45-41	69	KAK	
893.	Trzaski	10	45-41	70	WSR, NOW	
894.	Trzaski	11	45-41	71	? prądzieje, NOW	
895.	Trzaski	12	45-41	72	WSR, NOW	
896.	Tupadły	1	46-40	22	KPL, KAK, KŁ, KP, WSR, NOW	
897.	Tupadły	2	46-40	23	KP, KI, WSR	
898.	Tupadły	3	46-40	24	KPL, KŁ, KP, PSR- NOW	
899.	Tupadły	4	46-40	25	KŁ, KP, WSR	
900.	Tupadły	5	46-40	26	KPL	
901.	Tupadły	6	46-40	27	KPL, KŁ, PSR	
902.	Tupadły	7	46-40	28	KCWR, NOW	
903.	Tupadły	8	46-40	29	WSR, NOW	
904.	Tupadły	9	46-40	30	WSR	
905.	Tupadły	10	46-40	31	WSR	
906.	Tupadły	11	46-40	32	MEZ-NE, KŁ, NOW	
907.	Tupadły	12	46-40	33	KPL, KŁ, WSR, NOW	
908.	Tupadły	13	46-40	34	KŁ, KP, WSR, PSR, NOW	
909.	Tupadły	14	46-40	35	KŁ	
910.	Tupadły	15	46-40	36	KAK, KŁ, WSR, NOW	
911.	Tupadły	16	45-40	206	KCWR, KPL, KAK, KI, KŁ, KP	
912.	Tupadły	17	45-40	207	KPL, KŁ, KP, WSR, PSR, NOW	
913.	Tupadły	18	45-40	208	KP, WSR, PSR, NOW	
914.	Tupadły	19	45-40	209	WSR, NOW	
915.	Tupadły	20	45-40	210	WSR, NOW	
916.	Tupadły	21	45-40	211	WSR	
917.	Tupadły	22	45-40	204	KCW, KPL, KAK, WEB, KŁ, KP, WSR	
918.	Tupadły	23	45-40	205	KCW, KŁ, KP, WSR/PSR	
919.	Tupadły	24	45-40	212	KPL	
920.	Tupadły	25	45-40	213	NE	
921.	Tupadły	26	45-40	214	KŁ, PSR	

922.	Tupadły	27	45-40	215	KŁ	
923.	Tupadły	28	45-40	216	PSR	
924.	Turzany	1	45-41	20	PSR/NOW	
925.	Turzany	2	45-41	21	KP, PSR/NOW	
926.	Turzany	3	45-41	22	KP, PSR/NOW	
927.	Turzany	4	45-41	23	KPL, KAK, KT, KŁ, KP, WSR, NOW	
928.	Turzany	5	45-41	24	KPL, KAK, KŁ, KP, PSR/NOW	
929.	Turzany	6	45-41	25	KAK, KŁ, KP, WSR, NOW	
930.	Turzany	7	45-41	26	KŁ, WSR	
931.	Turzany	8	45-41	19	PSR/NOW	
932.	Turzany	9	44-41	78	KPL, KAK, KŁ, KP, WSR, PSR, NOW	
933.	Turzany	10	44-41	79	WEB, KŁ, KP, WSR, NOW	
934.	Turzany	11	44-41	80	KŁ	
935.	Turzany	12	44-41	81	EK, KŁ, WSR, NOW	
936.	Turzany	13	45-41	27	KŁ, KP, NOW	
937.	Turzany	14	44-41	82	KŁ, WSR, NOW	
938.	Turzany	15	44-41	83	? pradzieje	
939.	Turzany	16	44-41	84	KŁ, WSR, NOW	
940.	Turzany	17	44-41	85	KŁ, WSR, PSR, NOW	
941.	Turzany	18	44-41	86	KŁ, NOW	
942.	Turzany	19	44-41	87	KAK, KŁ	
943.	Turzany	20	44-41	88	PSR/NOW	
944.	Turzany	21	44-41	89	KŁ, KP	
945.	Turzany	22	44-41	90	KPL, KP, NOW	
946.	Turzany	23	44-41	91	KŁ, WSR, NOW	
947.	Turzany	24	44-41	92	KŁ, PSR	
948.	Turzany	25	44-41	93	WSR, PSR	
949.	Turzany	26	44-41	94	KŁ, NOW	
950.	Turzany	27	44-41	95	KŁ, PSR	
951.	Turzany	28	45-41	28	KAK, KŁ, WSR, PSR/NOW	
952.	Witowy	1	46-41	6	KŁ, WSR, NOW	
953.	Witowy	2	46-41	7	WSR	
954.	Witowy	3	46-41	8	WSR	
955.	Witowy	4	46-41	9	KPL, NOW	
956.	Witowy	5	46-41	10	KPL, WSR, NOW	

957.	Witowy	6	46-41	11	WSR, NOW	
958.	Witowy	7	46-41	12	KŁ, PSR	
959.	Witowy	8	46-41	13	PSR, NOW	
960.	Witowy	9	46-41	14	KŁ, NOW	
961.	Witowy	10	46-41	15	PSR-NOW	
962.	Witowy	11	46-41	16	WSR, NOW	
963.	Witowy	12	46-41	17	KCWR, WEB, PSR-NOW	
964.	Witowy	13	46-41	18	PSR	
965.	Witowy	14	46-41	19	KŁ, NOW	
966.	Witowy	15	46-41	20	KPL	
967.	Żalinowo	1	45-39	111	KPL, KŁ, WSR, PSR	
968.	Żalinowo	2	45-39	112	KŁ	
969.	Żalinowo	3	45-39	113	KAK, KŁ, KP, WSR	
970.	Żalinowo	4	45-39	114	KL, KP, WSR	
971.	Żalinowo	5	45-39	115	KPL, KŁ, KP, WSR	
972.	Żalinowo	6	45-39	116	KŁ, WSR	
973.	Żalinowo	7	45-39	117	KAK, NOW	
974.	Żalinowo	8	45-39	118	KŁ, NOW	
975.	Żalinowo	9	45-39	119	? pradzieje	
976.	Żalinowo	10	45-39	120	KPL	

13.2. Nr 2 - wykaz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy Inowrocław

1. Uchwała Nr XXIII/146/96 z dnia 19 grudnia 1996 roku w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Inowrocław (wsie : Jacewo, Jaksice, Latkowo , Łojewo, Balczewo, Marcinkowo, Sławęcinek i Gnojno, Tupadły, Krusza Duchowna, Komasyce),
2. Uchwała Nr XXIII/147/96 z dnia 19 grudnia 1996 roku w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Inowrocław (w zakresie wprowadzenia granicy polno-leśnej (dla wsi : Batkowo, Góra, Łakocin, Łojewo, Marcinkowo, Słońsk, Trzaski, Tupadły, Piotrkowice),
3. Uchwała Nr XXIII/148/96 z dnia 19 grudnia 1996 roku w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Inowrocław (wsie: Balczewo, Jacewo, Orłowo, Turzany, Sikorowo, Gnojno, Sławęcinek),
4. Uchwała Nr XXXII/221/98 z dnia 30 marca 1998 roku w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Inowrocław (wsie: Jaksice, Jacewo, Balczewo, Sławęcinek, Kłopot, Krusza Zamkowa, Latkowo, Komasyce, Orłowo),
5. Uchwała Nr V/40/99 z dnia 22 lutego 1999 roku w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Inowrocław (wsie: Jacewo, Balczewo, Krusza Zamkowa, Sławęcinek , Cieślin , Latkowo, Tupadły, Łojewo, Turzany, Marulewy, Żalinowo),
6. Uchwała Nr X/118/99 z dnia 25 października 1999 roku w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obejmujących tereny we wsiach : Cieślin, Góra , Dulsk, Jacewo, Jaksice, Latkowo, Łojewo , Marcinkowo, Balczewo, Marulewy, Sławęcinek, Gnojno, Słońsk, Dziennice, Tupadły, Krusza Duchowna, Komasyce, Żalinowo jako zmiany dotychczas obowiązującego miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego Gminy Inowrocław,
7. Uchwała Nr X/119/99 z dnia 25 października 1999 roku w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego terenu we wsi Góra oznaczonego w zmianie dotychczas obowiązującego miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego Gminy Inowrocław symbolem 4.6 P, S,
8. Uchwała Nr XI/128/99 z dnia 9 grudnia 1999 roku w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego terenu we wsi Latkowo jako zmian dotychczas obowiązującego miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego Gminy Inowrocław,
9. Uchwała Nr XVII/209/2000 z dnia 17 lipca 2000 roku w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obejmujących tereny we wsiach: Jacewo, Jaksice, Kłopot, Balczewo, Olszewice, Marulewy, Gnojno, Krusza Zamkowa, Komasyce jako zmiany

dotychczas obowiązującego miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego Gminy Inowrocław,

10. Uchwała Nr XVII/210/2000 z dnia 17 lipca 2000 roku w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obejmujących tereny we wsiach: Cieślin, Czyste, Olszewice, Krusza Zamkowa jako zmiany dotychczas obowiązującego miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego Gminy Inowrocław,

11. Uchwała Nr XVII/211/2000 z dnia 17 lipca 2000 roku w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obejmujących tereny we wsiach: Jacewo, Łojewo, Marcinkowo, Orłowo, Sikorowo, Krusza Duchowna, Komasyce jako zmiany dotychczas obowiązującego miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego Gminy Inowrocław,

12. Uchwała Nr XVIII/222/2000 z dnia 22 września 2000 roku miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu przebiegu rurociągów Polskiego Koncernu Naftowego S.A. w granicach gminy Inowrocław,

13. Uchwała Nr XXXI/355/2001 z dnia 17 grudnia 2001 roku w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obejmujących tereny we wsiach: Cieślin, Dulsk, Jacewo, Jaksice, Latkowo, Łojewo, Balczewo, Marulewy, Sławęcinek, Gnojno, Słońsko, Sikorowo, Dziennice, Tupadły, Krusza Zamkowa, Komasyce, jako zmiany dotychczas obowiązującego miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Inowrocław ,

13. Uchwała Nr XXX/355/2001 z dnia 17 grudnia 2001 roku w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obejmujących tereny we wsiach: Cieślin, Dulsk, Jacewo, Jaksice, Latkowo, Łojewo, Balczewo, Marulewy, Sławęcinek, Gnojno, Słońsko, Sikorowo, Dziennice, Tupadły, Krusza Zamkowa, Komasyce, jako zmiany dotychczas obowiązującego miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego Gminy Inowrocław,

14. Uchwała Nr XXXIV/364/2002 z dnia 18 marca 2002 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego teren we wsi Słońsko jako zmiany dotychczas obowiązującego miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Inowrocław,

15. Uchwała Nr X/66/2003 z dnia 29 maja 2003 roku w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obejmujących tereny we wsiach: Jacewo, Jaksice, Latkowo, Łąkocin , Balczewo , Marcinkowo, Pławin, Radłówek, Gnojno, Sławęcinek, Słońsko, Trzaski, Krusza Zamkowa, Komasyce, Piotrkowice,

16. Uchwała Nr XI/76/2003 z dnia 3 lipca 2003 r. w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego terenów we wsi Łojewo i we wsi Cieślin,

17. Uchwała Nr XLI/239/2009 z dnia 28 grudnia 2009 roku w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Inowrocław uchwalonego uchwałą nr XVII/209/2000 Rady Gminy w Inowrocławiu z dnia 17 lipca 2000 r. w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obejmujących tereny we wsiach: Jacewo, Jaksice, Kłopot, Balczewo, Olszewice, Marulewy, Gnojno, Krusza Zamkowa, Komasyce jako zmiany dotychczas obowiązującego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Inowrocław Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. z dnia 8 listopada 200 r. Nr.88, poz. 728 dla

obszaru położonego w miejscowości Komaszycy, oznaczonego symbolami 20.24a MN i 20.24a KDX,

18. Uchwała Nr VIII/56/2011 z dnia 30 czerwca 2011 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na terenie Gminy Inowrocław w miejscowości Jacewo,

19. Uchwała Nr IX/67/2011 z dnia 5 września 2011 roku w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Inowrocław uchwalonego uchwałą nr XXIII/147/96 Rady Gminy w Inowrocławiu z dnia 19 grudnia 1996 r. w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Inowrocław (Dz. Urz. Woj. Bydg. z dnia 19 lutego 1997 r. Nr.3, poz.13) dla części obszaru położonego w miejscowości Słońsko, oznaczonego symbolem 16.18 RLz,

20. Uchwała Nr IX/68/2011z dnia 5 września 2011 roku w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Inowrocław uchwalonego uchwałą nr XXIII/147/96 Rady Gminy w Inowrocławiu z dnia 19 grudnia 1996 r. w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Inowrocław (Dz. Urz. Woj. Bydg. z dnia 19 lutego 1997 r. Nr.3, poz.13) dla części obszaru położonego w miejscowości Balczewo, oznaczonego symbolem 11.48 RLz,

21. Uchwała Nr IX/69/2011 z dnia 5 września 2011 roku w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Inowrocław uchwalonego uchwałą nr XXIII/147/96 Rady Gminy w Inowrocławiu z dnia 19 grudnia 1996 r. w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Inowrocław (Dz. Urz. Woj. Bydg. z dnia 19 lutego 1997r. Nr.3, poz. 13) dla części obszaru położonego w miejscowości Karczyn Wieś, oznaczonego symbolem 9.12 RLz,

22. Uchwała Nr XXVI/218/2013 z dnia 15 maja 2013 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na obszarze Gminy Inowrocław w części miejscowości Gnojno,

23. Uchwała Nr XXVI/219/2013 z dnia 15 maja 2013 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na obszarze Gminy Inowrocław w części miejscowości Dziennice,

24. Uchwała Nr XXVII/235/2013 z dnia 24 czerwca 2013 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na obszarze Gminy Inowrocław w części obrębu geodezyjnego Gnojno,

25. Uchwała Nr XXVII/236/2013 z dnia 24 czerwca 2013 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na obszarze Gminy Inowrocław w części miejscowości Łojewo,

26. Uchwała Nr XXVII/241/2013 z dnia 24 czerwca 2013 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na obszarze Gminy Inowrocław w części miejscowości Sikorowo i Miechowice,

27. Uchwała Nr XXXIV/310/2014 z dnia 31 marca 2014 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na obszarze Gminy Inowrocław w części miejscowości

Słońsko,

28. Uchwała Nr XXXIX/405/2014 z dnia 7 listopada 2014 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na obszarze Gminy Inowrocław w części obrębów geodezyjnych Sławęcinek i Gnojno,

29. Uchwała nr VIII/52/2015 z dnia 22 czerwca 2015 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na obszarze Gminy Inowrocław w części obrębu geodezyjnego Balczewo,

30. Uchwała nr X/64/2015 z dnia 21 września 2015 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na obszarze Gminy Inowrocław w części obrębu geodezyjnego Sikorowo,

31. Uchwała nr XIII/98/2015 z dnia 21 grudnia 2015 roku w sprawie aktualności Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Inowrocław oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na obszarze Gminy Inowrocław,

32. Uchwała XIV/123/2016 z dnia 18 lutego 2016 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na obszarze Gminy Inowrocław w części miejscowości Jacewo,

33. Uchwała XXIV/216/2017 z dnia 23 lutego 2017 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na obszarze Gminy Inowrocław w części obrębów geodezyjnych Pławin, Turlejewo i Jaksiczki,

34. Uchwała XXIX/243/2017 z dnia 5 czerwca 2017 roku w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla inwestycji liniowej przebiegającej przez obręby: Słońsko, Olszewice, Marcinkowo, Turzany, Komarzyce, Dziennice, Trzaski, Jaronty, Dulsk, Góra i Łąkocin w gminie Inowrocław,

35. Uchwała XXXIV/274/2017 z dnia 15 września 2017 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu działki nr 53/4 w miejscowości Kłopot, gmina Inowrocław,

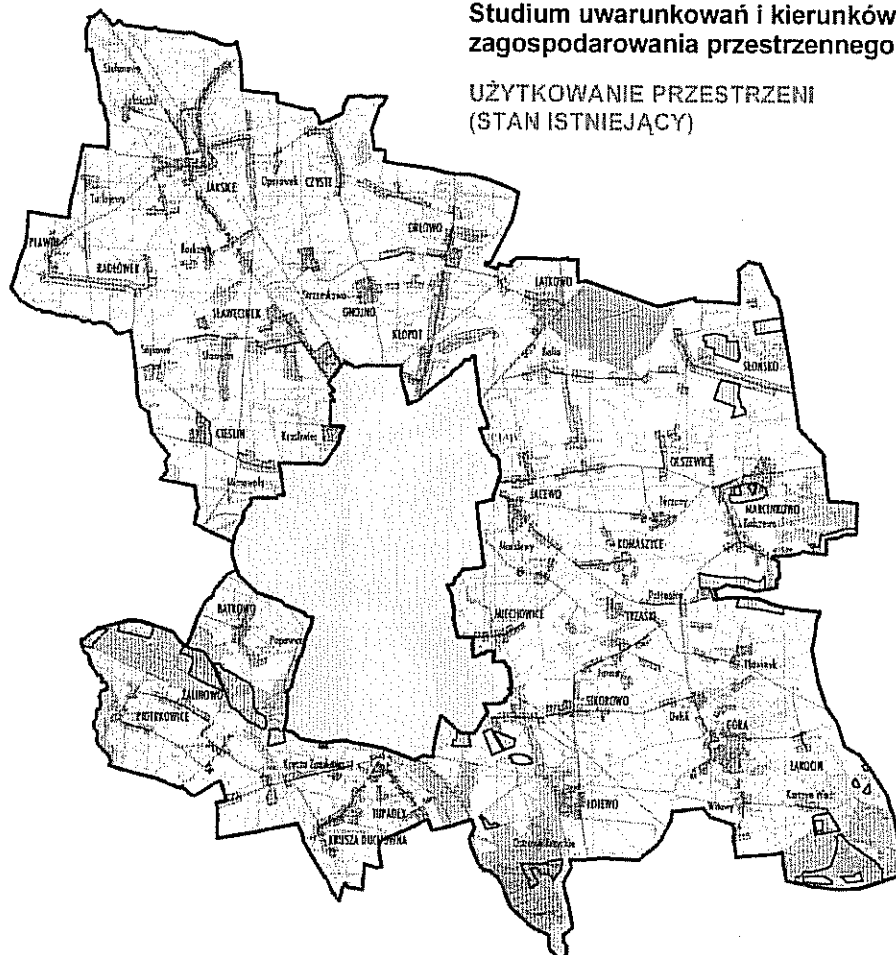
36. Uchwała XLI/333/2018 z dnia 21 marca 2018 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na obszarze Gminy Inowrocław w części obrębu geodezyjnego Orłowo.

GMINA INOWROCLAW

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego

UŻYTKOWANIE PRZESTRZENI
(STAN ISTNIEJĄCY)

OSADNICTWO - TERENY ZAINWESTOWANE

JAKSICE	miejsce o największej koncentracji usług
CIESZYN	inne miejscowości z usługami o istotnym znaczeniu dla obsługi ludności
CIESZYN	pozostałe wsie
	obszary o dużej intensywności zabudowy
	obszary o umiarkowanej intensywności zabudowy

TERENY OTWARTE

	lasy
	wody
	użytki rolne najwyższej przydatności (kompleksy I-III)
	grunty pochodzenia organicznego
	tereny predysponowane do zalesień (wg opracowania WBGiTR)
	tereny zamknięte (użytkowane przez MON; na mapie nie zaznaczono ze względów technicznych terenów zamkniętych we władaniu PKP)

GMINA INOWROCŁAW

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego

ZASOBY I WYBRANE ZAGROŻENIA PRZYRODY

ELEMENTY ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

- lasy
- wody
- orientacyjny przebieg działu I-go rzędu
- użytki rolne najwyższej przydatności (kompleksy I-III)
- grunty pochodzenia organicznego
- tereny predysponowane do zanieczyszczenia (wg opracowania WBGiTR)
- korytarze ekologiczne
- obszar koncesjonowanego wydobycia kruszywa naturalnego (koncesja do 31.XII.2020r.)
- granica obszaru górniczego kopalni soli
- granica terenu górniczego kopalni soli

OBSZARY I OBIEKTY CHRONIONE

- granice obszaru chronionego krajobrazu (OCHK Lasów Bałczewskich)
- pomniki przyrody
- parki podworskie
- parki wiejskie
- Główny Zbiornik Wód Podziemnych w utworach trzeciorzędowych - ONO, zbiornik nr 138
- Główny Zbiornik Wód Podziemnych w utworach czwartorzędowych - GWO, zbiornik nr 142

WOJT
mgr inż. *Tadeusz Kacprzak*

